

Tampereen yliopisto
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

Sosiaalityön ja psykologian opiskelijoiden kokemuksia
kansainvälisestä opiskelijavaihdosta

Pro gradu -tutkielma, 84 s., 7 liitesivua
Sosiaalipsykologia
Toukokuu 2007
Hanna Parkkonen

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

PARKKONEN, HANNA: Sosiaalityön ja psykologian opiskelijoiden
kokemuksia kansainvälisestä opiskelijavaihdosta
Pro gradu -tutkielma, 84 s., 7 liites.
Sosiaalipsykologia
Toukokuu 2007

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistumisen antia ihmissuhdetyölle: onko vaihdon myötä erityisiä mahdollisuuksia saada ihmissuhdetyössä tärkeitä valmiuksia? Tutkimushypoteesissani oletan näin. Tutkimuksen voi nähdä eräänlaisena kansainvälisen vaihdon merkitystä ihmissuhdetyössä luotaavana esitutkimuksena. Aihe on ajankohtainen kansainvälisen ja monikulttuurisen kanssakäymisen lisääntyessä, mikä näkyy myös ihmissuhdealan töissä. Aihe on ajankohtainen myös yleisen opiskeluaikojen pidentymisen myötä, mikä voidaan nähdä kansantaloudellisena ongelmana. Opiskelijavaihto monipuolisista hyödyistään huolimatta helposti pidentää opiskeluaikaa entisestään. Tämän tutkimuksen tavoitteena on etsiä perusteluja ja keinoja opiskelijavaihdon entistä tehokkaammalle hyödyntämiselle ihmissuhdealan opinnoissa ja näin pienentää vaihdon opintoja pidentävää vaikutusta.

Kohderyhmänä tutkimuksessa ovat sosiaalityön ja psykologian kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuneet Tampereen yliopiston opiskelijat vuodesta 1995 lähtien. Aineiston olen kerännyt sähköpostikyselyllä keväällä 2006. Tutkimus on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Kvantitatiivinen analyysi pohjautuu suoriin jakaumiin ja muuttujien välisiä yhteyksiä esiintuoviin ristiintaulukointeihin sekä faktorianalyysiin. Laadullisena tutkimusmenetelmänä on aineiston sisällön erittely. Tutkimuksen tärkeimpinä teoreettisina lähteinä ovat Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (2005), Paulo Freiren *Sorrettujen pedagogiikka* (2005) sekä Carl R. Rodgersin teokset (1977) *On Becoming a Person* (1977) ja *A Way Of Being* (1980).

Tulosten perusteella kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuminen vahvistaa yksilöiden persoonallista kasvua ja kulttuurista ymmärrystä. Teorioiden valossa tämä tulos puolestaan vahvistaa tutkimushypoteesia, sitä että opiskelijavaihtoon osallistumisen myötä yksilön valmiudet ihmissuhdetyöhön paranevat. Opiskelijavaihdon aiempaa tehokkaampi hyödyntäminen ihmissuhdealan opinnoissa on näin ollen tulosten pohjalta mahdollista ja perusteltua. Hyödyntämisen myötä opiskelijavaihdon opintoja pitkittävä vaikutus voi pienentyä.

Avainsanat: opiskelijavaihto, ihmissuhdetyö, kokemusoppiminen, sosiaalityö, sosiaalinen konstruktioismi.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. AIEMPIA TUTKIMUKSIA	4
2.1 Kansainvälinen opiskelijavaihto ja Suomi	4
2.2 Vaihto elämänkokemuksen lähteenä.....	7
2.3 Vaihto mahdollisuutena kasvuun ja itsenäistymiseen.....	10
2.4 Työelämänäkökulmia vaihtoon	12
2.5 Kulttuurisen ymmärryksen lisääntyminen vaihdon aikana	14
3. TEOREETTISIA NÄKÖKULMIA	16
3.1 Kulttuuri – mahdollistaja ja rajoittaja	16
3.2 Kontakti vieraaseen ennakkoluulojen vähentäjänä.....	17
3.3 Ympäristön muutos vallitsevan todellisuuden ja identiteetin haasteena.....	19
3.4 Vaihto voimaantumiskokemuksena	22
4. IHMISSUHDETYÖN PERUSEDELITYKSIÄ	24
4.1 Asiakaslähtöisyys	24
4.2 Toimiva suhde asiakasprosessin onnistumisen edellytyksenä	27
5. TUTKIMUSMENETELMÄT	30
5.1 Aineiston hankinta ja tutkimuksen toteutus.....	30
5.2 Analyysimenetelmät	32
5.3 Eettiset kysymykset.....	35
6. TULOKSET	37
6.1 Vastajat	37
6.2 Yleiskatsaus vaihdon vaikutuksista	41
6.3 Vaihtoon lähtö kannattaa.....	47
6.4 Vaihto kasvun ja vapautumisen mahdollistajana	50
6.5 Kulttuurisen ymmärryksen lisääntyminen vaihdon myötä	54
6.6 Vaihdon sosiaaliset vaikutukset.....	58
6.7 Vaihdon vaikutukset työelämään.....	60
7. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTELMÄT	67
7.1 Arviointia tutkimuksen toteutuksesta	67
7.2 Kokonaiskatsaus tuloksiin ja tulosten arviointia.....	70
Henkilökohtainen kasvu ja sen merkitys ihmissuhdetyössä.....	70
Kulttuurinen kasvu ymmärryksen ja vaihtoehtojen lähteenä	72
Työelämävalmiuksien lisääntyminen.....	74
Omakohmainen kokemus ymmärryksen ja teorioiden avaajana.....	75
7.3 Johtopäätelmät.....	76
LÄHTEET	77

LIITE 1: Kyselyn saate

LIITE 2: Kysely

1. JOHDANTO

Opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta käsitteleviä tutkimuksia on tehty pääsääntöisesti 1990-luvulta lähtien. Suurin osa näistä tutkimuksista on opin- näytteitä tai yliopistojen itsensä tekemiä hallinnollisia selvityksiä ja tutkimusai- heina monesti ulkomaille lähteneiden suomalaisopiskelijoiden mielipiteet ja kokemukset. (Garam 2000, 9.) Osa löytämistäni tutkimuksista liittyy työelä- mään, ihmissuhdetyöhön vain muutamat. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistumisen antia ihmissuh- detyölle: onko vaihdon myötä erityisiä mahdollisuuksia saada ihmissuhde- työssä tärkeitä valmiuksia? Tutkimushypoteesin mukaan näin on.

Suomalainen yhteiskunta on kansainvälistynyt ja monikulttuuristunut voimak- kaasti niin Euroopan integraatioprosessiin osallistumisen kuin myös lisäänty- vän maahanmuuton myötä (Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia 2001, 8 – 9, Garam 2005, 5). Ulkomaalaisten määrä on Suomessa moninkertaistunut 1990-luvun alusta tähän päivään (Tilastokeskus 2007). Kansainvälinen kanssakäyminen ylipäänsä ja toisaalta siinä vaadittavien taito- jen kuten kulttuurisen ymmärryksen tarve kasvaa myös Internetin ja muun tekniikan kehittymisen, vapaa-ajan- ja työmatkojen sekä ulkomailta opiskelun lisääntymisen myötä (Brislin 2002, Stier 2003, 77).

Kansainvälistymisen lisääntymisen myötä kasvavat luonnollisesti myös siihen liittyvät ongelmat, osa liittyen tiiviisti ihmissuhdetyön kenttään. Sosiaalityönte- kijöiden ja psykologien kuten myös monien muiden ihmissuhdealalla työsken- televien tehtäväkentässä kansainvälistyminen näkyy muun muassa asiakas- kunnan heterogeenistymisenä ja eri kulttuuriryhmien parissa tehtävän työn lisääntymisenä. Monikulttuuristumisen myötä erilaiset sopeutumisongelmat niin paikallisten kuin muidenkin maahanmuuttajien osalta nousevat esiin ja edellyttävät toimenpiteitä, joilla kaikille pystyttäisiin turvaamaan mahdollisim- man vakaa, viihtyisä ja toimiva elinympäristö. Yhteisöjen ja kulttuurien välille siltoja rakentavasta työstä kirjoittaa muun muassa Tampereen yliopiston sosi-

aalityön professori Kirsi Juhila (2006, 133) todeten, että mitä enemmän erilaiset kulttuuriset yhteisöt kohtaavat yhteistyötä tehden, sitä enemmän syntyy hyvinvointia.

Toimintaympäristön ja tehtäväkentän monimuotoistuminen edellyttää työntekijöiltä laajaa ymmärrystä kulttuurien kohtaamisesta, erilaisuudesta ja kansainvälistymisestä ylipäänsä. Kansainväliseen vaihtoon osallistumisen voi nähdä yhtenä keinoista tuottaa tai harjoitella niitä taitoja ja valmiuksia, joita kansainvälistymisen mukanaan tuomat tilanteet ja ongelmat vaativat. Kansainvälisellä vaihtokokemuksella näyttäisi olevan myös yksilöä kasvattava vaikutus (ks. esim. Garam 2005, 57 – 58; Stier 2003, 78; Taajamo 1999, 60 - 61), mikä on niin ikään hyödyksi ihmissuhdetyössä.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat sosiaalityön ja psykologian kansainväliseen vaihtoon osallistuneet Tampereen yliopiston opiskelijat vuodesta 1995 lähtien. Aineiston olen kerännyt sähköpostikyselyllä keväällä 2006. Kvantitatiivinen analyysi pohjautuu suoriin jakaumiin ja muuttujien välisiä yhteyksiä esiintuoviin ristiintaulukointeihin sekä faktorianalyysiin. Laadullisena tutkimusmenetelmänä on aineiston sisällön erittely. Olen liittänyt tuloksiin suoria lainauksia avokysymysten vastauksista sekä tulkintaa niihin liittyen. Tutkimuskysymykseksi on seuraava: mikä on kansainvälisen opiskelijavaihdon anti ihmissuhdetyöhön? Tiedonmuodostuksen tavoite tutkimuksessa on lähinnä käytännöllinen: pyrin avaamaan uusia näkökulmia kansainvälisen vaihtokokemuksen merkityksestä ja hyödynnettävyydestä. Tutkimus on ilmiökenttää kuvaileva. Tutkimuksen voi nähdä eräänlaisena kansainvälisen vaihdon merkitystä ihmissuhdetyössä luotaavana esitutkimuksena.

Bergerin ja Luckmannin (2005; alkuteos 1966) sosiaalisen konstruktionismin teoria on tutkimuksessa keskeisessä osassa. Käsittelen myös Paulo Freiren (2005; alkuteos 1970) pedagogiikkaan pohjautuvaa voimaantumisen käsitettä sekä ihmissuhdetyön valmiuksia sosiaalityön ja terapiatyön näkökulmista muun muassa Carl R. Rodgersin teorioiden pohjalta. Tuon esiin myös kulttuurienvälisen tutkimuksen pääpiirteitä. Kokemuksen kautta ammatillisten valmiuksien oppiminen mielletään yleensä tietyn ammattialan käytänteiden oppimiseksi kyseisessä työssä tai sen vaikutuspiirissä. Tässä tutkimuksessa ko-

kemuksellinen painotus on vaihdon myötä yleisesti ottaen muodostuvassa (elämän)kokemuksessa varsinaisen ammatillisen kokemuksen ja opiskelun sijaan. Tutkimukseni on jatkoa elämäkokemuksen määritelmistä tekemälleni kandidaatintutkimukselle.

Vaihtoon osallistuminen pidentää todennäköisesti opiskeluaikaa ainakin jossain määrin (Garam 2000, 93). Tämä siitä huolimatta, että ulkomailla suoritetut opinnot pyritään liittämään mahdollisimman täysmääräisinä kotimaisiin opintosuorituksiin (Facta Tietopalvelu 2006). Opiskeluajan piteneminen on ongelma yhteiskunnan ikärakenteen muuttuessa ja sen myötä työssäkäyvän väestön pienentyessä sekä myös ylikuormittuneen yliopistojärjestelmän osalta (Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma 2003, 8 – 9). Ihmissuhdealalla vaihtokokemuksen näkeminen nykyistä merkityksellisempänä osana ammatillista kasvua voisi vahvistaa vaihdon painoarvoa opintosuorituksia määriteltäessä ja näin opiskeluajan pidentymisen ongelma vaihdon osalta pienentyisi.

Ensimmäisessä kappaleessa käsittelen opiskelijavaihtoa yleensä ja aiempia kansainväliseen vaihtoon liittyviä tutkimuksia, minkä jälkeen kappaleessa kolme esittelen tutkimuksen teoreettiset näkökulmat. Kappaleessa neljä käsittelen ihmissuhdetyön perusedellytyksiä. Tutkimusmenetelmät käyn läpi kappaleessa viisi, tulokset kappaleessa kuusi. Viimeinen kappale seitsemän sisältää tutkimuksen johtopäätelmät ja pohdintaa mahdollisuuksista hyödyntää opiskelijavaihtoa nykyistä enemmän ihmissuhdetyön opinnoissa.

Kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuminen näyttää vahvistavan yksilöiden persoonallista kasvua ja kulttuurista ymmärrystä. Teorioiden valossa tämä tulos puolestaan vahvistaa tutkimushypoteesia, sitä että opiskelijavaihtoon osallistumisen myötä yksilön valmiudet ihmissuhdetyöhön paranevat. Opiskelijavaihdon aiempaa tehokkaampi liittäminen ihmissuhdealan opintoihin on näin ollen tulosten pohjalta mahdollista ja perusteltua. Opiskelijavaihdon nykyistä parempi hyödyntäminen opiskelijan ammatilliseen kasvuun liittyen pienentää puolestaan vaihdon opintoja pitkittävää vaikutusta.

2. AIEMPIA TUTKIMUKSIA

Kaikki Suomen yliopistot ja koulutusalat kattavaa, vertailukelpoista tietoa vaihto-opiskelusta osana yliopisto-opiskeluja on Irma Garamin (2000) tutkimuksessa. Aiemmat tutkimukset koskevat lähinnä yhden yliopiston tai laitoksen opiskelijoita (Garam 2000, 22, Taajamo 1999, 14.) Garam on tutkijana opiskelijavaihdon organisoinnin keskuselimenä toimivan Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMOssa. Myös Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen tutkija Matti Taajamon opiskelijavaihtoon liittyvät lisensiaatintyö (1999) ja väitöskirja (2005) ovat keskeisessä osassa aiempien tutkimusten osalta. Opiskelijavaihtoon liittyviä pro gradu -tutkimuksia on myös tehty paljon muun muassa Tampereen yliopistossa.

2.1 Kansainvälinen opiskelijavaihto ja Suomi

Opiskelijavaihdolle on ladattu paljon toiveita. Sen on toivottu parantavan yliopistokoulutuksen laatua muun muassa koulutustarjontaa ja erikoistumismahdollisuuksia lisäämällä. Toisaalta opiskelijavaihdon on toivottu lisäävän opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksia. (Garam 2000, 93.) Eri toimijoilla on luonnollisesti eri tavoitteita. Valtakunnallisena, kauaskantoisena opiskelijavaihdon tavoitteena on ollut maan kilpailukyvyn parantaminen (emt. 2000, 93; Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia 2001, 8). Korkeakoulujen kansainvälistä toimintaa on pyritty vahvistamaan, jotta pystyttäisiin vastaamaan kansainvälisen toimintaympäristön mukanaan tuomiin yhteistyön ja kilpailun haasteisiin. (Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia. 2001, 8.) Liikkuvuutta ja korkeakoulutuksen yhtenäistämistä edistetään myös Euroopan Unionin laajuisesti: opetusministerit allekirjoittivat tähän liittyvän julistuksen Bolognassa vuonna 1999 (Jyväskylän yliopiston Bologna-internetsivut).

Tänä vuonna 20 vuotta täyttävä Euroopan Unionin Erasmus-koulutusohjelma on vaikuttanut merkittäväällä tavalla kansainvälisen opiskelijavaihdon aseman vakiintumiseen osaksi suomalaisten yliopistojen toimintaa. Ohjelman myötä vaihto-opiskelu on tullut kaikkien korkeakouluopiskelijoiden ulottuville ja ”massoitunut”. Erasmus-ohjelma on ylivoimaisesti suurin yksittäinen vaihtojärjestely, noin puolet korkeakoulujen opiskelijavaihdosta kanavoituu sen kautta. (Garam 2001, 6; Garam 2005, 24.) Korkeakouluilla on myös omia vaihto-ohjelmia opiskelijoilleen. Vaihto-ohjelmilla on erilaisia tavoitteita ja suuntautumisia. (Facta Tietopalvelu 2006.)

Opetusministeriön ylläpitämän KOTA-tietokannan mukaan vuosina 1999 – 2005 kaikista Suomen yliopistoista vaihtoon on lähtenyt vuosittain 3800 – 4500 opiskelijaa. Samana aikana Tampereen yliopistosta kaikkien opiskelijavaihtoon lähteneiden määrä on vaihdellut vuosittain kolmen ja neljänsadan opiskelijan välillä. Vaihtoon osallistuneiden määrä on Suomessa kasvanut viime vuosien aikana. (KOTA-tietokanta 2007.)

Erasmus-ohjelmaa ja sen kehittymistä on seurattu Euroopan laajuisesti muutamien vuoden välein, merkittävimminä tutkimuksina Ulrich Teichlerin työryhmän määrällistä ja demografista kehitystä kuvaavat raportit. Myös laadullinen arviointi on noussut tärkeäksi. Suomesta Oulun yliopisto osallistui vuosina 1996 – 1997 järjestettyyn Erasmus-ohjelman laadunarviointiprojektiin. Tutkimustulosten mukaan Erasmusella on ollut perustavanlaatuisen vaikutus yliopistotason yhteistyölle Euroopassa: opiskelijavaihto on lisännyt tietoa ja vuorovaikutusta opettajien ja yliopistojen välillä, ja ennen kaikkea edistänyt perusopetuksen kansainvälistymistä. (Penninkilampi & Karjalainen 1997, 39 - 42.)

Vuoden 2005 tilastojen mukaan uusista yliopisto-opiskelijoista lähes joka neljäs suorittaa osan tutkinnostaan ulkomailta. Naiset ovat jo pitkään olleet yliedustettuna Suomesta ulkomaille suuntautuvan opiskelijaliikkuvuuden osalta. Vuonna 2005 kaksi kolmasosaa ulkomaille lähtevistä opiskelijoista oli naisia. 73 % Suomesta ulkomaille suuntautuvasta liikkuvuudesta keskittyi Euroopan maihin, Saksa näistä maista ylivoimaisesti suosituimpana. Keskimääräinen

pitkäkestoisen (yli kolme kuukautta) vaihdon pituus oli noin viisi kuukautta. (Garam 2006, 4.)

Vaihto-opiskelupaikkojen määrällinen lisääntyminen on tehnyt ulkomaille lähtemisestä melko helppoa ja yleistä. Ulkomaille lähteminen edellyttää opiskelijalta kuitenkin valmiutta muuttaa elämäntilannettaan, valmiutta kommunikoida vieraalla kielellä ja vieraan kulttuurin tuntemisen arvostamista. Opiskelijoiden valmiudet näiden osalta eroavat heidän omasta elämäntilanteestaan tai taustastaan johtuen. (Garam 2000, 97.) Useimmat vaihtoon lähtijöistä ovat 22 – 25 -vuotiaita, yksinasuvia, naisia ja vähintään jonkin verran kansainvälistymiseen kosketuksissa olleita. Suomalaiset vaihto-opiskelijat ovat tutkimuksen mukaan kohtalaisen korkeasti koulutetuista perheistä ja vaihdossa olleiden isät sekä äidit ovat usein korkeasti koulutettuja. (Garam 2000, 27 - 28, 97.)

Yksilön piirteistä voi ennustaa yksilön sopeutumista, toisaalta merkitystä on myös kohdemaan kulttuurilla ja tilanteella. Myös vaihdossa olevan iällä, vaihdon kestolla sekä kotimaan ja kohdemaan kulttuurin yhtenevyydellä tai eroavuudella on merkitystä. Edelleen, yksilön mahdollisuudet luoda merkityksellisiä sosiaalisia suhteita kohdemaan ihmisten kanssa ja se, missä määrin yksilö kokee olevansa hyväksytty tai toisaalta torjuttu, on merkityksellistä. Tyypillisesti vaihtoajan paras ystävä löytyy omanmaalaisten keskuudesta. Suhteet kohdemaasta kotoisin oleviin ihmisiin ovat ensisijaisesti välineellisiä, kohdentuneita akateemisten vaatimusten täyttämiseen ja kieleen liittyvään apuun. Muiden maiden kansalaisten osalta kanssakäyminen liittyy pitkälti sosiaaliseen tukeen. (Smith, Bond ja Kagitcibasi 2006, 218 - 219.)

Vaihto-opiskelu yleensä pitkittää kotimaan opintoja, ulkomaan opinnot usein kun lähinnä vain lisäävät tutkinnon opintoviikkomäärää (Garam 2000, 93). Koska opiskelijat lähtevät vaihtoon kuitenkin usein ensisijaisesti kokemusten ja kielitaidon saamiseksi, opintoviikkojen kartuttaminen ei heille ole erityisen keskeistä (Garam 2000, 93). Kansainvälisen vaihdon vahva henkilökohtainen anti ja kokemuksellinen arvo tulevat esiin myös kovilla aloilla: teknisen yliopiston kansainväliseen vaihtoon lähteneet opiskelijat ovat olleet tyytyväisiä ja suositelleet vaihtoon lähtemistä myös muille, vaikka opintosuoritusten hyväk-

silukemisessa ja ajankohtaisen tiedon saamisessa onkin ollut ongelmia (Lehtonen 2003, 5; Zikou 2003, 1).

Kansainvälisten aiheiden integroimista opintosuunnitelmiin ja opiskelijoiden tasavertaisia mahdollisuuksia kansainväliseen opiskeluun ovat tutkineet Praetzel ja Curcio (1996). Heidän näkemyksensä mukaan näissä asioissa voitaisiin edistyä siirtämällä vastuuta kansainvälistymisestä tiedekunta- ja laitostasolle. (Praetzel ja Curcio, 1996, 174 - 182.) Opintasuoritusten tehostamista edesauttaa paikkansapitävä tieto kohdeyliopiston kurssitarjonnasta ja suunnitteluun panostaminen. (Garam 2000, 93.) Vaihto-opiskelun sujuvasta liittämisestä kotimaan opintoihin ja muutenkin vaihto-opiskelun käytännön järjestelyistä on kirjoittanut mm. Aura Korppi-Tommola (2002, 53 – 54).

2.2 Vaihto elämäkokemuksen lähteenä

Garamin (2000) tutkimuksessa kokemuksellisuus on vaihtoon lähtöön motivoineista tekijöistä merkittävin, tärkeäksi sen on maininnut liki jokainen vastaaja. Muita tärkeitä motivaation lähteitä ovat olleet kielitaidon kartuttaminen, uusiin maihin ja kulttuureihin tutustuminen sekä mahdollisuus matkustella. Motivoineet tekijät ovat olleet samoja koulutusalaista, iästä ja sukupuolesta riippumatta. Opiskeluun ja opintoihin liittyvät motiivien osuus oli vähäinen suhteessa kokemuksellisuuteen. Työelämään liittyvät syyt tulivat tärkeinä esiin 60 % vastaajista. Vaihto-opiskelun antama mahdollisuus testata omia selviytymiskykyjä näyttäytyy Garamin tutkimuksessa tärkeänä vaihdon antina, ilman sitä kokemus on voinut hyvinkin jäädä laimeaksi ja hahmottomaksi. Selviytymistaitojen ohella myös sosiaalisten taitojen oppiminen tulee tärkeänä esiin. (Garam 2000, 34 – 35, 90 - 92.)

Oulun yliopistossa tehdyn tutkimuksen mukaan lähes kaikki vaihtoon lähteneet opiskelijat ovat olleet äärimmäisen tyytyväisiä omaan Erasmus-vaihtokauteensa. Vaihto on antanut opiskelijoille ystäviä ja kontakteja, tilaisuuden opiskella erilaisessa opiskelukulttuurissa sekä elää vieraskielisessä ympäristössä ja kulttuurissa. Kielitaidon vahvistuminen näyttäytyy tärkeänä, samoin kulttuurisen ymmärtämyksen lisääntyminen ja kilpailukyvyyn parantu-

minen työmarkkinoilla. Akateemiset saavutukset on mainittu vasta edellisten jälkeen. Vaihdon myötä saatu elämäkokemus tulee esiin korvaamattomana, sellaisena, jota muuten on vaikea saada. Opettajien näkökulmasta myös vaihdon akateemiset saavutukset ovat merkittäviä, mutta näkyvät vasta jonkin ajan kuluttua mm. parantuneena opiskelumotivaationa sekä opiskelutaitojen ja tietopohjan laajenemisena, persoonallista kasvua unohtamatta. (Penninkilampi & Karjalainen 1997, 43.)

Taajamo (1999 ja 2005) on tutkinut vaihto-opiskelua niin suomalaisten vaihto-opiskelijoiden kuin Suomeen tulleiden vaihto-opiskelijoiden osalta. Taajamon (1999) suomalaisia vaihto-opiskelijoita käsittelevässä tutkimuksessa opiskelijoiden ennako-oletukset vastaavat vaihdosta saatuja opiskelukokemuksia: opinnoilta odotetaan teoreettista sisältöä ja uusia näkökulmia, ja niitä koetaan myös saatavan. Opiskelijat osaavat ennakoida opintoihin, sosiaaliseen elämään ja opiskelijayhteisössä asumiseen liittyvät ja sopeutumista edellyttävät tekijät hyvin. Kielitaito ei vaihdossa ole opiskelijoilla kehittynyt ihan odotusten mukaisesti, syynä ehkä natiivikontaktien vähäisyys. (Taajamo 1999, 43.)

Analysoidakseen opiskelijoiden ulkomailla opiskelulle antamia merkityksiä Taajamo on konstruoinut viis erilaista vieraaseen kulttuuriin suhtautumisen tyyppiä. Esittelen nämä tyypit nimeltä piirtääkseni kuvaa siitä, kuinka yksilön oma suhtautuminen ja käyttäytymistavat vaikuttavat vaihtokokemuksen antiin. Ensimmäinen tyyppi on (1) uutta ympäristöä määrätietoisesti hyödyntävä tyyppi ja tämän vastakohtana (2) vieraan ympäristön tarkkailija -tyyppi. Kolmas, (3) opiskeluorientoitunut, jakautuu edelleen uraorientoituneen ja täydellisyteen pyrkivän tyyppin alaluokkiin. (4) Itsensä kehittäjä -tyyppi hakee puolestaan maailmalta henkistä pääomaa ja henkilökohtaista kasvua. Viidentenä on (5) liikunnallinen tyyppi, joka solmii kontakteja urheiluharrastusten parissa. (Taajamo 1999, 50 – 51.)

Myös Paula Rouhiainen (2003) on tehnyt tyypittelyjä omassa opiskelijavaihtoa käsittelevässä tutkimuksessaan. Rouhiainen tutki, miten suomalaiset vaihto-opiskelijat merkityksellistävät kokemuksiaan ja näkemyksiään, minkälaisia merkityksiä he kansainvälistyvälle opiskelulle puheissaan antavat ja edelleen, minkälaisia identiteettejä he itselleen rakentavat. Rouhiainen nosti aineistos-

taan esiin neljä puhetapaa näihin liittyen. Sosiokulttuurisessa puheessa (1) kansainvälistymistä lähestytään suomalaisen kulttuurin ja korkeakoulutuksen, akateemisen vapauden, työmarkkinahyötyjen ja toisaalta uhkien näkökulmasta. Individualistisessa puheessa (2) korostuu opiskelijan kyky hallita omaa elämäänsä ja toisaalta tehdä yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä valintoja. Paikantumispuheessa (3) opiskelija reflektoi kriittisesti niin lähtökohtiaan kuin kokemaansa uutta. Tähän sisältyy suomalaisen identiteetin pohtiminen suhteessa muihin kulttuureihin ja toisaalta välimatkan ottaminen tuttuun ja turvalliseen. Paikantumispuheella tuotetaan muutosta, joka voi toisaalta vieraannuttaa ja toisaalta avata uusia ovia. Monikulttuurisuuspuheessa (4) kansainvälistyminen on itseisarvo, kokemukset ja erilaisuuden kohtaamisen tärkeys korostuu. Yhtä yhtenäistä puhetapaa ei kansainvälistymisestä ole löydettävissä. (Rouhiainen 2003, 1 – 4.)

Suomalaisten vaihto-opiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia opiskelusta ulkomailla on tutkinut muun muassa Marjetta Eklöf (1997). Eklöfin tutkimuksessa tärkeimmäksi vaihto-opiskelun anniksi nousevat suoraan opiskeluun liittyvien hyötyjen sijaan uudet, ulkomaiset kokemukset ja kontaktit sekä kulttuurinen itsetutkiskelu. Kansainväliseen opiskelijayhteisöön sopeutuminen on keskeistä. (Eklöf 1997, 55.) Niina Honkosen (1999) tutkimuksessa todetaan niin ikään vaihto-opiskelu antoisaksi ja ajatuksia herättäväksi ajaksi, jolloin tutusta irrottautuminen mahdollistaa itsen kohtaamisen uudella tavalla. Honkonen jakaa vaihtoajan kokemukset akateemisiin, kulttuurisiin ja persoonallisuutta kehittäneisiin kokemuksiin. (Honkonen 1999, 2.)

Mari Sagulin (2005) on tutkinut vaihto-opiskelun tuottamaa oppimista. Sagulinin tutkimus vahvistaa edelleen vaihto-opiskelun annin olevan pitkälle henkilökohtaisessa, kulttuurisessa ja kielellisessä kasvussa suorien opiskelu- ja urahyötyjen jäädessä vähemmälle. Arkipäivän tilanteet kuten sosiaalinen kanssakäyminen ylipäänsä ja matkustelu olivat merkittäviä oppimisen kannalta. (Sagulin 2005, 2.) Stier (2003) näkee ulkomailla opiskelun paitsi fyysiseksi matkaksi myös sosiaalisten, kulttuuristen, älyllisten ja emotionaalisten rajojen ylittämiseksi. Monipuoliset kokemukset ja saavutetut tiedot ja taidot kehittävät niin ammatillisesti kuin henkilökohtaisestikin. (Stier 2003, 78.) Ollikainen ja

Honkanen (1996, 39 – 40) viittaavat aiempiin tutkimuksiin tuoden esiin myös sen, että opiskelijavaihdon myötä tullut tieto voi muuttaa asennoitumista myös negatiivisempaan suuntaan.

Sinikka Sartonen (1999) on selvittänyt, mitä koulutuksen kansainväistymisellä tarkoitetaan, miten kansainvälistyminen ilmenee ja mitä merkityksiä kansainväliseen toimintaan osallistuneet antavat kansainvälisyydelle. Kyvik, Karseth, Remme ja Blume (1999, 379) ovat tutkineet kansainväliseen liikkuvuuteen liittyviä etuja ja haittoja tohtorintutkimusta suorittavien näkökulmasta. Nan M. Sussman (2002) tarkastelee opiskelijavaihtoa ja muita samankaltaisia, pitkiä ulkomaan jaksoja niihin liittyvien kulttuuristen muutosten psykologisten vaiheiden näkökulmasta. Erityistä huomiota Sussman kiinnittää kotiinpaluuseen liittyvään stressiin, ”kulttuurishokkiin”.

Vaihto näyttäytyy varsin myönteisessä valossa tässä esiteltujen tutkimusten näkökulmasta. Vaihdon kokemuksellinen anti painottuu, samoin eri kulttuureihin ja ihmisiin tutustuminen. Yksilö näyttää siis saavan vaihdossa monipuolisesti uusia näkökulmia asioihin ja kokevan tämän elämäkokemuksellisesti arvokkaana, inhimillisenä pääomana. Kokemuksien myötä yksilö tulee samalla pohtineeksi omaa elämäänsä ja toimintaansa uudessa valossa, mikä edelleen vahvistaa kokemusta vaihdon hyödyllisyydestä.

2.3 Vaihto mahdollisuutena kasvuun ja itsenäistymiseen

Tuon tässä kappaleessa keskitetyksi esiin tutkimustuloksia liittyen kasvuun ja itsenäistymiseen. Henkinen kasvu on luonnollisesti hyödyllistä itse kullekin, mutta erityisesti ihmissuhdealan töissä: Kasvun myötä asiakkaiden tilanteet ja ongelmat näyttävät laajemmasta perspektiivistä. Toisaalta vahva kokemus omasta kasvusta antaa ymmärrystä kasvamisesta ja uuden oppimisesta ylipäänsä, mikä puolestaan edesauttaa asiakkaiden tukemista heille vaikeissa tai haastavissa tilanteissa.

Henkilökohtaisen kasvun merkitys tulee esiin Garamin (2001) tutkimuksessa ulkomaisten vaihto-opiskelijoiden kokemuksista suomalaisissa korkeakouluis-

sa: tutkimuksen opiskelijat kokivat hyötynsä vaihto-ajasta eniten vierasmaahan tutustumisen ja henkilökohtaisen kasvun kannalta. Ura- ja akateemisen kehityksen osalta vaihtoajalla koetaan myös olleen positiivista vaikutusta, mutta edellisiä vähemmän. (Garam 2001, 4.) Effi Zikoun (2003, 4 - 5) selvityksen mukaan Helsingin Teknillisen korkeakoulussa niin ikään kansainvälisen kokemuksen anti on ollut merkittävä niin henkilökohtaisesti kuin kulttuurin ja työelämänkin suhteen: Kokemuksen myötä itseluottamus on kasvanut, sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuudet parantuneet ja niin omaan kuin toisiin kulttuureihin on saanut aivan uusia näkökulmia. Lisäksi vaihdon myötä valmiudet hakea töitä ulkomailta ja hyödylliset kontaktit koettiin merkittävänä etuina.

Myös Garamin tutkimuksessa vuodelta 2000 vaihto-opiskelun todetaan tarjoavan mahdollisuuksia kasvuun ja itsenäistymiseen. Tutkimuksessa vastaukset avokysymyksiin ovat yleissävyltään selvästi positiivisia ja ongelmista selviytyminen on pääosassa. Selviytymiskertomusten ohella vaihtoajan merkitys tuli esiin myös hengähdystaukoina tavanomaisista opiskelurutiineista tai ennen työelämään siirtymistä. Selviytymiskertomukset näyttävät selkeästi dramaattisempina kuin hengähdystaukokertomukset, joissa suuria kasvukokemuksia ei ole. Hengähdystaukokertomuksissa keskeisellä sijalla on olemisesta, uusiin ihmisiin ja kulttuuriin tutustumisesta, kielen oppimisesta, uusien kokemusten saamisesta ja vapaudesta nauttiminen (Garam 2000, 20, 89 – 91).

Taajamon (1999) mukaan ulkomailla opiskelusta muodostuu löytämis- ja tiedostamisprosessi, jossa opiskelija kehittää kysyvän asenteen opiskeluunsa ja elämäänsä ylipäänsä. Vaihdon voi Taajamon mukaan nähdä voimaantumisprosessina: Ulkomaille lähteminen on riski, mutta sen myötä lisääntyvä valta omien päätösten suhteen lisää mahdollisuuksia omien voimavarojen kasvamiseen. Opiskelijan ”selviytyminen” uudessa kulttuurissa tekee itsenäisemmäksi, maailmankuva avartuu ja tieto lisääntyy, oma paikka maailmassa hahmottuu eri tavalla kuin aiemmin ja samalla kehitysprosessi tulee näkyväksi. Näiden myötä yksilön elämänhallinta voi vahvistua ja mahdollisuudet ylipäänsä lisääntyä. Taajamo korostaa erityisesti jonkinlaisen staattisen identiteetin kyseenalaistumista. Vaihdivuoden jälkeen opiskelijoiden ajatukset vaihdosta liittyvät

pääasiassa sopeutumiseen ulkomaille, erilaiseen opiskelukulttuuriin, sosiaalisuuteen ja vastuuseen omasta itsestä. (Taajamo 1999, 44 - 51, 60 – 62, 82 - 83.)

Joillekin opiskelijoista ulkomailla opiskelu on "vain" yksi arvokas kokemus muiden kokemusten joukossa, toisille taas ponnahduslauta uusiin, vastaavansiin kokemuksiin. Yleisesti ottaen Taajamo kuvaa ulkomailla opiskelua merkittäväksi opiskelukokemukseksi. (Taajamo 1999, 47, 73.) Ari Antikainen (1991, 24) on määritellyt merkittäviksi oppimiskokemuksiksi sellaiset, jotka näyttävät ohjanneen yksilön elämänkulkua ja/tai muuttaneen tai vahvistaneen hänen identiteettiään.

2.4 Työelämänäkökulmia vaihtoon

Millä tavoin ja missä määrin kansainvälisestä vaihto-opiskelukokemuksesta on mahdollisesti hyötyä työelämässä? Vaihto-opiskelun antamia työelämävalmiuksia on tarkasteltu muun muassa Garamin (2000) tutkimuksessa. Garam (2000, 84) tiedusteli vaihdon hyödyllisyyttä työpaikan saamisessa strukturoidulla kysymyksellä, ja yli 60 % vastaajista arvioi hyödyn merkittäväksi. Opiskelijat kokevat omaa alaa koskevan näkemyksensä lisääntyneen vaihto-opiskelun ansiosta. He kokevat myös opiskelumotivaation lisääntyneen ja opiskelunsa tulleen aiempaa määrätietoisemmaksi. Garamin tutkimuksen mukaan valmiuksia työelämään on tullut myös kielitaidon, sosiaalisten taitojen sekä selviytymistaitojen lisääntymisen myötä. Nämä taidot näyttävät kuitenkin tulevan pääasiassa varsinaisen opiskelun ulkopuolisista kokemuksista. (Garam 2000, 22, 95.)

Saija Nyström (2004) on tarkastellut kansainvälisen harjoittelun antia työelämässä. Hänen mukaansa ulkomailla harjoittelu kehittää kansainvälistä kompetenssia, jonka osatekijöitä ovat henkilökohtaiset tekijät, oman kulttuurisuuden tiedostaminen ja toisista kulttuureista oppiminen. (Nyström 2004, 21). Nyströmin (2004, 4) kuvailemat kansainväliselle harjoittelulle asetetut tavoitteet ovat samansuuntaiset kuin opiskelijavaihdollekin asetetut tavoitteet.

Myös työnantajien käsityksiä kansainvälisen opiskelukokemuksen hyödyllisyydestä on tutkittu. Työnantajat pitävät hyödyllisenä antina ihmisenä kasvamista ja yleisten työelämävalmiuksien kehittymistä. He myös uskovat ulkomailla opiskelun lisäävän opiskelijan kykyä selviytyä hankalista tilanteista, suhteellisuudentajua, paineensietokykyä, joustavuutta, sosiaalisia valmiuksia sekä avartavan näkemyksiä ylipäänsä, kaikki nämä varsin keskeisiä valmiuksia työelämässä. Työnantajat pitävät ulkomaankokemusten hyötynä myös kansainvälistymistä ja kansainvälisten valmiuksien kehittymistä. Kansainvälistä kokemusta pidetään merkinä hakijan aktiivisesta, rohkeasta ja ennakkoluulottomasta asenteesta. Runsas kansainvälinen kokemus voi toisaalta olla myös merkki hakijan haluttomuudesta asettua aloilleen. (Garam 2005, 57 - 58.)

Kansainvälisten elementtien kuten vaihto-opiskelun liittäminen koulutukseen voidaan nähdä kvalifikaationa, jolla pyritään erottautumaan muista saman koulutustason tutkinnon suorittaneista. Hyvän kielitaidon hankkimista tai vaihto-opiskeluun menemistä voidaan pitää strategiana paremman kilpailuaseman saamiseksi työmarkkinoilla, erityisesti kansainvälisistä työtehtävistä kilpailtaessa. Toisaalta kansainvälinen koulutus voidaan ymmärtää erityiseksi kansainväliseksi pääoman muodoksi, sen arvo on esimerkiksi siirrettävissä maasta toiseen. Vaihto-opiskelu kertoo yksilön oma-aloitteisuudesta, itseluottamuksesta, sopeutuvuudesta uusiin olosuhteisiin ja kyvystä tulla toimeen vierasmaalaisten ihmisten kanssa, ymmärtää muita kulttuureja sekä kielitaidosta. (Ollikainen & Honkanen 1996, 43 - 33.)

Raija Kokko (2001) on tutkinut vaihto-opiskelun antia hoitotyössä. Kokon (2001, 1) tutkimus vahvistaa vaihto-opiskelun hyväksi keinoksi hankkia valmiuksia transkulttuuriseen eli potilaan kulttuurisen taustan huomioonottavaan hoitotyöhön. Pirkko Kivinen (2005, 1) on niin ikään tutkinut vaihto-opiskelua hoitotyön opiskelijoiden näkökulmasta. Kivisen tutkimuksen mukaan kulttuuriset eroavuudet herättävät opiskelijoissa hyvin paljon eettisiä ja hoitotaidollisia kysymyksiä. Kivinen päätyi toteamaan, että tällaisissa tilanteissa opiskelijoiden mahdollisuus reflektoidaan ohjaukseen on tärkeää. Kivisen tutkimus vahvistaa käsitystä kulttuuriympäristön vaihtumisen voimakkaasta vaikutuksesta yksilöön.

Toni Saarivirta (1999) on tutkinut koulutusta ja kansainvälisyyttä inhimillisenä pääomana. Saarivirran tutkimustulosten mukaan koulutus ja kansainvälisyys osaamisvarantoa lisäävinä toimina kasvattavat inhimillistä pääomaa, joka puolestaan voidaan muuttaa taloudelliseksi pääomaksi työmarkkinoilla. Lisävuosi kansainvälistä kokemusta kasvattaa tuloja keskimäärin 9,4 % ja vähintään yhdeksän kuukauden ulkomaan jakso parantaa työnsaantimahdollisuuksia kotimaassa. Muita, osin edellisiin liittyviäkin hyötyjä kansainvälisestä kokemuksesta olivat muun muassa kielitaidon lisääntyminen, muiden maiden kulttuurien tuntemuksen parantuminen, omatoimisuuden ja rohkeuden lisääntyminen, ystävien saaminen ja kansainvälisten tutkimusten tekemisen helpottuminen. (Saarivirta 1999, 63 -64.)

Vaihdon voi siis työelämänäkökulmasta nähdä sekä osoituksena yksilön monista, työelämässä tärkeistä valmiuksista että mahdollisuutena niiden lisäämiseen. Aiemmissä tutkimuksissa korostuu erityisesti myönteisen rohkean asennoituminen uuteen, kielitaito sekä sosiaaliset valmiudet. Vaihto kasvattaa mahdollisuuksia hyvään toimeentuloon ja on myös kansainvälisesti helposti siirrettävää, inhimillistä pääomaa.

2.5 Kulttuurisen ymmärryksen lisääntyminen vaihdon aikana

Kansainvälisen vaihdon myötä yksilön kulttuurinen itseymmärrys joutuu koe- tukselle ja muuttuu, mikä on tullutkin jo jossain määrin esiin aiemmissa kappaleissa. Michael S. Cronin (2005) on tutkinut kansainvälisessä vaihdossa olleita sosiaalityöntekijöitä heidän kulttuuristen valmiuksiensa osalta ja kokemuksellisen oppimisen vaikutuksia. Tutkimustulokset vahvistavat käytännössä saatujen kokemusten merkitystä teorian ja käytännön yhteensovittamisessa. Sosiaalialan opiskelujen osalta Cronin toteaa vaihto-opiskelun mahdollistavan uusien näkökulmien saamisen kulttuurisiin itsestäänselvyksiin, reflektion ja näin näkökulmien laajentumisen. Cronin korostaa lisätutkimusten tarpeellisuutta aiheeseen liittyen. (Cronin 2005, 1 - 2, 11 - 14, 135 - 141.)

Myös Taajamon (1999 ja 2005) tutkimusten mukaan kulttuuriset näkemykset avartuvat, kiinnostus kansainvälisiä asioita kohtaan lisääntyy ja vuorovaikutus-

taidot paranevat vaihto-opiskelun myötä. Tällainen kehittyminen edellyttää toisaalta myös näiden piirteiden ainakin jonkinasteista olemassaoloa. Kehittyminen ja uusien näkökulmien saaminen tapahtuu toisen kulttuurin ja uudenlaisen kontekstin kohtaamisen ja siihen sopeutumisen myötä: uuden, kansainvälisen kulttuuriympäristön sosiaaliset ristiriitatilanteet, ”kriittiset kohdat” edellyttävät selvittelyä ja pohdiskelua, omien reaktioiden reflektointia suhteessa vieraseen. Laajentunut kulttuurinen näkökulma ja herännyt kiinnostus kansainväliin asioihin aiheuttaa sen, että kotimaata arvioidaan uudelleen ja ”oma paikka” maailmassa nähdään laajemmasta näkökulmasta. Vieraan kulttuurin ihmisten samanlaisuus suhteessa itseen tulee myös usein esiin. (Taajamo 1999, 46, 50, 60 – 61, Taajamo 2005, 95.)

3. TEOREETTISIA NÄKÖKULMIA

Tässä kappaleessa tuon esille teoreettisia näkökulmia, joiden avulla vaihtokokemuksen mahdollista antia ihmissuhdetyölle voidaan jäsentää. Koska kulttuurierot ovat keskeisiä vaihto-opiskeluun liittyviä tekijöitä, käsittelen aluksi lyhyesti kulttuurienvälisen tutkimuksen tuloksia ja kontaktihypoteesia. Tämän jälkeen käsittelen yhteiskuntatieteiden piirissä merkittävän taustateorian aseman saanutta (ks. Aittola & Raiskila 2005, 226 – 227) Bergerin ja Luckmannin (2005; alkuteos 1966) sosiaalisen konstruktionismin teoriaa. Käsittelen myös Paulo Freiren (2005; alkuteos 1970) pedagogiikkaan pohjautuvaa voimaantumisen (engl. empowerment) käsitettä ja kokemusoppimisen näkökulmia peleinä opiskelijavaihdon annille.

3.1 Kulttuuri – mahdollistaja ja rajoittaja

Kulttuurien välisen psykologian uranuurtaja Geert Hofstede (1993, 19 - 22) on määritellyt kulttuurin mielen kollektiiviseksi ohjelmoinniksi, mikä on erilainen eri ihmisryhmillä. Smith, Bond ja Kagitcibasi (2006, 54) määrittelevät kulttuurin samaan tapaan, tietyn sosiaalisen systeemin jakamiksi ajattelumalleiksi. Hofstede on jaotellut kulttuureja liittyen niissä vallitseviin tapoihin suhtautua valtaan ja epävarmuuteen. Edelleen kulttuureja luonnehtivina ja erottavina piirteinä Hofsteden mukaan on niiden individualistisuus tai sen vastakohtana kollektiivisuus sekä kulttuurin maskuliinisuus vastakohtanaan feminiinisyys. Kulttuureissa on eroja myös ajallisen suuntautumisen osalta. Kulttuurin sisäisten, eri kerrostumien osalta Hofstede mainitsee kansallisen, alueellisen, etnisen, uskonnollisen ja kielellisen tason ja edelleen sukupuolten, sukupolvien, sosiaaliluokkien ja työssä olevien osalta organisaatio- tai yritystason. Lapsesta pitäen omaksutut kulttuurirakenteet tulevat esiin pääasiassa arvoissa, organisaatiokulttuurin tasolla kulttuurierot puolestaan ilmenevät lähinnä konkreettisisä käytännöissä. (Hofstede 1993, 27 – 35, 260 - 261.)

Kulttuurienvälisessä tutkimuksessa tarkastellaan valtioiden sisäisten kulttuurien vaikutuksia sosiaalisiin käytäntöihin, kansalaisten luonteeseen ja sosiaalipsykologisiin prosesseihin. Tutkimuksia tehdään niin kansallisella kuin yksilölliselläkin tasolla. (Smith, Bond ja Kagitcibasi 2006, 77.) Psykologisella kulttuurintutkimuksella voidaan poistaa esteitä eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten sujuvalta yhteistoiminnalta. Toisten ymmärtäminen, silloinkin kun kyseessä on vain tutun kulttuurin ihmiset, on elämänmittainen projekti. Toisista kulttuureista tulevien, eri kokemustaustaisten ihmisten ymmärtäminen on erityisen haasteellista. (Lonner, Dinnel, Hayes & Sattler 2002.)

Esko Kuittinen (2000) on tutkinut kulttuurista itseymmärrystä oppimisen kohteena. Tutkimuksen mukaan kulttuurista itseymmärrystä uudistava oppiminen on monimutkainen, ihmistä kokonaisvaltaisesti muuttava ja henkisesti vaativa prosessi. Se edellyttää hiljaisten minä- ja kulttuurikäsitteiden tiedostamista, omien olettamusten kyseenalaistamista ja vääristyneiden uskomusten poisoppimista. Vaikeutena uuden oppimisessa on muutosvastarinta ja prosessin emotionaalinen haastavuus. (Kuittinen 2000, 2.)

3.2 Kontakti vieraaseen ennakkoluulojen vähentäjänä

Yksilö sosiaalistuu oman kulttuuriympäristönsä ihmisten tapoihin kommunikoida: hän oppii kiinnittämään huomiota kulttuuriympäristönsä näkökulmasta olennaisiin piirteisiin ja myös sen, milloin ja miten mitään asioita voi ja kannattaa ottaa esille. Kieli pitää sisällään näitä kulttuurin käyttäytymissäantöjä. Tiettyä kieltä puhuttaessa on käytettävissä nimenomaan sen kielen vaihtoehdot ilmaista itseään. Eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten tavoissa kommunikoida on eroja paitsi verbaalin myös nonverbaalin kommunikaation suhteen. Kommunikaation onnistuminen riippuu yhteisistä käsityksistä liittyen kohteliaisuuteen, goffmanilaiseen kasvojen suojeluun (ks. Goffman 1959) ja suhteiden muotoutumiseen sekä keston. (Smith, Bond ja Kagitcibasi 2006, 150 – 171.)

Ympäröivään kulttuuriin sosiaalistuminen jää helposti hyvinkin vähäiselle pohdinnalle, erityisesti jos eri kulttuuritaustoista olevien ihmisten kohtaamiset ovat vähissä. Näin usein on, sillä ihmiset viettävät yleensä mieluummin aikaansa

tutussa kulttuuripiirissä. (Brislin 2002.) Omaan kulttuuripiiriin näkökulmien saaminen ulkopuolelta on kuitenkin tärkeää esimerkiksi kulttuurienvälisessä yhteistyössä ja psykososiaalisen asiantuntijuuden osalta, ne edellyttävät kykyä nähdä itsensä ja oma kulttuurinsa toisten silmin (Tyler 2002). Suhteet maahan tulleiden ja kohdemaan jäsenten välillä vaikuttavat mahdollisuuksiin ennakkoluuloista ja muista esteistä yli pääsemiseen (Smith, Bond & Kagitcibasi 2006, 246). Omien toimintojen itsestäänselvyys huomataan kohdattaessa toisia itsestäänselvyksien järjestelmiä. Vieraassa kulttuurissa eläminen virittelee pohtimaan omaa toimintaa ja sen perusteltavuutta suhteessa toisenlaiseen käyttäytymiseen. Näin ollen eläminen ja opiskeleminen toisessa maassa rakentavat yksilön itsetuntemusta ja oman käyttäytymisen ymmärrystä. (Kaikkonen 1994, 72 – 82.)

Onko kohtaamisten määrän kasvamisella vaikutusta? Spencer-Rodgersin ja McGovernin (2002, 626) mukaan sosiaalisten kontaktien määrä laadun ohella vähentää stereotyyppioita ja emotionaalista ahdistusta vierasta kohtaan. Siitä tutkijat eivät ole yksimielisiä, missä määrin yksilön kulttuuriset taidot ja ymmärrys jossain tietyssä kulttuurissa ovat yleistettävissä koskemaan vieraiden kulttuurien kohtaamista ylipäänsä. Viitteitä kompetenssin yleistettävyydestä kuitenkin on. Kulttuurirajat ylittävä ymmärrys saattaa liittyä myös henkilön yleisiin sosiaalisiin taitoihin. (Smith, Bond ja Kagitcibasi 2006, 213, 221.)

Kontaktihypoteesi on yksi merkittävimmistä ihmistenvälisen ennakkoluulojen vähentämiseen liittyvistä teorioista. Kontaktihypoteesin perusajatuksena on eri ihmisryhmien välisen, konkreettisten kontaktien suotuisa vaikutus ennakkoluulojen vähenemiseen. Pelkkä kontakti ei kuitenkaan riitä, ryhmällä tulee olla jokin yhteinen tavoite. Jos tällainen puuttuu, ennakkoluulot voivat kontaktin myötä jopa lisääntyä. (Brown, 2002, 512.) Kontaktihypoteesiin liittyen Wright, Aron, McLaughlin-Volpe ja Ropp (1997, 73) sekä Liebkind ja McAlister (1999, 765) ovat todenneet, että joko oma tai oman viiteryhmän jonkun toisen jäsenen välinen ystävyysuhde toisen viiteryhmän edustajan kanssa vähentää ennakkoluuloja. Vaihtokokemuksia tutkinut Taajamo (2005) on päätenyt tutkimuksessaan kontaktihypoteesin mukaisiin päätelmiin: suotuisissa oloissa tapahtuva eri kulttuurien edustajien välinen kanssakäyminen vähentää kulttuuri-

en välistä jännitystä ja edesauttaa käsitysten muuttumista ja ymmärryksen lisääntymistä (Taajamo 2005, 92).

3.3 Ympäristön muutos vallitsevan todellisuuden ja identiteetin haasteena

Jokapäiväisen elämän todellisuus ylläpitää itseään sisällyttämällä itsensä rutiineihin. Subjektivistista todellisuutta ylläpitävät kaikki tai ainakin melkein kaikki ihmiset, joita yksilö kohtaa. Yksilön vuorovaikutus toisten kanssa uudistaa jatkuvasti jokapäiväisen elämän todellisuutta. Näin ollen siis samat sosiaaliset prosessit, joiden myötä yksilö alun perin sisäistää todellisuuden, myös säilyttävät sen tietoisuudessa. Katkokset jatkuvuudessa tai johdonmukaisuudessa ovat uhka subjektiiviselle todellisuudelle. (Berger & Luckmann 2005, 168 – 174.)

Identiteettimme juuret ovat niissä ryhmissä, joissa olemme olleet jäseninä. Vertaamme näitä ryhmiä muihin merkityksellisiin ryhmiin. Yksilön monet sosiaaliset identiteetit rakentuvat muun muassa iän, sukupuolen, perhetaustan, etnisyyden, kansallisuuden, ammatin, kaveripiirin ja uskonnollisen suuntautumisen perusteella. Persoonallinen identiteettimme rakentuu havaitessamme eroja itsessämme suhteessa toisiin. (Smith, Bond & Kagitcibasi 2006, 222, 246.) Yhteisön jäsenyys tukee yksilön identiteetin kehitystä, se tarjoaa puitteet erilaisten pätevyyksien muodostumiselle ja niiden käyttämiselle. Tutussa yhteisössä tapahtuvan vuorovaikutuksen ja toimintojen sujuvuus paljastuu uuteen yhteisöön tai toiseen kulttuuriin muuttamisen ja siinä esiin tulevien vaikeuksien myötä. (Wenger 1999, 149 – 163.)

Vaihdon myötä tutut kuviot väistämättä kyseenalaistuvat ja uuden perspektiivin myötä voi huomata tutun ympäristön vahvuuksia ja heikkouksia. Elinpiirin vaihto tuo siis esiin paitsi uuden, myös tutun ympäristön ihmissuhderakenteita ja niiden muotoutumista. Omakohtainen kokemus ympäristön vaikutuksesta, identiteettipohdiskeluista ja ehkä hallitsemattomuuden tunteestakin voivat auttaa ihmissuhdetyöntekijää myös ymmärtämään asiakkaan tilannetta ja muutoksen vaikeuksia, mutta myös mahdollisuuksia.

Yksilön identiteetin osalta merkityksellisillä toisilla, niillä ihmisillä, joiden keskuuteen yksilö on sosiaalistunut, on ratkaisevan tärkeä asema. Näiltä merkityksellisiltä toisilta yksilön on mahdollisuus saada suoraa ja tunnelatautunutta vahvistusta omalle identiteetilleen, niin myönteisten kuin kielteistenkin puolten osalta. Kaikki ”arvioijat” eivät kuitenkaan välttämättä tue yhdenmukaisella tavalla yksilön identiteettiä, samasta yksilöstä voi olla hyvinkin eriäviä ajatuksia. (Berger & Luckmann 2005, 149 – 172.)

Vaihtoon lähtiessä merkitykselliset toiset jäävät kotimaahan ja toisaalta vaihdossa kohdatut, eri puolilta maailmaa ja eri kulttuuriympäristöistä tulevat ihmiset toimivat suurella todennäköisyydellä aivan uudenlaisina peleinä yksilölle. Omaan identiteettiin liittyvät itsestänselvyydet voivat kyseenalaistua niin positiivisina kuin negatiivisinkin koettujen piirteiden osalta. Uudessa sosiaalisessa todellisuudessa mahdollisista ongelmallisista piirteistä voi pyrkiä pääsemään eroon. Toisaalta voi ajatella niin, että uudesta sosiaalisesta todellisuudesta positiivista palautetta on mahdollista myös etsiä. Vaikka positiivista palautetta tutussa ympäristössä saisikin, entistä laajempi positiivinen palaute vahvistaa edelleen ja lisää itsetuntemusta. Ellei positiivista palautetta tutussa ympäristössä saa, on sen etsiminen tärkeää, itsetutkiskelun lisäksi. Positiivisen palautteen merkityksen ymmärtäminen ja kyky itsereflektioon ovat tärkeitä asioita ihmissuhdetyössä.

Bergerin ja Luckmannin mukaan tärkein todellisuutta ja yksilön identiteettiä ylläpitävä, muuttava ja rakentava mekanismi on keskustelu. Kasvokkain käydylle keskustelulla on paljon suurempi todellisuutta tuottava voima kuin esim. kirjeenvaihdolla tai muulla vastaavalla todellisuutta ylläpitävällä tekniikalla. (Berger & Luckmann 2005, 172, 175.) Bergerin ja Luckmannin ajatuksen keskustelun merkityksestä voinee jossain määrin laajentaa käsittämään yleensä asioiden reaalista kohtaamista todellisessa elämässä. Tämä vahvistaa omaehtoisen kokemuksen merkitystä: kulttuurishokeista, identiteettiongelmista, ulkopuolisuuden kokemuksesta, sosiaalisten suhteiden merkityksestä tai vaikkapa vaikeudesta hahmottaa vallitsevien rakenteiden rajoittavat piirteet voi tuki lukea mutta omakohtainen kokemus antaa niihin kuitenkin syvyyttä.

Ihmisten liikkuvuudella, mihin kansainvälinen vaihtokin liittyy, on myös uhkan-
sa. Todellisuutta ylläpitävien suhteiden organisoituminen on suureen sosiaali-
seen liikkuvuuteen ja roolien eriytymiseen perustuvassa yhteiskunnassa ää-
rimmäisen monimutkaista ja täynnä uhkia identiteetille (Berger & Luckmann
2005, 169 – 171.) Samasta aiheesta kirjoittaa myös Atte Oksanen (2006): Ny-
kyisessä nopeiden muutosten ja kilpailun yhteiskunnassa yksilön sosiaaliset
kiinnikkeet todennäköisesti vähentyvät ja yksilöltä myös edellytetään jatkuvaa
muutosvalmiutta. Sosiaalisesta maailmasta on tullut aiempaa kaoottisempi ja
sumeampi. Seuraukset näistä saattavat olla vakavat. (Oksanen 2006, 21.)

Nan M. Sussman (2002) on tarkastellut identiteettiuhkaa nimenomaan opiske-
lijavaihdon näkökulmasta: kotiinpaluun yhteydessä oma identiteetti voi hämär-
tyä yksilön omaksuttua vieraan kulttuurin piirteitä. Vaihdon myötä todellisuus-
den hahmottaminen ja oma identiteetti voi siis paitsi kasvaa, myös joutua koe-
tukselle. Myös Smithin, Bondin ja Kagitcibasin (2006, 219 - 220) tarkastelemi-
en tutkimusten mukaan näyttää sille, että pitkäaikainen oleskelu vieraassa
kulttuurissa tuo mukanaan jonkinasteisen rooliristiriidan ja sen myötä ongel-
mia kotiinpaluun yhteydessä. Perinteistä irtautuminen tai vapautuminen voi
luoda yksilölle identiteetteineen uusia mahdollisuuksia, mutta toisaalta ”identi-
teettityö” voi olla myös raskasta ja kriisinomaista perinteiden suomien, valmi-
iden tarttumapintojen puuttuessa. Merkitysten tulkinnan jääminen yksilölle it-
selleen sitoo psyykkistä energiaa. (Ziehe 1991, 27 – 28.)

Vaihto voi kokemuksena konkretisoida siihen osallistuvalla sosiaalisen kon-
struktionismien perusajatuksia. Ihmissuhdetyössä tästä on hyötyä monella ta-
valla: monipuolisen kokemuksen merkitys voi nousta esiin, ja toisaalta olosuh-
teiden sekä ympäristön muutoksen vaikutukset ja mahdollisuudet. Tämä voi
edesauttaa esimerkiksi piintyneisiin identiteettirakenteisiin liittyvien ongelmien
parissa työskennellessä. Työntekijän kokemus rakenteiden kyseenalaistumi-
sesta ja vaihtoehtoisuudesta voi olla merkittävä tekijä tuettaessa asiakasta
selviämään ongelmistaan.

3.4 Vaihto voimaantumiskokemuksena

Voimaantumis-malli (engl. empowerment) on pitkään hallinnut sosiaalityön käytännön kenttää länsimaissa. Malli sai alkunsa Paulo Freiren (1970) sorrettujen pedagogiikan ja sosiaalisen konstruktionismin (Berger & Luckmann 1967) leviämisen myötä. (Yip 2004, 479 – 480.) Freiren (2005, 44 - 59) pedagogiikassa lähtökohtana on vallan puute ja riittämätön kapasiteetti tavoitteiden saavuttamiseen tai esimerkiksi vaihtoehtojen näkemiseen. Kansainväliseen vaihtoon osallistumisen voi nähdä Freiren (2005) kriittisen kasvatuksen välineenä ja voimaantumisprosessina: Vaihtokokemuksen myötä yksilön tietoisuus omasta tilanteestaan lisääntyy ja tuttu käsitys todellisuudesta puolestaan voi väistyä. Näin uudenlainen, entistä objektiivisempi suhtautuminen todellisuuteen mahdollistuu. Vaihto mahdollistaa uudenlaisen dialogin, uudessa kontekstissa ja uusien ihmisten kanssa. (ks. Freire 2005, 90 – 101.)

Freiren pedagogiikassa korostuu omakohtaisen kokemuksen merkitys: Ihmiset ovat kiinnittyneet ajallis-paikallisiin olosuhteisiin ja heillä on taipumus pohdita omaa ”tilanteisuuttaan” siinä määrin, kuin se haastaa heitä toimimaan sen muuttamiseksi. Tähän näkemykseen perustuen ei ole suotavaa ainoastaan luennoida nykytilanteesta tai tarjota ohjelmia, joilla ei ole tekemistä kuulijoiden omien kysymysten, epäilyjen, toiveiden tai pelkojen kanssa. (Freire 2005, 105, 120.) Opiskelijavaihdon voisi ihmissuhdealalla nähdä keinona hankkia uusia kokemuksia, joiden myötä henkilökohtaiseen kasvuun ja opintoihin voi saada lisää syvyyttä ja omakohtaisuutta.

Kokemuksen merkityksestä ihmissuhdealalla, terapeutin työn näkökulmasta on kirjoittanut Jack Martin ja Darek Dawda (1999, 478); heidän mukaansa jonkinasteinen kokemuksellinen yhdenmukaisuus terapeutin ja asiakkaan välillä voi vahvistaa psykoterapeutilta vaadittua herkkyyttä ja mahdollistaa todelliseen dialogiin pääsemisen. Mielestäni tämänkaltaisen kokemuksellisuuden merkityksen voi nähdä liittyvän myös voimaantumisen prosessiin, minkä vaihto voi mahdollistaa opiskelijalle. Vaikka ihmissuhdealan opiskelijan ja hänen

potentiaalisten asiakkaidensa voimaantuminen tai mahdollisuus siihen voi todentua hyvinkin erilaisissa olosuhteissa, ilmiö on kuitenkin samankaltainen.

Freire pohtii kriittistä pedagogiikkaansa lähinnä yksilön ympäröivästä tilanteesta käsin. Kasvattajan rooli Freiren pedagogiikassa on tärkeä, hänen tehtävänä on tukea ihmisiä tiedostamaan uudella tavalla omat mahdollisuutensa, auttaa heitä ajatuksellisesti ylittämään oma elämäntilanteensa ja näin saada siihen uusia näkökulmia. Nykyisessä, globaalissa ja laajaan liikkuvuuteen perustuvassa maailmassa Freiren pedagogiikan ajatuksia voi soveltaa mielestäni myös tilanteisiin, joissa yksilön ympäröivä todellisuus muuttuu, esimerkiksi opiskelijavaihdon myötä. Tällaisissa tilanteissa kasvattajan rooli pienenee ja ympäristönvaihdoksen myötä tulleiden haasteiden merkitys kasvattajana lisääntyy, yksilön vastuun ohella. (Ks. Freire 2005, 118 – 128.)

Edellisistä ajatuksista nousee esiin praktisen ja metakognitiivisen tiedon merkitys formaalisen tiedon rinnalla. Asiantuntijatieto voidaan jakaa näihin kolmeen eri tietotyyppiin. Koulutuksen tuottama tieto on pääasiallisesti perinteistä oppikirjatietoa, formaalista tietoa. Praktinen tieto on kontekstuaalista ja pohjautuu kokemuksiin ja toimintaan. Kolmas, metakognitiivinen tieto liittyy ajatteluun, omaan toimintaan ja sen itsesäätelyyn. Metakognitiivisella tiedolla tarkoitetaan tietoisuutta muun muassa omista toimintastrategioista, kapasiteetista, tietämyksestä ja kompetenssista. Metakognitiivinen tieto edellyttää oman toiminnan ja itsensä tarkastelua, reflektiota. (Ks. esim. Eteläpelto 1997, 96 – 99; Tynjälä 1999, 171 – 172.) Opiskelijavaihtoon osallistuminen lisää yksilön praktista ja todennäköisesti myös metakognitiivista tietovarantoa, varsinkin jos reflektiota opiskelujen puolesta edellytetään. Metakognitiiviseen tietoon liittyvä reflektio on hyvin keskeistä myös Freiren pedagogiikassa (Freire 2005, 95).

Taajamo (1999) on käyttänyt voimaantumisen käsitettä opiskelijavaihtoa käsittelevässä tutkimuksessaan. Taajamo viittaa voimaantumisella opiskelijan kykyyn ottaa vastuuta omista toiminnoistaan siten, että oma aktuaalinen kehitystaso ylittyy ja potentiaaliset kyvyt voidaan näin ottaa käyttöön. ”Kulttuurishokin” Taajamo näkee osana opiskelijan voimaantumisprosessia eli kompetenttityön lisääntymistä. (Taajamo 1999, 65 - 66, 72.)

4. IHMISSUHDETYÖN PERUSEDELLYTYKSIÄ

Asiakaslähtöisyys ja toisaalta työntekijän kyky luoda vaaditunlainen suhde ovat keskeisiä ihmissuhdetyössä edellytettjä taitoja. Käsittelen näitä taitoja tarkemmin tässä kappaleessa. Asiakaslähtöisyyden osalta monet alkuperäiset viittaukset liittyvät sosiaalityöhön. Terapeutin työn osalta keskiössä ovat Carl R. Rogersin (1902 – 2002) teoriat. Koska esitellyt sosiaalityön ja terapiatyön näkökulmat voi helposti nähdä soveltuvan ihmissuhdetyön kentälle varsin laajasti, käytän terapeutin ja sosiaalityöntekijän sijaan monessa kohdin termiä ihmissuhdetyöntekijä myös lainauksien osalta.

4.1 Asiakaslähtöisyys

Ihmissuhdetyössä haasteena on auttaa asiakasta näkemään ongelma uudella tavalla, vähentää kielteistä asennetta ja lisätä hänen haluaan muutostyöhön (Rostila 2001, 73). Työ on sekä yhteiskunnallista että asiakaslähtöistä eikä auttamista, aktivointia ja kontrollia voida useinkaan yksiselitteisesti erottaa toisistaan. Tämä aiheuttaa työskentelyyn sisäisiä jännitteitä. (Raunio 2004, 63 - 64.) Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja edistäminen on keskeistä. Tähän pyrittäessä riippuvuutta lisäävien, valmiiden ratkaisujen ja ohjeiden tarjoamisen sijaan keskiössä on asiakkaan ja työntekijän yhteistyö. (Rostila 2001, 32 – 33.) Maidment & Egan (2004) peräänkuuluttavat käytännön ja teorian yhteen nivoutumista: Ongelmallisten tilanteiden muuttamiseksi on tärkeää muun muassa teorioiden avulla tiedostaa ja ymmärtää rakenteellisia, kulttuurisia ja persoonallisia syrjinnän muotoja ja niiden vaikutuksia. Teoreettiset näkökulmat voivat puolestaan testautua käytännön tilanteissa. (Maidment & Egan, 2004, 3 – 7.)

Ihmissuhdealan työtä voi tarkastella muun muassa kumppanuussuhteenäkökulmasta ja toisaalta liittämisen- ja kontrollisuhteenäkökulmasta. Esittelen seuraavaksi nämä näkökulmat tuodakseni esiin ihmissuhdetyön käytännön ulot-

tuvuuksia. Käsittelen myös Kyösti Raunio (2004) ajatuksia valtautumisesta (empowerment). Tämän jälkeen pohdin vaihdon antia näiden pohjalta.

Kumppanuussuhdenäkökulmassa asiakas on kumppani, jonka kanssa tarkastellaan yhdessä hänen elämäänsä ja tekojaan. Kumppanuussuhteen näkökulmasta asiakkaan marginaalisuus, erilaisuus vallitsevaan ja normaaliin nähdessä korostuu. Marginaalisuus on asiakkaan elämässä jollain tavalla rajoittavaa tai hankaloittavaa, tarvitaan siis eroista liikkeelle lähtevää ja eroja kunnioittavaa otetta, jotta moninaisuus tulisi kuulluksi ja ymmärretyksi. (Juhila 2006, 104 – 106, 138.) Marginaalisuuden osalta on huomionarvoista, että myös valtakulttuurien sisällä voi olla paljonkin vaihtelua. Lehtonen ja Löytty (2003) tuovat esiin sen, kuinka Suomea on totuttu pitämään homogeenisena maana. Tämä estää näkemästä muun muassa ikään, sukupuoleen, asuinpaikkakuntaan ja ammattiin liittyvää moninaisuutta. Erojen piiloon jääminen puolestaan ruokkii normatiivisuutta. Lehtonen ja Löytty peräänkuuluttavatkin heterogeenistä Suomea, ymmärrystä siitä että ero on meissä kaikissa. (Lehtonen & Löytty 2003, 8 – 13.)

Liittämisen ja kontrollisuhteenäkökulman kontrolloiva puoli liittyy erityisesti sosiaalitoimintaan. Näkökulman mukaisesti työntekijöiden tehtävänä on pyrkiä liittämään syrjäytymisuhan alla oleva tai syrjäytynyt asiakas yhteiskunnan valtakulttuuriin ja vahvistaa asiakkaan elämänhallintaa. Elämänhallinnan vahvistamisessa tärkeää on asiakkaan tukeminen, kannustaminen ja valmentaminen kohti hallitumpaa, itsenäisempää ja oma-aloitteisempää elämää. Tavoitteena voidaan siis nähdä olevan riippuvuuden purkaminen hyvinvointivaltion palveluista ja ihmisten vastuuttaminen omasta elämästään. Tässä edesauttaa ihmishuolteen työntekijöiden laaja tulevaisuusperspektiivi ja erilaisten riskitaustien löytäminen hyvissä ajoin. (Juhila 2006, 49, 63, 77.)

Kyösti Raunio (2004) suomentaa empowerment-käsitteen voimaantumisen sijasta valtautumiseksi. Valtautumisella Raunio tarkoittaa asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä yhteiskunnallista syrjäytymistä ja alistusta aiheuttaviin rakenteisiin. Näin parannetaan myös yksilöiden elämänhallinnan mahdollisuuksia. (Raunio 2004, 54 – 55, 63 - 64.) Asiakkaan tilannetta arvioitaessa tulee lähteä liikkeelle resursseista ja mahdollisuuksista ongelmien si-

jaan. Sosiaalisten, taloudellisten, kulttuuristen ja ympäristöolosuhteiden vaikutusten ymmärtäminen edesauttaa resurssien ja mahdollisuuksien näkemisessä. (Anglem & Maidment 2004, 112.)

Kaikista edellä esitellyistä näkökulmista tarkasteltuna ihmissuhdetyötä tekevän laaja ymmärrys, ihmistuntemus ja kyky erilaisten, tavallisuudesta poikkeavienkin vaihtoehtojen näkemiseen on olennaista. Erilaisten mahdollisuuksien näkeminen on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa asiakkaan elämänselämän ja taustan vaikutuksesta yksilön omat kyvyt tai voimat vaihtoehtojen ja omien vahvuuksien näkemiseen ovat vähäiset. Opiskelijavaihdon myötä yksilö kohtaa uuden ympäristön ja kulttuurin, toimintatavat, monia uusia näkökulmia erilaisiin asioihin. Tämän myötä oman kulttuurin itsestäänselvyyksinä pidettyjen asioiden rinnalle tulee uusia vaihtoehtoja, mikä auttaa vaihtoehtojen näkemisessä ylipäänsä. Muihin kulttuureihin tutustuminen edesauttaa myös kulttuuriin liittyvien ilmiöiden havaitsemista ja niiden reflektointia, alakulttuurienkin osalta. Vieraan tuleminen tutuksi lisää niin ikään ymmärrystä siitä, kuinka omasta näkökulmasta outo voi tutustumisen myötä tulla perustelluksi ja selittyä. Uudenlaisessa ympäristössä eläminen voi auttaa myös hahmottamaan erilaisten yhteiskunnallisten toimintojen merkitystä, mistä on hyötyä erityisesti tahdonvastaisten toimenpiteiden perustelussa ja toteutuksessa.

Oman toiminnan reflektiivisyys on tärkeää jotta vältettäisiin työntekijän omien arvojen tyrkyttäminen asiakkaalle. Erilaisten arvojen ja normien tiedostaminen, tietoisuus omista arvoista sekä eettinen vastuun ottaminen ovat ammatillisuuden ydintä. (Rostila 2001, 23 – 30.) Sosiaalisen konstruktionismiin pohjautuen muun muassa kulttuurit voidaan nähdä sosiaalisina rakenteina. Näin ollen sen sijaan, että työntekijä pitäisi itseään kulttuurisen ymmärtämisen osalta valmiina, hänen pitäisi kyetä tiedostamaan tietämättömyytensä ja olemaan valmis saamaan uutta tietoa. Tällainen kulttuurinen suhtautuminen auttaa näkemään asiakas yhteistyökumppanina. (Anglem & Maidment, 2004, 114, Dean 2001, 623.) Kyky oman toiminnan kriittiseen reflektioon on tärkeää ammatillisen tason ohella myös henkilökohtaisella tasolla. Kriittisen reflektion myötä työntekijän itsetuntemus ja mahdollisuudet ymmärtää käytäntöjä ja teorioita uudessa valossa vahvistuvat. Reflektiopäiväkirjan pitäminen arjessa vastaan tulevista,

mietityttävistä tapahtumista, ongelmista ja omista reaktioista on arvokas tuki omassa ammatillisessa kehityksessä. (Maidment & Egan 2004, 14.)

4.2 Toimiva suhde asiakasprosessin onnistumisen edellytyksenä

Carl R. Rogers on käsitellyt teorioissaan työntekijän olennaisia valmiuksia terapiatyössä. Hän korostaa teorioidensa yleispätevyyttä eli soveltuvuutta myös muihin ihmissuhdealan tehtäviin (Rogers 1977, 37; Rogers 1980, viii). Rogers pitää kokemusta yhtenä kaikkein merkittävimmistä opettajista ihmissuhdetyöhön: mikä tahansa elämän aikana opittu ja koettu voi olla merkityksellistä. (1977, 1, 23, 32.) Monet Rogersin ihmissuhdetyön ajatuksista tulevat käytännön tasolla kuvatuiksi Tommy Hellstenin kirjassa Ihminen tavattavissa – Kohtaamisen taito (1996).

Rogers päätyi toteamaan, ettei asiakkaan todellinen, pysyvä auttaminen ole mahdollista yksinomaan tekniikoiden avulla. Niiden sijaan merkityksellistä on suhde työntekijän ja asiakkaan välillä, suhteen laatu. Rogersin hypoteesi auttamissuhteesta on seuraava: jos työntekijä pystyy tarjoamaan vaaditunlaisen suhteen, asiakas tulee löytämään itsestään kyvyn hyödyntää suhdetta kasvuunsa ja näin persoonallinen kehitys mahdollistuu. (1977, 31 - 33.) Rogersin hypoteesissa on oletus, että nimenomaan persoonan kehittyminen on olennaista. Rogers on pohtinut elämän tavoitetta, sitä, mihin ihmiset pyrkivät. Niin terapiatyönsä kuin henkilökohtaisen itsensä etsimisen myötä hän päätyi toteamaan, että jokainen yksilö pyrkii tyydyttävimpään mahdolliseen olemassaoloon, tekemään parhaansa. Auttamistyön tavoitteena Rogers siis näkee yksilön tukemisen löytämään ja toisaalta poistamaan esteitä tältä tyydyttävimmältä mahdolliselta olemassaolon tilalta. (Rogers 1980, 134; Rogers 1977, 166.)

Optimaalinen auttamissuhde on psykologisesti kypsän ihmisen luoma: oma-kohtaisesti koettu kasvu liittyy kiinteästi kykyyn luoda erillisenä persoonana kasvun mahdollistava suhde. Millainen on suhde, jossa persoonan vahvistuminen mahdollistuu? Rogers lähestyy kysymystä kolmen terapeutille tärkeän ominaisuuden kautta, jotka esittelen seuraavaksi. Näiden terapeutin ominai-

suuksien myötä asiakas voi tuntea olonsa terapiatilanteessa turvalliseksi ja vapaaksi. Tämän myötä asiakkaan henkilökohtainen kokemusmaailma ja persoonan sisällä olevat voimavarat voivat tulla esiin. (Rogers 1977, 56, Rogers 1980, 115 – 117.)

Ensimmäinen Rogersin määrittelemistä keskeisistä terapeutin ominaisuuksista on aitous ja siihen liittyvä rehellisyys. Rogers kirjoittaa huomanneensa niin itsestään kuin asiakkaistaankin, kuinka tärkeää on kuunnella hyväksyvällä tavalla itseään, antaa itselle lupa olla oma itsensä. Muuttuminen on mahdollista vasta itsensä hyväksyminen myötä. Omana itsenä olemisen myötä suhteet myös tulevat aidoiksi, todellisiksi. Mitä aidompi terapeutti pystyy olemaan, ilman ammatillista tai persoonallista ulkokuorta, sitä todennäköisemmin asiakas pystyy muuttumaan ja kasvamaan, etsimään ja rakentamaan todellisuuttaan. Omien tunteidensa tunnistamisen myötä terapeutti voi välttyä lähettämästä ristiriitaisia viestejä asiakkaalle (Rogers 1977, 17 – 18, 33, 50 – 51; Rogers 1980, 115 – 116.)

Toisena tärkeänä ominaisuutena Rogers tuo esiin terapeutin kunnioittavan, hyväksyvän suhteen asiakkaaseen. Kun terapeutti kohtaa asiakkaan arvostaa häntä juuri sellaisena kuin hän on, muutosta voi tapahtua. Terapeutilta vaaditaan herkkyyttä toimia siten, ettei asiakas koe häntä millään tavalla uhkaksi. Toisaalta terapeutin pitäisi pystyä vapauttamaan asiakas ulkoapäin tulevalta arvioinnilta ja tuomitsemisilta ilman historian painolastia ja sen tuomia rajoituksia. Kun asiakas kokee olevansa hyväksytty ja arvostettu, todennäköisyys itsekunnioitukseen ja itsestä välittämiseen lisääntyy (Rogers 1977, 34, 54 - 55; Rogers 1980, 116).

Kyky empatiaan eli kyky asettua asiakkaan asemaan ja tunnemaailmaan on kolmas keskeisistä terapeutin ominaisuuksista. Asiakkaalle vaikeiden, myös tiedostamattomien kokemusten ja ajatusten ymmärtäminen ja edelleen asiakkaan hyväksyminen vapauttaa hänet tutustumaan näihin omiin puoliinsa. Kokemus ymmärretyksi tulemisesta mahdollistaa muutoksen. Aito ymmärtäminen on Rogersin mukaan kuitenkin riski, sillä sen myötä työntekijän oma, tuttu ymmärtämisen tapa voi muuttua. Ymmärtämistä helpompaa on arvioida ja arvottaa kuulemaansa omista lähtökohdistaan. (Rogers 1977, 19 – 20, 34.) Ro-

gersin empaattisen sopeutumisen vaatimus on todettu riittämättömäksi keinoksi asiakkaan kokemuksen ja näkökulman ymmärtämiseen suurimmassa osassa nykyisistä psykoterapeuttisen empatian teorioista. Empatian ohella on yhtä lailla tärkeää asiakkaan kanssa käyty aito dialogi, kommunikaatio, tarkoitusten ja tulkintojen yhteinen käsittely, rakenteen saaminen kokemukselle kielen avulla. (Martin & Dawda, 1999, 472 – 473.)

Edellisen perusteella työntekijän vahva itsetunto on varsin tärkeä ihmissuhteissa. Opiskelijavaihtoon lähteminen on varmasti suurimmalle osalle vähintään jonkinlainen haaste yksin pärjäämisestä. On oletettavaa, että haasteen vastaanottaminen ja siitä selviäminen vahvistaa yksilöä ja hänen itsetunteustaan. Erilaisten ihmisten ja kulttuurien kohtaaminen puolestaan edesauttaa kohtaamaan mitä erilaisimpia asiakkaita ja tilanteita. Vieraaseen tutustumisen myötä ymmärrys lisääntyy, mikä auttaa oudonkin hyväksymiseen ja arvostamiseen sekä lisää valmiutta aitoon kohtamiseen. Näin ollen opiskelijavaihto näyttää olevan hyödyllinen ihmissuhteyden näkökulmasta monella tavalla.

5. TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimushypoteesina on, että opiskelijavaihtoon osallistumisen myötä yksilön valmiudet ihmissuhdetyöhön paranevat. Etsin hypoteesille vahvistusta ja toisaalta hypoteesin vastaisia argumentteja tekemällä aiheesta kyselyn sosiaalityön ja psykologian vaihdossa olleille opiskelijoille. Tutkimus on kuvaileva ja aineistona niin kutsuttu convenience sample eli helposti hankittava näyte (ks. esim. Routio 2005). Esittelen tutkimuksen menetelmällisen toteutuksen tässä kappaleessa.

5.1 Aineiston hankinta ja tutkimuksen toteutus

Perehdyin kansainvälisiin vaihtokokemuksiin lukemalla yliopiston internetsivuilta kansainvälisessä vaihdossa olleiden sosiaalityön ja psykologian opiskelijoiden matkakertomuksia. Lopullinen aineisto on kerätty sähköpostikyselyllä. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat kaikki yhteystietonsa tutkimustarkoituksiin luvanneet, opiskelijarekisteristä löytyvät ja sen mukaan jonkinlaisessa kansainvälisessä vaihdossa tai muulla vastaavalla ulkomaanjaksolla olleet psykologian ja sosiaalityön opiskelijat vuosina 1994 - 2006. Kaikkiaan heitä oli 224. Olen ottanut tutkimukseen mukaan myös psykologian tai sosiaalityön ne sivuaineopiskelijat, jotka ovat suorittaneet edellä mainituista aineista vähintään 20 opintoviikkoa 5.4.2006 mennessä. Kohdejoukko koostuu siten 67:stä psykologian pääaineopiskelijasta, 64:stä sosiaalityön pääaineopiskelijasta ja 93:stä sivuaineopiskelijasta.

Kysely (liite 2), jossa oli sekä strukturoituja että avokysymyksiä, alkoi taustatietojen selvittämällä ja vaihtoon lähtöön liittyvillä kysymyksillä. Kyselyn toisessa osassa oli aiheena vaihdon vaikutukset yleensä liittyen vaihdon merkittävyyteen, myönteisiin ja kielteisiin vaikutuksiin, suhtautumistapojen muutokseen sekä vaikutuksiin sosiaalisten suhteiden osalta. Kolmas osa liittyi työelämään, muutamat tähän liittyvistä kysymyksistä olivat taustatietoluonteisia.

Vastaajilta kysyttiin heidän ajatuksiaan vaihdon myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista työelämässä. Työelämäosaan kuului myös laaja kysymyspatteristo, jolla selvitettiin erilaisten valmiuksien kehittymistä vaihdon aikana. Kyselyn viimeisessä osassa tiedusteltiin vastaajien terveisiä vaihtoon lähtemistä suunnitteleville ja ylipäänsä ajatuksia vaihtoon liittyen. Osa koostui pelkästään avokysymyksistä. Kyselyn lopussa vastaajilla oli mahdollisuus lisätä omia kommenttejaan vaihtoon tai kyselyyn liittyen. Kyselylomakkeen muokkausvaiheessa hyödynsin vaihdossa olleen ystäväni vastauksia ja kommentteja alustavaan kyselyyn.

Avokysymysten myötä vastaajan johdattelu on mahdollisimman vähäistä. Survey-tutkimuksessa mahdollisimman valmiit vastausvaihtoehdot ovat kuitenkin suositeltavia, siitä huolimatta että esimerkiksi monivalintakysymysten laatiminen on hankalaa (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995, 132 - 133). Marja Alastalo (2005, 168) kirjoittaa avokysymyksien olevan hyviä silloin, kun vastausvaihtoehdot ei ole mahdollista tehdä etukäteen, ja suosittelee niiden käyttämistä esitutkimusvaiheessa. Koska tutkimukseni voi nähdä juuri tällaisena kansainvälisen vaihdon merkitystä ihmissuhdetyössä luotaavana esitutkimuksena, avokysymysten käyttö on perusteltua.

Lähetin kyselyn (liite 2) Tampereen yliopiston opiskelijarekisterissä mainituille, tutkimuksen kohderyhmään kuuluville henkilöille sähköpostin liitetiedostona saateviestin (liite 1) kera. Otin yhteyttä edellä esitellystä kohdejoukosta niihin 167:ään, joiden jonkinlaisen, oletetun sähköpostiyhteystiedon sain tai löysin. Ensisijaisesti käytin yhteydenotossa yliopiston Tampereen yliopiston hallinto-keskuksen ylläpitämästä opiskelijatietojärjestelmästä saamaani (pääötösnúmero D 51/2006) yliopiston sähköpostiosoitetta. Näin sain vastauksista 30 %. Niitä, jotka eivät vastanneet yliopiston sähköpostiin tai joiden osoitetta ei ollut saatavilla, tavoittelin Internetistä koulukaverit.com -sivuston¹ kautta. Koulukaverit-sivuston kautta sain 56 % vastauksista. Vastaajista 14 %:n yhteystiedot löysin internetistä hakupalvelu Googlen avulla.

---

¹ internetsivusto, jonka kautta on mahdollista tavoitella vanhoja opiskelukavereitaan esimerkiksi nimen tai opiskelupaikan perusteella.

Mitä kauemmin vaihdosta oli kulunut, sitä epätodennäköisemmin sain heihin yhteyden ja sitä harvemmat vastasivat. Mitä aiemmin vaihdossa oli ollut, sen todennäköisemmin yliopistorekisterissä mainittu sähköpostiosoite ei toiminut: vuonna 1998 tai aiemmin vaihtonsa aloittaneille sain sähköpostin lähtemään vain 19 prosentille, kun vuonna 2002 tai myöhemmin lähteneiden osalta vastaava prosenttiosuus oli 85. Myös Koulukaverit -internetsivuston kautta yhteys löytyi todennäköisimmin vuonna 1999 tai sen jälkeen vaihtoon lähteneisiin. Vaihdon alkamisvuoden mukaan jaoteltuna aikaisintaan vuonna 1998 vaihdon aloittaneista vastasi 26 %, vuosina 1999 – 2001 aloittaneista 32 % ja vuonna 2002 tai sen jälkeen vaihtonsa aloittaneista 43 %.

Vastausprosentti on 31 %. Kyselyyn vastanneet vastasivat pääsääntöisesti kaikkiin kysymyksiin, puuttuvia tietoja ei juuri ollut. Vastausten puutteettomuus tuki analyysin onnistumista. Kysymyspatteristossa (kyselylomakkeen kohta 17) yksi vastaajista ei ollut vastannut teknisen ongelman vuoksi. Vastaajista 35 % oli myös laittanut jotain kysymyskohtaan 23, ”Haluatko vielä sanoa jotain vaihtoon tai tähän tutkimukseen liittyen?”. Näissä vastauksissa tuotiin esiin jotain tutkimukseen ylipäänsä, tutkimuksen merkitykseen tai omiin vastauksiin liittyvää. Kielteistä palautetta ei tullut.

Vastausprosentti on pieni. Miten se vaikuttaa vastaajien edustavuuteen? Ne, jotka ovat saaneet vaihdosta paljon, lienevät vastanneet keskimääräistä todennäköisemmin. Samoin ne, joilla vaihdon anti on jäänyt vähäiseksi, ovat todennäköisesti muita useammin jättäneet vastaamatta. Koska tutkimuksen tarkastelunäkökulmana on nimenomaan vaihdon anti ja hyödyt, niitä kokeneiden vastaukset ovat tietysti erityisen tärkeitä. Negatiivisten tai neutraalien kokemusten esiintulo olisi toisaalta antanut tutkimukseen uusia näkökulmia ja vertailukohtia sekä lisännyt tulosten luotettavuutta.

5.2 Analyysimenetelmät

Olen käyttänyt tutkimuksessa sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Hyötyinä kvalitatiivisten menetelmien yhdistämisestä kvantitatiiviseen tutkimukseen voidaan nähdä muun muassa tutkimustulosten monipuolistuminen

sekä tulosten tuleminen lähemmäs arkea, subjektien toimintaa ja kokemusta (Lehto1998, 226). Kvantitatiivisessa analyysissä selittäviä muuttujia ovat vastaajien ikä, pääaine yliopistossa, työkokemuksen määrä, vaihdosta kulunut aika ja vaihdon kesto. Selitettävät muuttujat liittyvät vastaajien kokemuksiin vaihdon vaikutuksiin ja hyötyihin ja ylipäänsä vaihtoon lähdön kannattavuuteen.

Laadullisena tutkimusmenetelmänä on aineiston sisällön erittely (ks. esim. Eskola 2001, 185 -188). Kvalitatiivinen analyysi eteni vastaajien esiin tuomien, tutkimusongelman kannalta olennaisten asioiden koodaamisesta niistä integroitujen teemojen ja käsitteiden ominaisuuksien vertailuun. Tein luokitusten avulla kvantitatiivisia kuvailuja aineistosta. Tarkastelin opiskelijavaihtoa koskevia, aiempia tutkimuksia ja aineiston ilmiöihin liittyviä teorioita syvemmin vasta aineiston keruun ja aineiston alustavan koodauksen jälkeen. Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtien mukaisesti olen osittain myös itse haastattelujen ja tutkimuksen tekemisen myötä luomassa tulkintaa vaihto-opiskelukokemuksista ja niiden vaikutuksista. Pyrin kuitenkin minimoimaan tulkintojeni vaikutuksen tutkimuksen tuloksiin.

Tallensin kyselyvastaukset havaintomatriisiin SPSS -tilasto-ohjelmalla, jolla tein myös kvantitatiivisen analyysin. Annoin kullekin vastaajalle oman, juoksevan tunnusluvun. Analyysi on näin ollen alusta saakka ollut täysin anonyymiä. Kävin kaikki aineistot tietojen tallennusvaiheessa läpi kahteen kertaan. Muodostin frekvenssijakaumat kaikista tuloksista, minkä myötä pystyin korjaamaan jakaumien epäloogisuuden myötä esiin tulleet tallennusvirheet ja saamaan yleiskuvan aineistosta. Jakaumien perusteella pystyin muodostamaan muuttujista tutkimukseen soveliaita luokkia. Kysymyksen 17 eri kohdat olen jaotellut jälkikäteen henkilökohtaisen kasvun, kulttuurisen kasvun, sosiaalisen kanssakäymisen taitojen sekä työelämään liittyvien valmiuksien luokkiin. Tein vastauksista kysymykseen 17 toisaalta myös faktorianalyysin, jonka myötä muodostui omat, työelämähyödyiksi luokiteltavat faktorit.

Avokysymysten koodaus ei ole yksiselitteisen selkeää (ks. Eskola 1975, 149). Päiväkohtaiset mielipide-erot asioiden teemoitteluperusteista pyrin minimoimaan lukemalla tekstejä lukuisina eri päivinä. Tarkastelin aineistoa ja sen loogisuutta moneen kertaan myös analyysin yhteydessä. Luokitellessani jaottelin

kunkin vastauksen teemoittain niin pieniin yksiköihin kuin mahdollista. Usein sama vastaus tai vastauksen osa tuli luokitelluksi useamman eri teeman alle. Alussa teemoja oli paljon. Niitä vähän kerrassaan yhdistelemällä sain muotoiltua riittävän suuret luokat. Seuraava esimerkki havainnollistaa lopullista teemoittelua: Eräs vastaaja vastasi kysymykseen kolmesta ensimmäisenä vaihdosta mieleen tulevasta asiasta seuraavasti:

"1. Unohtumaton kokemus, josta on paljon mukavia muistoja. 2. Haaste siinä mielessä, että piti pärjätä vieraassa maassa, kulttuurissa jne. 3. Hyödyllinen kokemus tulevaisuutta ajatellen."

Kohdan yksi määrittelin "kulttuuri- ym. kokemukset" -otsikon alle, kohdan kaksi puolestaan "omat valmiudet ja niiden lisääntyminen" -otsikon alle. Kohdan kolme laitoin sekä edellä mainittuun omien valmiuksien kohtaan että "työhön ja opiskeluun liittyvät asiat, hyöty" -otsikon alle. Vastauksesta tuli näin ollen merkintä kolmeen eri luokkaan. Tallensin avokysymysten vastaukset havaintomatriisiin dikotomisesti perustuen siihen, onko vastaaja maininnut kyseisen asian vai ei. Sillä, oliko vastaaja maininnut yhden vai useamman samaan teemaan kuuluvan asian, ei ollut merkitystä. Pyrin näin minimoimaan tulkinnan vaikutukset tuloksiin. Kyselyvastausten analyysin jälkeen tallensin kaikki vielä tallentamattomat, yliopiston rekisteritiedoissa mainitut henkilöt ja heistä rekisterissä olevat tiedot havaintomatriisiin. Näin pystyin tekemään vertailuja vastaajien ja koko kohdejoukon suhteen.

Analyysissä on mukana suoria lainauksia avokysymysten vastauksista. Nämä konkretisoivat vastaajien ajatuksia ja tuovat heidän omaa ääntään kuuluviin. Suorissa lainauksissa tulee esiin myös vastauksissa olleita erityispainotuksia ja -näkökulmia. Olen merkinnyt avokysymysten vastauksista otetut suorat lainaukset kursivilla ja lainausten perään hakasulkeisiin kysymyksen ja vastaajan tunnuksen. Tarvittaessa olen poistanut tietoja, joista vastaaja voitaisiin tunnistaa. Poistetut kohdat olen merkinnyt joko hakasulkeissa olevalla korvaavalla, ei kursivoidulla sanalla, tai kahdella viivalla (- -). Analyysiosiossa olevien suorien lainauksien osalta olen korjannut selkeät kirjoitusvirheet.

Aineisto oli yhtenevä, vastaukset olivat pitkälle samansuuntaisia. Yleiskuva vastaajien asioihin suhtautumisesta tulee esiin prosenttiluvuista ja kaavioista. Tuon analyysissä esiin ristiintaulukoita, joissa olen havainnut jotain tilastollista merkitsevyyttä. Jotkut taulukoissa esitetyt tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä vaan ovat mukana aineiston kuvailun perusteella. Tapani Valkonen (1974) on todennut, että tilastollisten testien tai yleensä tilastollisen merkitsevyyden asema on erityisen tärkeä pienissä aineistoissa. Testit eivät ole kuitenkaan ainoa eivätkä edes tärkein keino erottaa sattuman aiheuttamat erot ja riippuvuudet systemaattisista eroista ja riippuvuuksista. Testien lisäksi muun muassa saatujen tulosten järjestyminen ja yhteensopivuus on tärkeää. (Valkonen 1974, 107 - 108.)

5.3 Eettiset kysymykset

Annoin kullekin vastaajalle oman, juoksevan tunnusluvun. Analyysi on näin ollen alusta saakka ollut täysin anonyymiä. Tarvittaessa olen poistanut tunnistetietoja ja merkannut sen joko puuttuvalla tiedolla (- -) tai hakasulkeisiin laitettulla korvaavalla sanalla. Tutkittavien henkilöllisyys ei tule esiin missään tutkimuksen vaiheessa.

Oliko vastaajien yhteystietojen etsiminen Internetistä hakupalvelu Googlen kautta soveliaista? En etukäteen ajatellut tätä mitenkään epäsoveliaiseksi, mutta näin jälkikäteen ajateltuna astetta soveliaampaa Google-hakuun verrattuna olisi ollut etsiä yhteystietoja niitä välittäviltä yrityksiltä. Tämä siitä syystä, että tällaisten yritysten osalta omien yhteystietojen välittäminen on mahdollista myös kieltää.

Vastausviestien perusteella tiedän joidenkin vastauspyyntöjen menneen väärille tahoille, mikä on ollut myös oletettavaa. En näe näillä virheellisillä pyynnöillä olevan haittaa kohderyhmään kuulumattomille tai tutkimuseettisesti. En usko, että kukaan kohderyhmään kuulumaton on vastannut ja että tästä syystä tulokset olisivat vääristyneet.

Tutkimuksen hyöty kohdistuu lähinnä nykyisiin ja tuleviin, vaihtoa harkitseviin ihmissuhdealan opiskelijoihin. Itse tutkittaville hyötyä voi olla vaihtokokemuksen painoarvon lisääntymisestä. Itselflektointi vaihtoon liittyen todennäköisesti myös lisääntyi kyselyn myötä, mikä ehkä syvensi vaihdon antia vastaajille. En näe tutkimuksella olevan haitallisia vaikutuksia tutkittaville tai muutoinkaan.

Kiinnostus aiheeseen heräsi omakohtaisten, kokemuksiin ja maailmankatsoimuksen laajentumiseen perustuvien kokemusten pohjalta. Kärsikö tutkimuksen objektiivisuus? Tiedostin henkilökohtaisen kokemuspohjani alusta alkaen, ja näin koko prosessin ajan pyrin varomaan yksipuolisuutta tulkinnoissa. Oman kokemuksen vahvuus antoi toisaalta myös pohjaa etsiä sille vastakkaisia argumentteja – oli halua ottaa selvää siitä, kuinka asiat todella ovat.

6. TULOKSET

Olen jaotellut tulokset seitsemään osaan, joista ensimmäisessä luon kokonaiskuvan vastaajista taustatietoineen. Kappaleessa 6.2 tarkastelen vaihtoa yleisellä tasolla ja käsittelen kysymyksiä vastauksineen kokonaisuuksina, ilman suoria lainauksia vastaajilta. Kappaleissa 6.3 – 6.7 käsittelen vastausten luokittelujen myötä nousseita, keskeisiä tutkimuksen osa-alueita. Suorat lainaukset konkretisoivat näitä aihepiirejä.

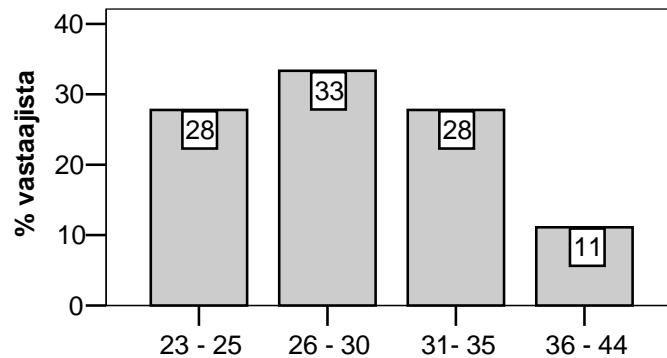
Vastaajat suosittelivat vaihtoon lähtemistä myös muille, tätä käsittelen kappaleessa 6.3. Kappaleen 6.4 aiheena ovat vaihdon vaikutukset yksilöön henkilökohtaisesti ja kappaleessa 6.5 vaihdon myötä vahvistuva kulttuurinen ymmärrys ja kasvu. Vaihdon vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin tuon esiin kappaleessa 6.6, kappaleessa 6.7 käsittelen puolestaan vastaajien kokemia vaihdon työelämävaikutuksia. Tulosten jaottelemisessa eri otsikoiden alle oli jossain määrin vaikeuksia, monet asiat kun voisivat liittyä useampaankin kohtaan: esimerkiksi epävarmuuden sietokyky liittyy yhtä lailla henkilökohtaiseen kasvuun kuin työelämään, kielitaito työelämään samoin kuin sosiaalisiin suhteisiin. Pyrin sisällyttämään kunkin otsikon alle vain siihen kaikkein selkeimmin kuuluvat asiat.

6.1 Vastaajat

Vastaajien ikä vastaushetkellä oli 23 - 44 vuotta (kuvio 1), ikien keskiarvo on 30 vuotta. Vaihtoon lähtiessään vastaajat ovat olleet 21 – 36 -vuotiaita, keskimääräinen ja tyypillinen vaihtoonlähtöikä on ollut 24 vuotta. Vaihtoon lähdöstä oli vastaushetkellä aikaa enintään 12 vuotta, keskimäärin viisi (5) vuotta. Viidesosalla vastaajista vaihdosta oli kulunut aikaa vain vuoden verran.

Kuvio 1. Vastaajien ikä (vuotta; n = 54)

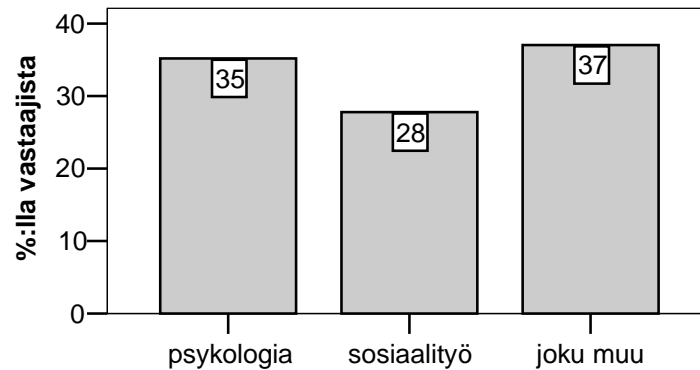
Kyselyyn vastanneiden vaihdon keskimääräinen pituus on noin viisi kuukautta, mikä oli myös yleisin vaihtoajan pituus. CIMO:n tilastojen mukaan suomalaisopiskelijoiden pitkäkestoisten vaihtojen keskipituus on sama viitisen kuukautta (Garam 2006, 25). Vertailun mahdollistamiseksi olen luokitellut vaihdot niiden pituuden mukaisesti kolmeen kutakuinkin yhtä suureen luokkaan: enintään neljä kuukautta kestäneet, neljästä ja puolesta viiteen kuukautta kestäneet ja vähintään viisi ja puoli kuukautta kestäneet vaihdot.

Lähestulkoon kaikki vastanneista olivat naisia, miehiä vastaajista oli kolme. Selittäviä tekijöitä tälle löytyy useita: Ensinnäkin naisten osuus yliopistokoulutuksessa on suurempi kuin miesten. Toisaalta yhteiskuntatieteiden ja psykologian maisteritason opiskelijoista vuosina 2000 - 2006 suurin osa, 68 %, on naisia. (KOTA-tietokanta 2007.) Suomesta ulos suuntautuvat opiskelijavirrat ovat niin ikään naisvaltaisia, naisten osuus liikkuvista opiskelijoista oli vuonna 2005 kymmenen prosenttiyksikköä miehiä osuutta korkeampi (Garam 2006, 17). Tampereen yliopistosta opiskelijavaihdossa vuonna 2006 olleista naisia oli peräti 77 % (Kurki 2007). Naiset yleisesti ottaen myös vastaavat kyselyihin miehiä aktiivisemmin. Myös Garamin (2000, 26) tutkimuksessa naisia oli suurin osa, 75 % vastaajista.

Vaihtomaista 35 % oli englanninkielisiä maita. Reilu viidesosa vastaajista on ollut vaihdossa Iso-Britanniassa, se on siis tähän tutkimukseen osallistuneiden osalta ylivoimaisesti suosituin vaihtomaa. Saksassa vaihdossa olleita on 13 %. 15 %:lla vaihto on kohdistunut Euroopan ulkopuolelle. Viisi vastaajista oli ollut vaihdossa myös toisen kerran. Psykologian opiskelijoita vastaajista oli reilu

kolmasosa, sosiaalityön opiskelijoita runsas neljännes (kuvio 2). Loput eli vajaa 40 %:a vastaajista on opiskellut psykologiaa tai sosiaalityötä sivuaineenaan vähintään 20 opintoviikkoa.

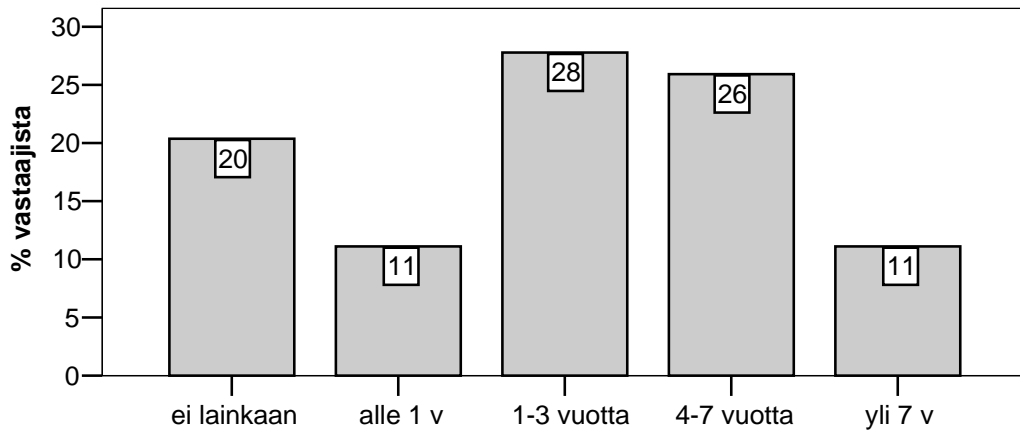
Kuvio 2. Vastaajien pääaine yliopistossa (n = 54)

Kahdella kolmasosalla vastaajista on lähipiirissään paljon tai melko paljon henkilöitä, joilla on pitkäaikaista ulkomaankokemusta. Yhdeksällä prosentilla vastaajista tällaisia henkilöitä on lähipiirissä melko vähän tai ei lainkaan. Vanhempien suhtautuminen vaihtoon lähtöön on ollut 48 %:lla erittäin myönteinen. Jossain määrin kielteinen suhtautuminen on ollut 15 %:lla vastaajien vanhemmista. Sisaruksista vaihtoon lähtöön erittäin myönteisesti on suhtautunut 42 %, kavereista ja ystävistä 72 %. 69 % vastaajista oli seurustellut vaihtoon lähtiessään. Seurustelukumppanin suhtautuminen vaihtoon lähtöön oli ollut 38 %:lla erittäin myönteinen, 43 %:lla melko myönteinen, viidellä prosentilla neutraali ja 14 %:lla jossain määrin kielteinen.

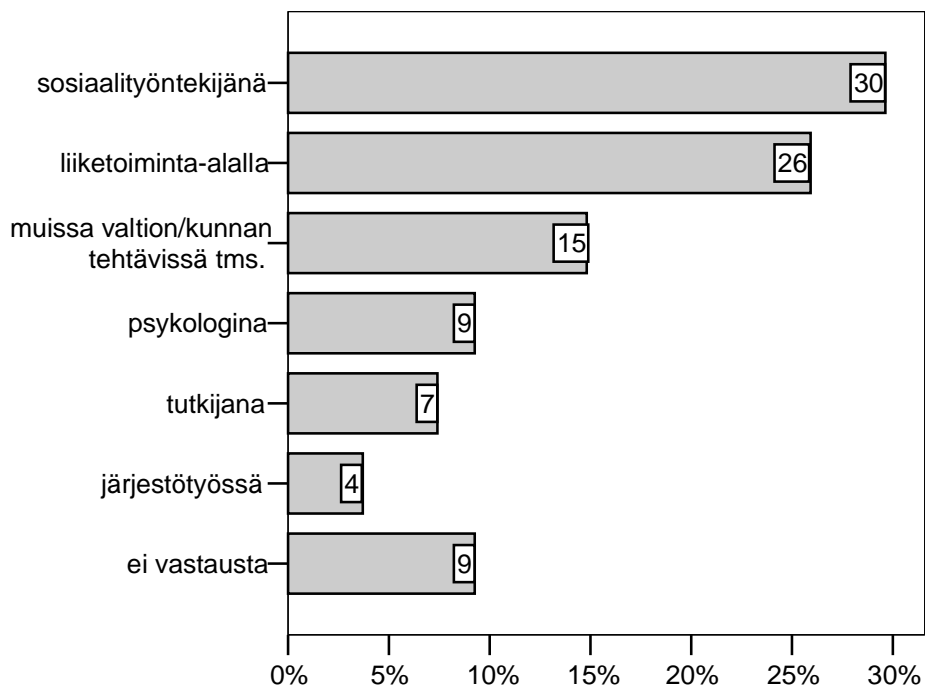
65 % vastaajista oli ollut koulutustaan vastaavassa työssä vähintään vuoden, 37 % vähintään neljä vuotta (kuvio 3). 20 %:lla vastaajista ei ollut lainkaan oman alansa työkokemusta. Puuttuvia vastauksia tämän kysymyksen osalta oli kaksi.

Kuvio 3. Kysymys 12: Kuinka kauan olet ollut koulutustasi vastaavassa työssä (vuotta; n = 52)

Tiedusteltaessa viimeaikaisista töistä psykologina vastaajista toimi 9 %, sosi-aalialalla 30 % (kuvio 4). Liiketoiminta- tai siihen liittyvällä palvelualalla kuten esimerkiksi erilaisissa myynti- tai viestintäalan töissä oli neljäsosa vastaajista. Muulla yhteiskunnallisella tai henkilökohtaisen palvelun alalla, esimerkiksi kunnan ja valtion tehtävissä, toimi 15 % vastaajista. Muutama vastaajista oli tai oli viimeaikoina ollut järjestötyössä. Vajaa kymmenes vastaajista ei vas-tannut tähän kysymykseen.

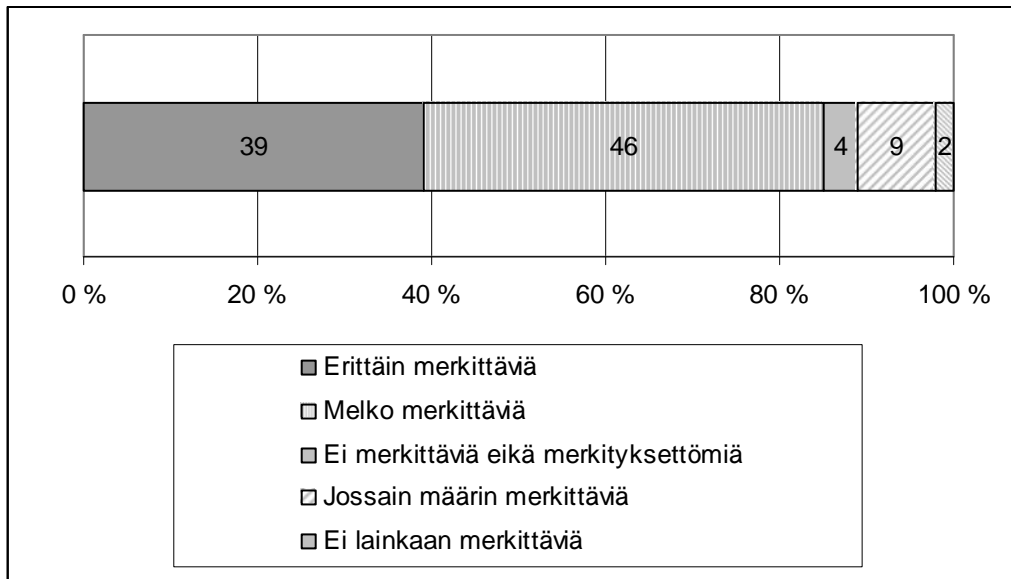
Kuvio 4. Kysymys 11: Jos olet tai olet äskettäin ollut työelämässä, millä alalla toimit? (% vastaajista; n = 54)

6.2 Yleiskatsaus vaihdon vaikutuksista

Vastaajista 85 % piti vaihtokokemuksia elämässään vähintään melko merkittävänä, alle 30-vuotiaista lähestulkoon kaikki. Erittäin merkittävänä vaihtoa piti 39 % vastaajista.

Kuvio 5. Kysymys 5: Kuinka merkittävänä tekijöinä elämässäsi pidät vaihtokokemuksiasi? (n = 54)

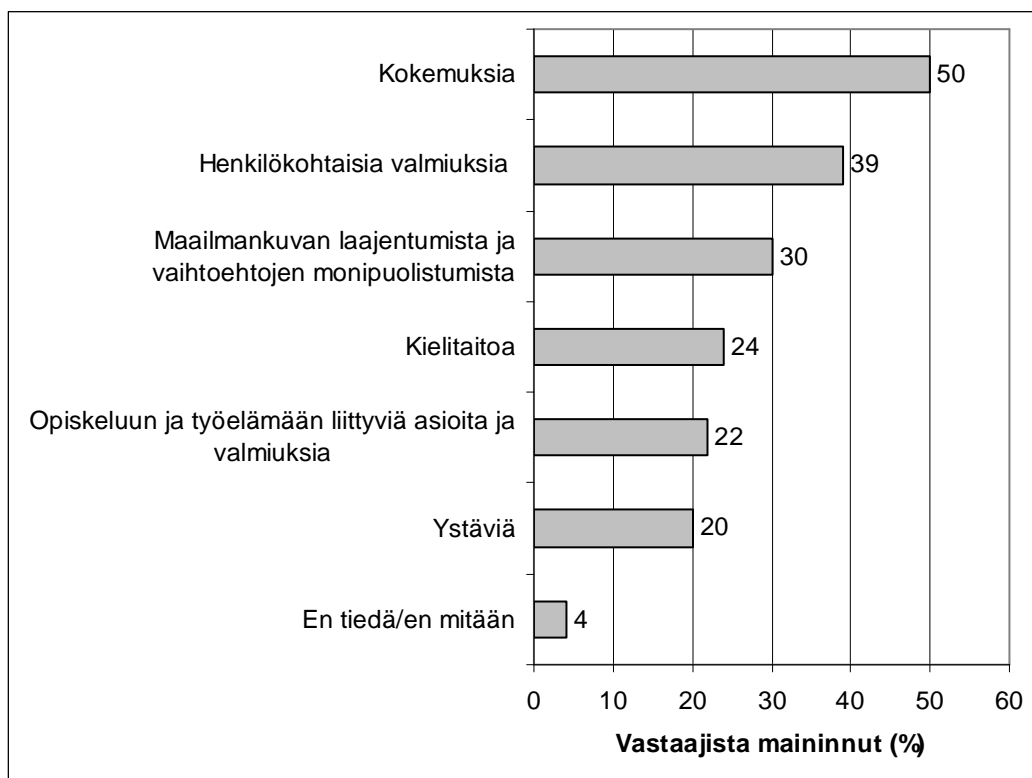

Vastaajien päällimmäiset mielikuvat vaihdosta olivat lähestulkoon kaikki positiivisia tai neutraaleja. Kysyttäessä kolmea ensimmäisenä vaihdosta mieleen tulevaa asiaa, 85 prosentille vastaajista nousi mieleen uudet kokemukset. Näihin on laskettu mukaan paitsi kokemukset ylipäätään myös muun muassa kulttuuriset, kansainvälisyyteen ja matkusteluun liittyvät kokemukset. Vain kolmelle vastaajista tuli mieleen joku kielteinen asia. Näitä kielteisiä asioita olivat huonot asumisolot, byrokratia ja asioiden toimimattomuus ulkomaiden koulussa sekä väsyttävät haasteet.

Puolet vastaajista toi kokemusten saamisen esiin kysyttäessä vaihdon sellaisesta annista, mitä vastaaja muuten ei olisi uskonut saavansa (kuvio 6). Uusiin kokemuksiin myötä maailmankuva oli laajentunut ja vaihtoehdot elämässä lisääntyneet. Henkilökohtaisen kasvun osalta nelisenkymmentä prosenttia vastaajista koki kasvaneensa tavalla, jota ei muutoin olisi uskonut tapahtuvan. Vastauksissa esiin tulleet kielitaito sekä opiskeluun ja työelämään liittyvät asi-

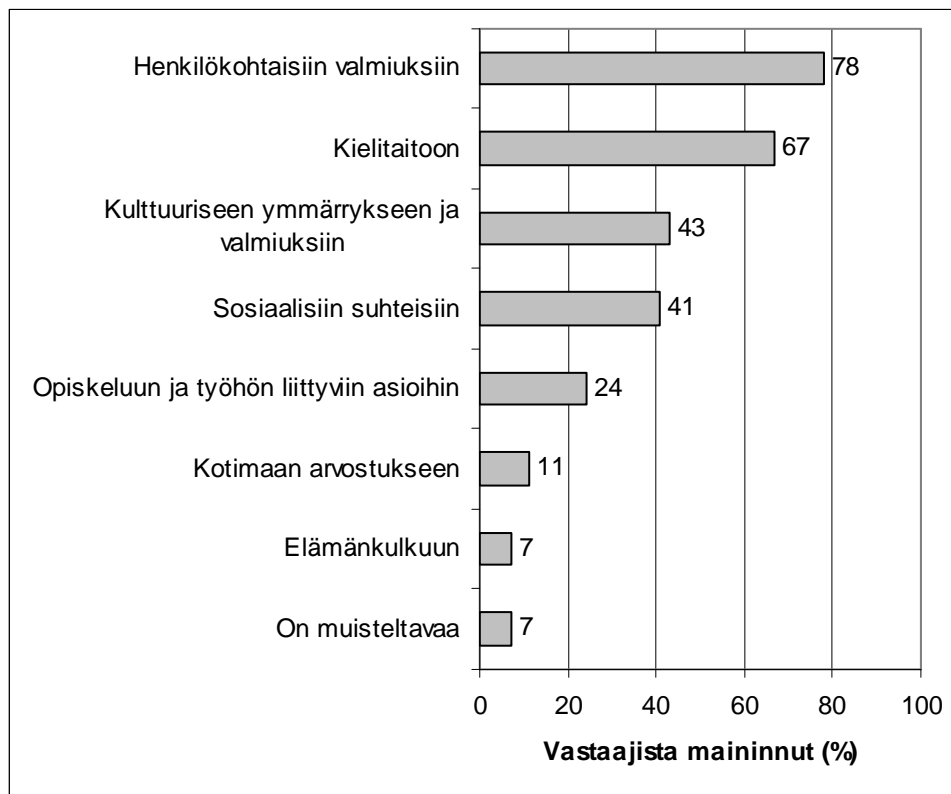
at ja valmiudet olen luokitellut isoina luokkina erikseen muusta henkilökohtaisesta kasvusta. Viidesosa vastaajista koki saaneensa sellaisia ystävyyssuhteita, joita muutoin ei todennäköisesti olisi saanut.

Kuvio 6. Kysymys 19: Mitä sellaista olet vaihdosta saanut, mitä et muuten olisi uskonut saavasi? (n = 51)

Vastaajilta tiedusteltiin asioita, joihin vaihto on vaikuttanut myönteisesti ja toisaalta kielteisesti (kuviot 7 ja 8). Suurin osa vastaajista toi esiin vaihdon myönteiset vaikutukset heidän henkilökohtaisiin valmiuksiinsa, vastaajat ovat muun muassa kokeneet itseluottamuksensa, epävarmuudensietokykynsä ja itsetuntemuksensa lisääntyneen. Kielitaito tuli niin ikään esiin, kahdella kolmasosalla vastaajista. Paljon myönteistä vaikutusta vaihdolla oli ollut myös kulttuuriseen ymmärrykseen ja valmiuksiin sekä sosiaalisiin suhteisiin. Seuraavassa kuviossa 7 näkyvät kaikki kysymyksen vastauksista muodostamani luokat.

Kuvio 7. Kysymys 6: Mihin asioihin vaihto on vaikuttanut myönteisesti? (n = 53)

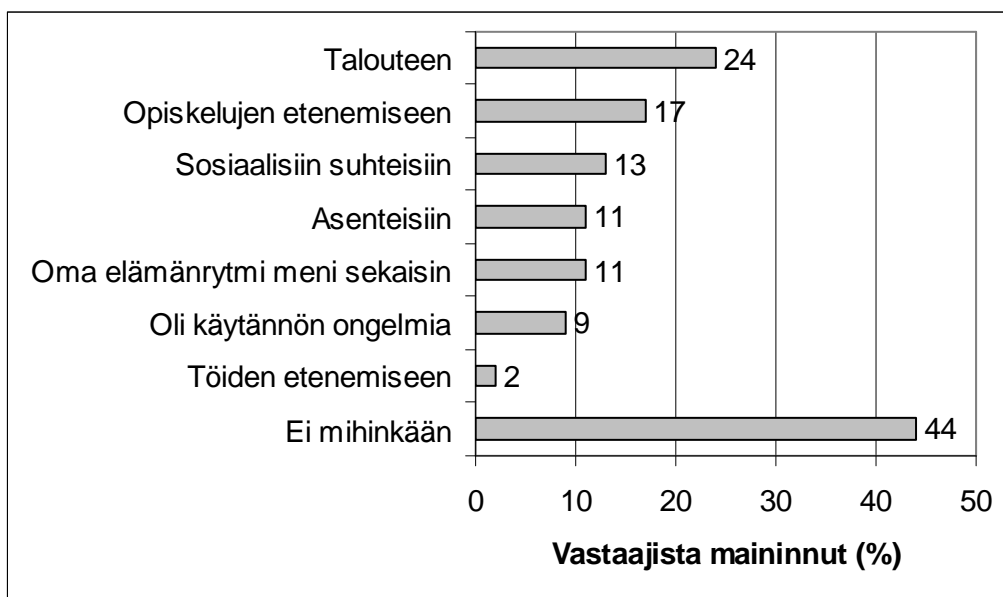

Kielteisiäkin vaikutuksia vaihdolla oli ollut (kuvio 8). Opiskelujen etenemisen ongelma tuli esiin vajaalla viidesosalla vastaajista, kuten seuraavassa:

Ehkäpä keskittyisin enemmän opiskeluun. Tuli nimittäin keskittyä enemmän ns. elämänopiskeluun... [kysymys 22, vastaaja 46]

Kielteisen vaikutuksen työelämässä etenemiseen toi yksi vastaaja. Talouteen kielteisiä vaikutuksia oli neljäsosalla vastaajista. Reilu kymmenesosa vastaajista koki vaihdon vaikuttaneen kielteisesti sosiaalisiin suhteisiin. Lähes yhtä usea koki oman elämänrytminsä menneen vaihdon myötä sekaisin, samoin reilu kymmenesosa kertoi asennoitumisensa joihinkin asioihin muuttuneen kielteisemmäksi vaihdon myötä. Vajaa kymmenesosa toi esiin käytännön ongelmat. Lähestulkoon puolet vastaajista ei kokenut vaihdolla olleen mitään kielteisiä vaikutuksia. Jos mukaan lasketaan ne, jotka eivät vastanneet tähän kysymykseen, luku nousee 50 prosenttiin. Seuraavassa kuviossa 8 on luokiteltuna vastaajien esiintuomat vaihdon kielteiset vaikutukset.

Kuvio 8. Kysymys 7: Mihin asioihin vaihto on vaikuttanut kielteisesti? (n = 51)

Alle 30-vuotiaat toivat esiin vaihdon kielteisiä vaikutuksia esiin kaksi kertaa enemmän kuin 30-vuotiaat tai sitä vanhemmat, iän vaikutus on tilastollisesti melko merkitsevää (taulukko 1; $p < 0.05$). Mitä lyhyempi aika vaihdosta on, sitä enemmän kielteisiä vaikutuksia tulee esiin (taulukko 2; $p < 0.05$). Kulutaako aika muistot? Ehkä. Tulokset voivat toisaalta liittyä suurelta osin siihen, että vaihdon merkitys kokonaisuudessaan hahmottuu selkeämmin iän ja vuosien myötä. Jos kokonaisuus näyttäytyy merkittävänä, kielteisillä seikoilla ei ehkä ole enää niin merkitystä.

Taulukko 1. Maininnat vaihdon kielteisistä vaikutuksista iän mukaan (n = 51)

			ikä		Yhteensä
			alle 30-vuotiaat	30-vuotiaat ja vanhemmat	
maininnut jotain kielteistä vaikutusta	kyllä	lkm	20	7	27
		%	67%	33%	53%
	ei	lkm	10	14	24
		%	33%	67%	47%
Yhteensä		lkm	30	21	51
		%	100%	100%	100%

$\text{K} \chi^2 5,509, \text{df } 1, p 0.019$

Taulukko 2. Maininnat vaihdon kielteisistä vaikutuksista vaihdosta kuluneen ajan mukaan (n = 51)

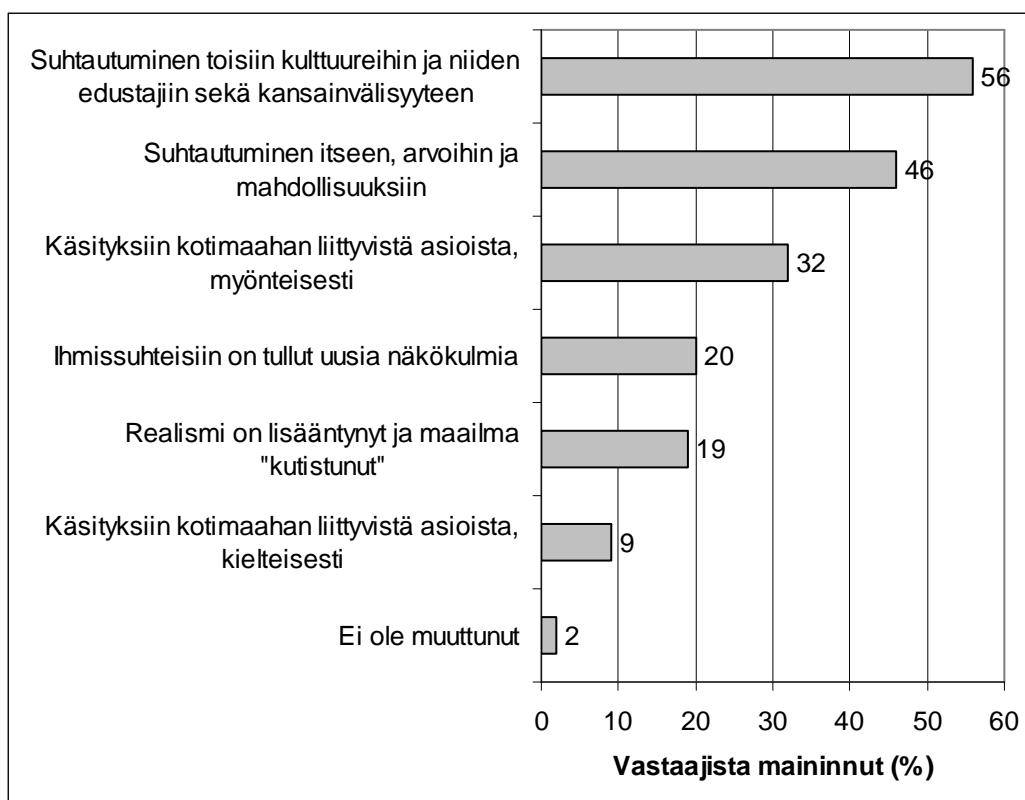
			vaihdosta kulunut aika		Yhteensä
			enintään 5 v.	vähintään 6 v.	
maininnut jotain kielteisistä vaikutusta	kyllä	lkm	18	9	27
		%	67%	38%	53%
	ei	lkm	9	15	24
		%	33%	63%	47%
Yhteensä		lkm	27	24	51
		%	100%	100%	100%

Khi² 4,339, df 1, p 0.037

Vastaajilta tiedusteltiin heidän mahdollisia suhtautumistapojensa muutoksia vaihdon myötä. Kulttuurisen tietoisuuden lisääntyminen on muuttanut suhtautumista toisia ihmisiä ja kulttuureja kohtaan reilusti yli puolella vastaajista. Liki puolet toi esiin henkilökohtaiseen kasvuun liittyviä piirteitä. Suhtautuminen kotimaahan oli muuttunut monella aiempaa myönteisemmäksi, osalla tosin myös kielteisemmäksi. Vastaajat olivat saaneet uusia näkökulmia ihmissuhteisiinsa. Uusiin ympäristöihin tutustumisen myötä maailma oli myös tavallaan pienentynyt, tullut selkeämmin hahmotettavaksi. Seuraavassa kaaviossa on vastausten kokonaisjakauma tähän kysymykseen liittyen.

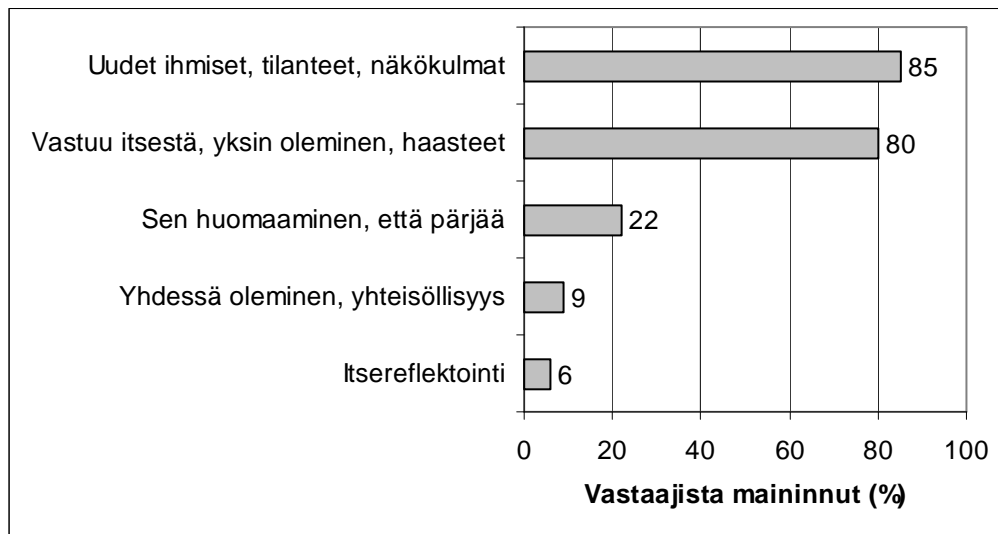

Kuvio 9. Kysymys 8: Jos suhtautumisesi joihinkin asioihin on muuttunut vaihdon myötä, kertoisitko mihin asioihin ja miten? (n = 49)

Mitkä tekijät vaihdossa sitten ovat sellaisia, jotka saavat aikaan muutoksia? Kokemukset tulivat jälleen vahvasti esiin, lähestulkoon kaikilla vastaajilla (kuvio 10). Kokemusten ohella samalla tavoin vahvana tuli esiin vastuu itsestä ja yksin oleminen. Tutun fyysisen ja sosiaalisen ympäristön turvaverkkoa ei vaihtoaikana ollut helposti saatavilla ja omat valmiudet joutuvat näin koetukselle. Haasteisiin vastaamisen myötä usko omaan pärjäämiseen kuitenkin vahvistui, tämän toi esiin reilu viidesosa vastaajista. Yksin olemisen ohella myös yhdessä oleminen koettiin kasvattavaksi. Muutama vastaajista korosti itsereflektion merkitystä.

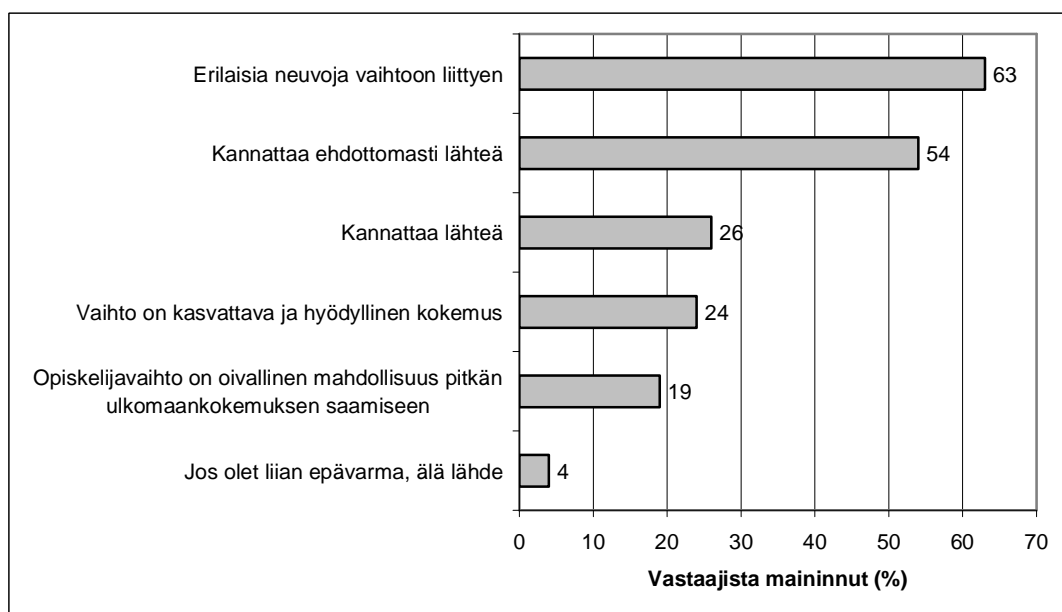
Kuvio 10. Kysymys 20: Mitkä tekijät vaihdossa ovat sellaisia, jotka todennäköisesti aikaansaavat muutoksia yksilöissä? (n = 54)

6.3 Vaihtoon lähtö kannattaa

Vastaaajilta kysyttiin, mitä he haluaisivat sanoa vaihtoa suunnittelevalle opiskelijalle. Yli puolet vastaaajista oli sitä mieltä, että vaihtoon lähtö ehdottomasti kannattaa. Kaikki tämän kysymyksen vastaukset näkyvät luokiteltuna seuraavassa kaaviossa.

Kuvio 11. Kysymys 18: Mitä haluaisit sanoa vaihtoa suunnittelevalle opiskelijalle? (n = 54)

Kaikkiaan vaihtoon lähtöön kannusti vastaajista 80 prosenttia. Yksi vastaajista kehotti jäämään kotimaahan, jos epävarmuus pärjäämisestä ulkomailla on kovin suuri. Toinen ja edellisen lisäksi ainut joka vähääkään varoitteli totesi, ettei ilman omaa motivaatiota kannata lähteä. Kummatkin edellisistä kannustivat kuitenkin hekin lähtemään, jos vain varmuutta ja motivaatiota löytyy. Loput 20 % toivat esiin konkreettisia neuvoja vaihdon suhteen, samoin kuin monet lähtöön kannustaneistakin.

Seuraavan taulukon 3 tulokset eivät yllä tilastolliseen merkitsevyyteen ($p < 0.1$) mutta antavat kuitenkin viitteitä siitä, että vaihtoon lähtöön kannustus on sitä vahvempaa, mitä vanhempia vastaajat ovat. Vuosien ja karttuneen elämäkokemuksen myötä vaihtokokemuksen erikoislaatuisuus ja anti ehkä hahmottuvat paremmin kuin nuoremmilla. Ajan myötä kokemus suhteutuu paremmin ja paremmin muuhun, niin omaan kuin toistenkin elämäntulkkuun.

Taulukko 3. Maininnat siitä, että vaihtoon lähtö kannattaa ehdottomasti vastaajien iän mukaan (n = 54)

			ikä		Yhteensä
			alle 30-vuotiaat	30-vuotiaat ja vanhemmat	
kannattaa ehdottomasti lähteä vaihtoon	ei ole maininnut	lkm	17	8	25
		%	57%	33%	46%
	on maininnut	lkm	13	16	29
		%	43%	67%	54%
Yhteensä		lkm	30	24	54
		%	100%	100%	100%

Khi² 2,920, df 1, p 0.09

Enintään neljä kuukautta vaihdoissa olleet kannustavat lähtemään vaihtoon pidemmissä vaihdoissa olleita enemmän (taulukko 4). Vaihdon pituus ei siis korreloi positiivisesti vaihtoon lähdön kannustamisen kanssa. Tämä viestii siitä, että myös lyhyt vaihto voi olla varsin antoisa ja kokemuksena tärkeä. Lyhyt vaihto on myös pidempää helpompi järjestää, mikä todennäköisesti sekin saa kannustamaan lähtöön. Tulokset ovat suuntaa antavia mutta eivät tilastollisesti merkitseviä ($p < 0.1$).

Taulukko 4. Maininnat siitä, että vaihtoon lähtö kannattaa ehdottomasti vaihdon keston mukaan (n = 54)

			vaihdon kesto			Yhteensä
			enintään 4 kk	4,5 - 5 kk	vähintään 5,5 kk	
kannattaa ehdottomasti lähteä vaihtoon	ei ole maininnut	lkm	5	8	12	25
		%	28%	47%	63%	46%
	on maininnut	lkm	13	9	7	29
		%	72%	53%	37%	54%
Yhteensä		lkm	18	17		54
		%	100%	100%	100%	100%

Khii² 4,659, df 2, p 0.097

Kuten aiemmin on jo tullut esiin, vaihto aika on ollut suurimmalle osalle vastaajista varsin antoisa ja merkittävä elämänvaihe. Näyttää myös siltä, että se on ollut monelle alkusysäys muihin vastaavantyyppisiin asioihin ja haasteisiin. Eräs vastaajista tuo vaihdon merkitystä esiin seuraavalla tavalla:

Ja kuten niin moni vaihdossa ollut on tokaissut, että "se oli elämäni paras valinta", niin omalta kohdaltani voisin sanoa, että ei välttämättä paras, mutta yksi parhaiden joukosta, mitä en ole hetkeäkään katunut. [kysymys 18, vastaaja 42]

Neljäsosa vastaajista motivoisi vaihtoa harkitsevia vaihdon kasvattavalla ja hyödyttävällä vaikutuksella (ks. kuvio 11, s. 47). Viidesosa toi esiin opiskeluaikojen suotuisana tilaisuutena lähteä pidemmäksi aikaa ulkomaille. Vaihdon anti tuntui monella olleen vaihdossa kokonaisuudessaan, ei niinkään itse opiskelussa:

iso osa vaihdon annista löytyy mielestäni varsinaisten opintojen ulkopuolelta; siis opintoihin liittyvät tavoitteet sen mukaisiksi että energiaa ja aikaa jää tutustua muihin ja kierrellä paikkoja. [kysymys 18, vastaaja 39]

Vastaajia itseään oli motivoinut vaihtoon lähtöön ennen kaikkea erilaisten kokemusten saaminen, noin 70 prosenttia vastaajista toi tämän esiin. Kokemusten saamiseen liittyy läheisesti myös halu viettää ulkomailta useamman kuu-

kauden pituinen jakso, sen mainitsi motivoineeksi tekijäksi kolmasosa vastaajista. Noin puolta vastaajista on motivoinut vaihdon myötä tullut mahdollisuus saada vaihtelua tai ottaa aikalisä esimerkiksi opiskeluihin tai työelämään siirtymiseen.

6.4 Vaihto kasvun ja vapautumisen mahdollistajana

Kuten aiemmassa, vaihtoa kokonaisuutena kuvaavassa kappaleessa tuli jo monesti esiin, vaihdon vaikutukset vastaajan henkilökohtaiseen kasvuun ovat olleet merkittäviä. 57 % vastaajista mainitsi jotain henkilökohtaiseen kasvuun liittyvää kysyttäessä kolmea ensimmäisenä vaihdosta mieleen tulevaa asiaa. Tämä henkilökohtainen kasvu tuotiin esiin muun muassa mainitsemalla kasvaminen ylipäänsä, stressinsietokyky, kulttuurisen ymmärryksen lisääntyminen, ulkomailla pärjääminen ja muut haasteet, maailmankuvan laajentuminen ja avoimuuden lisääntyminen.

Liki 80 % vastaajista toi esiin heidän omien valmiuksiensa ja taitojensa vahvistumisen kysyttäessä asioita, joihin vaihto on vaikuttanut myönteisesti. Näissä vastauksissa tuli esiin monenlaisia asioita arvomaailman selkeytymisestä ja itsenäistymisestä kokemusten ja lisääntyneen tiedon myötä tulleeseen ymmärrykseen. Erityisesti itsetuntemus ja -varmuus, itsenäistyminen ja rohkeus nousivat esiin. Vaihdon anti henkilökohtaiseen kasvuun tuli esiin myös kysyttäessä, mitä he haluaisivat sanoa vaihtoa suunnittelevalle opiskelijalle; liki neljäsosa vastaajista korosti vaihdon kasvattavaa vaikutusta. Seuraavaksi lainaus vastaajalta valmiuksien kasvamisesta:

[Vaihto on vaikuttanut myönteisesti] *Omaan uskoon, että pärjää ja selviytyy erilaisissa olosuhteissa, mitä elämässä voi tulla vastaan. Opin ja oivalsin vaihdon aikana paljon asioita, joista on ollut pysyvämpää iloa elämässä.* [kysymys 6, vastaaja 6]

Kysyttäessä asioita, joihin suhtautuminen on muuttunut, lähestulkoon puolet vastaajista toi esiin jotain omaan itseen, arvoihin ja mahdollisuuksiin liittyvää.

Suhtautumisen muuttumiseen koettiin vaikuttaneen muun muassa kärsivällisyyden, avoimuuden ja rohkeuden lisääntyminen, oman arvomaailman selkeytyminen ja ihmisenä kasvaminen ylipäänsä. Itsetuntemuksen kasvun mainitsi 15 %. Yksi vastaajista toi esiin hengellisen kasvunsa. Suhtautumistapojen muutoksista kertovat seuraavat lainaukset:

Eniten vaihdossa olo aika muutti suhtautumistani omaan itseeni: useiden positiivisten kokemusten ja rennomman ympäristön myötä en enää ollut entiselläni palatessani takaisin Suomeen. Kevät kasvatti henkisesti varmasti enemmän kuin mitä Suomessa vietetyt opiskeluvuodet yhteensä. [kysymys 8, vastaaja 12]

Suhtautumiseni elämäntulkintaan yleensä sai uusia käännteitä ja aloitin aivan uudenlaisen itsenäistymis- ja kasvuprosessin. [kysymys 8, vastaaja 17]

Vastaajista liki 40 prosenttia oli kokenut omien, henkilökohtaisten valmiuksiensa, mahdollisuuksiensa tai persoonallisten ominaisuuksiensa vahvistuneen vaihdon myötä tavalla, jota muuten ei olisi todennäköisesti tapahtunut. Vastauksissa tuotiin esiin muun muassa itseluottamuksen, rohkeuden ja epävarmuuden sietokyvyn kasvu, itsenäistyminen, oman identiteetin selkeytyminen ja itsetunnon vahvistuminen. Seuraava lainaus liittyy näihin:

itsetuntemuksen ja rohkeuden suhteen en olisi tässä, en olisi etukäteen uskonut miten voimallinen kokemus on elää vieraassa ympäristössä irti kaikesta vanhasta. [kysymys 19, vastaaja 26]

Edellisestä lainauksesta nousee esiin paitsi itsetuntemuksen ja rohkeuden lisääntyminen, myös tutusta elämäntilanteesta irrottautumisen vaikutus. Reilu kymmenesosa vastaajista kertoi henkilökohtaisen vapaudentunteen ja valinnanmahdollisuuksiensa lisääntyneen kysyttäessä vaihdon myönteisistä vaikutuksista. Eräs vastaajista kuvasi vaihdon mukanaan tuomaa vapautta ja irrallisuutta kasvattavana kokemuksena seuraavalla tavalla:

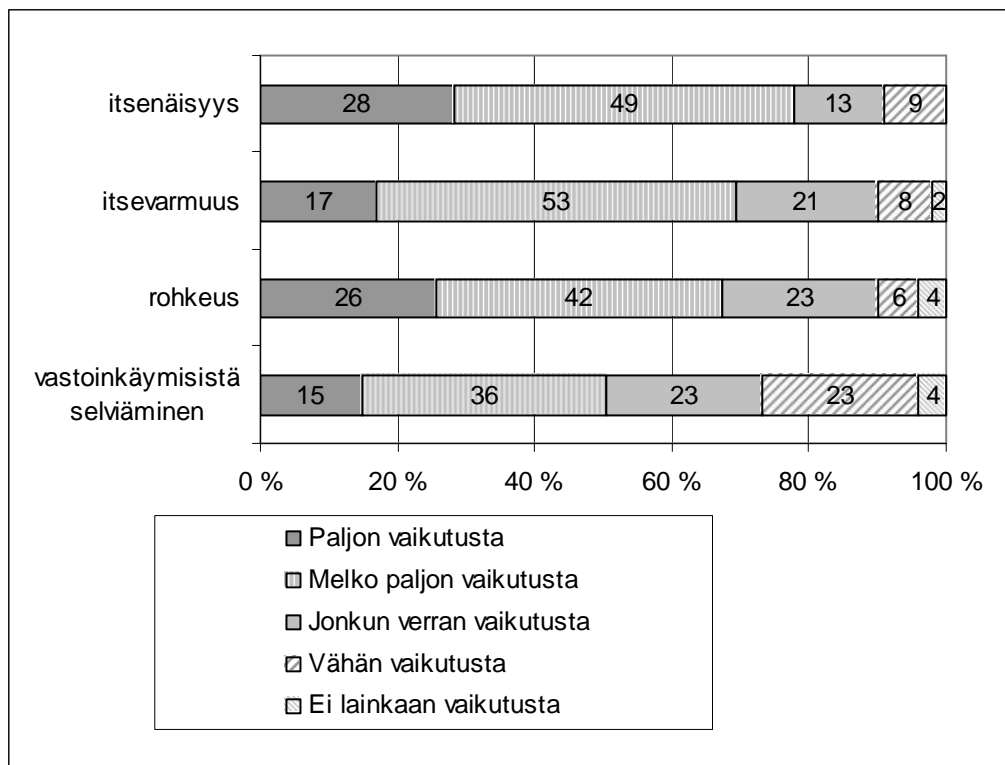
Saa kokea enemmän itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, jolloin pystyi kokeilemaan uusia asioita. Tutkiskelin paljon itseäni vaihdon aikana ja opin itsestäni uutta. [kysymys 6, vastaaja 18]

Tutusta ympäristöstä erossa oleminen tuotiin toisaalta esiin myös haasteena omalle pärjäämiselle. Eräs vastaajista kuvasi vaihdon myönteistä antia tämän osalta:

Sisu: tiedän, että pärjään, vaikka olisin irti omasta yhteisöstäni. Vahvistunut mielikuva omasta osaamisesta: kielitaitoni ja itsenäisyyteni riittävät sittenkin, tunnen saaneeni sellaisia kokemuksia, joita ilman en olisi nykyinen minä. [kysymys 6, vastaaja 19]

Vaihdon suotuisista vaikutuksista Itsevarmuuteen, rohkeuteen, itsenäisyyteen ja vastoinkäymisistä selviämiseen kysyttiin myös strukturoiduilla kysymyksillä. Paljon tai melko paljon suotuisaa vaikutusta itsevarmuuteensa on kokenut 70 prosenttia vastaajista. Rohkeuden osalta paljon tai melko paljon suotuisaa vaikutusta on kokenut 68 %, itsenäisyyden osalta 77 %. Yli puolet vastaajista koki vaihdon vahvistaneen valmiuksia selvitä vastoinkäymisistä paljon tai melko paljon.

Kuvio 12. Henkilökohtaiseen kasvuun liittyvä tuloksia, kysymys 17: suotuisa kehitys vaihdon aikana (n = 53)

80 % vastaajista toi jotain omaan vastuuseen, yksin olemiseen ja haasteisiin vastaamiseen liittyvää kysyttäessä vaihdon muutoksia aikaansaavista tekijöistä. Erilaisten kokemusten ja myös vastoinkäymisten hyödyllisistä vaikutuksista kertovat seuraavat lainaukset:

sitä joutuu katsomaan peiliin ja kasvamaan ihmisenä. Vastoinkäymisiä on mutta kun niistä selviää saa paljon itseluottamusta. Oppii elämäntäviisautta näkemällä ja kokemalla uutta. [kysymys 20, vastaaja 25]

Viimeistään vaihtoaikana oli pakko oppia seisomaan omilla jaloillaan eli ottaa vastuu elämästään. [kysymys 20, vastaaja 49]

Vastaajien vaihdon myötä kokema, henkilökohtainen kasvu sekä siihen liittyvä itsenäistyminen ja arvomaailman selkeytyminen näyttäytyvät merkittävänä tekijöinä ihmissuhdetyön näkökulmasta: Rogers (1977 ja 1980), jonka mukaan ihmisten perimmäinen pyrkimys on saavuttaa tyydyttävän mahdollinen olemassaolon tila ja tehdä parhaansa, pitää omakohtaista kokemusta yhtenä

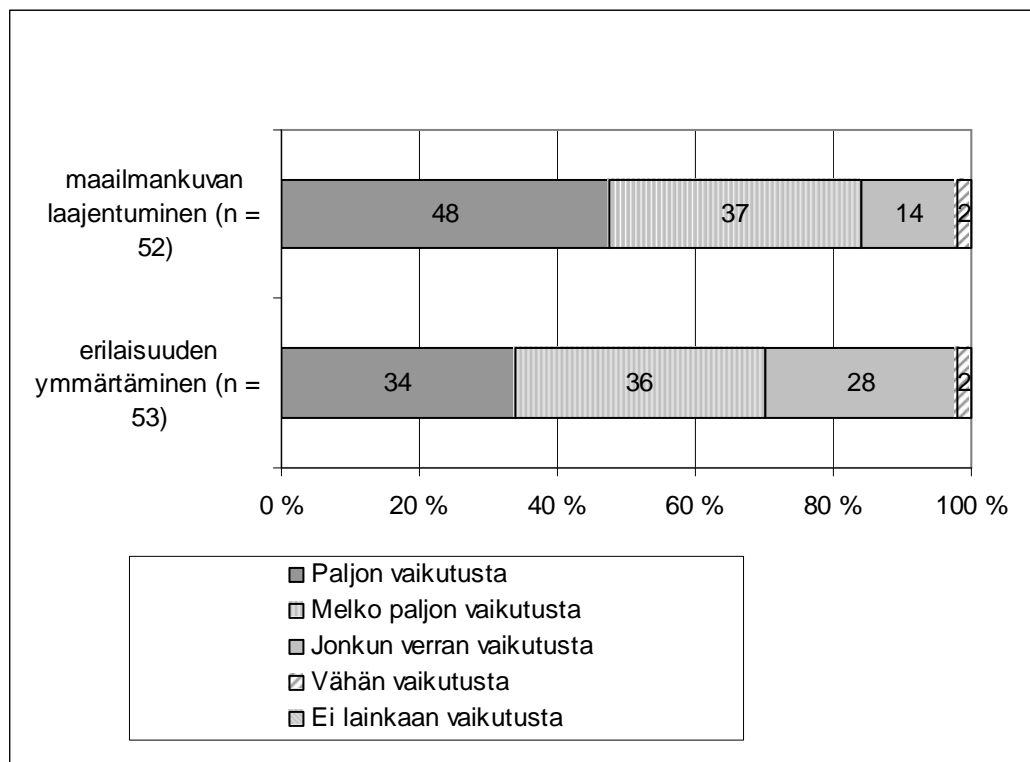
kaikkein merkittävimmistä tekijöistä ihmissuhdetyössä. Rogers on myös sitä mieltä, että psykologisesti kypsällä ihmisellä on mahdollisuus luoda optimaalinen auttamissuhde (Rogers 1977, 1, 23, 32, 56, Rogers 1980, 115 – 117.) Omien arvojen tiedostaminen lisää mahdollisuuksia myös muiden arvojen tiedostamiseen ja kunnioittamiseen ja näin asiakaslähtöisyyteen (ks. esim. Ros-tila 2001, 23 -30).

Koska vaihto on niin selkeästi erillinen jakso suhteessa muuhun elämään, sen myötä tullut kasvu on myös muuta kasvua helpompi havaita ja ymmärtää. Tällainen tiedostaminen lisää puolestaan yksilön metakognitiivista tietovarantoa (ks. esim. Eteläpelto 1997, 96 – 99; Tynjälä 1999, 171 – 172). Omakohtainen kokemus kasvusta ja kasvumahdollisuuksista vahvistaa uskoa myös työelämässä kohdattujen asiakkaiden osalta positiivisten muutosten mahdollisuuksiin.

6.5 Kulttuurisen ymmärryksen lisääntyminen vaihdon myötä

Vaihtokokemus on vahvistanut vastaajien kulttuurista ymmärrystä ja osaamista. Liki puolet vastaajista koki vaihdon laajentaneen merkittäväällä tavalla heidän maailmankuvansa (kuvio 13). Jos mukaan otetaan ne, jotka katsovat maailmankuvansa laajentuneen melko paljon, prosenttiosuus on 85. Erilaisuuden ymmärtämiseen paljon tai melko paljon myönteistä vaikutusta koki ollut 70 % vastaajista.

Kuvio 13. Kulttuuriseen kasvuun liittyvä tuloksia, kysymys 17: suotuista kehitys vaihdon aikana

Kun kysyttiin vaihdon sellaisesta annista, mitä muuten ei olisi uskonut saavansa, puolet vastaajista toi esiin erilaiset kokemukset liittyen esimerkiksi kulttuureihin, ihmisiin tai ulkomailla asumiseen (ks. kuvio 6, s. 42). Saman kysymyksen osalta kulttuuriseen ymmärrykseen liittyvä maailmankuvan laajentuminen tuli niin ikään esiin. Seuraavasta lainauksesta tulee esiin maailmankuvan laajentumisen kielteisiä vaikutuksia, niitä toi esiin 11 %:a vastaajista.

Idealismin katoaminen ja realistisemmän maailmankuvan omaksuminen. Uusia ennakkoluulojakin syntyy ja jotkut vanhat vahvistuvat. [kysymys 7, vastaaja 4]

Reilusti yli puolet vastaajista toi esiin kulttuurisen ymmärryksen laajentumisen, kun tiedusteltiin vaihdon mahdollisia vaikutuksia suhtautumistapoihin (ks. kuvio 9, s. 46). Suurin osa vastaajista korosti uusien ihmisten, tilanteiden ja näkökulmien aikaansaavan muutoksia (ks. kuvio 10, s. 47). Vastaajat kuvasivat vaihdon kulttuurisia kokemuksia kokonaisuutena muun muassa seuraavasti:

Kokemus olla hieman pidempään ulkomailla. Paikallisen maan elämää saa aivan erilaisen kuvan, kun viettää pidemmän ajan tavallisten ihmisten kanssa päivittäisessä kanssakäymisessä kuin jos käy viikon turistireissulla jossain. [kysymys 19, vastaaja 34]

Uskontoon liittyvät kysymykset eivät juurikaan tulleet vastauksissa esiin. Vaihtomaiden länsimaispainotteisuus lienee tähän ainakin osasyynä: vain kaksi vaihdoista tapahtui maissa, joissa valtauskonto oli joku muu kuin kristinusko. Uskontoon liittyvien kysymysten vähäinen esiintyminen voi liittyä myös vaihtojakson lyhyyteen: vaihdossa kohtaa jo muutenkin monia uusia asioita ja uskontoon liittyvät, isot kysymykset eivät helposti tavallaan ”mahdu” mukaan. Myös pyrkimys välttää konflikteja lienee osasyynä uskontoaiheisten ajatusten vähäisyyteen. Jotain uskonnonkin osalta nousi kuitenkin esiin:

Vaihto pakotti pohtimaan ja kyseenalaistamaan monia itsestään selvinä pitämiäni asioita esim. uskontoon liittyvät kysymykset tai sen värittämät tavat omassa kulttuurissamme. [kysymys 6, vastaaja 39]

Ennakkoluulot ovat saattaneet olla ja ovat osin ehkä vieläkin vahvoja. Vastauksissa todetaan, että ”pyrin ajattelemaan toisin” tai että ”kohtaaminen pakottaa näkemään erilaisuutta”, ja että ”Omaa näkökantaa on pakko laajentaa”. Seuraavassa lainauksessa sanavalinta ”aina” tuo esiin tätä ennakkoluuloista irti pääsemisen vaikeutta:

Katse avartunut, ja ymmärtää että erilaisuus ei aina ole paha juttu. [kysymys 8, vastaaja 25]

Uudet näkökulmat kotimaahan olivat sekä myönteisiä että kielteisiä. Suhtautumistapojen muutoksista tiedusteltaessa käsitykset kotimaasta olivat muuttuneet myönteisemmiksi kolmasosalla vastaajista. Vastaajat kokivat muun muassa kotimaan arvostuksensa ja sitoutumisensa Suomeen ja pohjoismaisiin arvoihin vahvistuneen. Kielteisemmiksi käsitykset kotimaasta olivat muuttuneet muutamilla vastaajista. Kielteisten näkökulmien osalta tuotiin esiin suo-

malaisuuden nurkkakuntaisuutta, kulttuurin köyhyyttä ja ”ei koske meitä” -asenoitumista.

Kokemus vieraan kulttuurin keskellä olemisesta auttaa asettumaan toisen asemaan. Kaiken erilaisuuden kokemisen ohella vastauksista tulee toisaalta esiin myös ymmärrys siitä, että ihmiset ovat kuitenkin pohjimmiltaan samantlaisia. Toisesta kulttuurista oppimisen ohella uusia näkökulmia tuli myös omaan kulttuuristaan.

pystyn mielestäni myös aiempaa paremmin asettumaan Suomessa asuvan ulkomaalaisen nahkoihin, tiedän nyt millaista on olla "stranger"
[kysymys 8, vastaaja 26]

Sanotaan, että joskus tarvitsee lähteä kauas nähdäkseen lähelle, koen että vaihtoaikana olen oppinut tuntemaan uusien maiden ja kulttuurien lisäksi paljon enemmän omasta maastani. [kysymys 6, vastaaja 41]

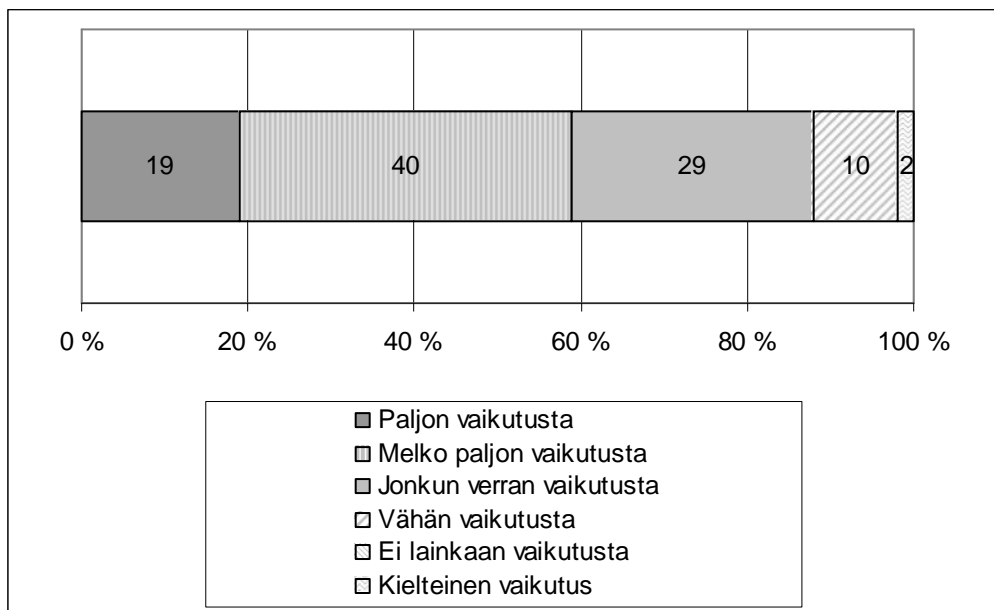
Tutkimustuloksista tulee vahvasti esiin vastaajien kokema kulttuurinen kasvu vaihdon aikana. Kulttuurinen ymmärrys ja suvaitsevaisuus tuntuvat monesti olevan ihmissuhdetyössä itsestäänselvyksiä mutta tulosten perusteella kasvun mahdollisuuksia on kuitenkin paljon. Rogers (1977, 19 – 20, 34, 54 – 55 ja 1980, 116) korostaa asiakkaan asemaan asettumisen kyvyn ja toisaalta hyväksyvän ja kunnioittavan suhtautumisen tärkeyttä ihmissuhdetyössä.

Teorioiden mukaan ympäristön muutos pakottaa yksilön arvioimaan uudelleen omaa identiteettiään ja muutenkin erilaisia itsestäänselvyksien järjestelmiä. Vieraassa kulttuuripiirissä oleminen antaa näin ollen näkökulmia niin toisiin kuin myös omaan kulttuuriin. (Ks. esim. Berger & Luckmann 2005, 149 – 175, Kaikkonen 1994, 72 – 82, Smith ym. 2006, 222, 246.) Ystävyysuhteet ja yhteiset tavoitteet vaikuttavat suotuisasti ennakkoluuloista irti pääsemiseen (ks. Brown 2002, 512, Wright ym. 1997, 73, Liebkind & McAlister 1999, 765).

6.6 Vaihdon sosiaaliset vaikutukset

Vaihdon vaikutukset sosiaalisen kanssakäymisen taitoihin ovat olleet pääsääntöisesti myönteisiä: Kysyttäessä asiaa strukturoidulla kysymyksellä, paljon tai melko paljon myönteistä vaikutusta näihin kertoi olleen 60 prosenttia vastaajista (kuvio 14). Vastaajista yksi oli kokenut vaihdon vaikuttaneen sosiaalisiin taitoihinsa kielteisesti.

Kuvio 14. Kysymys 17: Sosiaalisen kanssakäymisen taitojen suotuisa kehitys vaihdon aikana (n = 52)

Kysyttäessä vaihdon vaikutuksista sosiaalisiin suhteisiin, lähes 60 prosenttia vastaajista totesi sosiaalisten suhteiden piirinsä laajenneen. Neljäsosalle oli muodostunut vahvoja ystävyysuhteita. Vaikeudet suomalaisten suhteiden hoitamisessa toi esiin vajaa kymmenesosa vastaajista. Vajaa kolmasosa kertoi vanhojen ihmissuhteidensa selkeytyneen. Muutamit vastaajista mainitsivat erityisesti vahvistuneet suhteet lähisukuunsa. Seuraavassa vastauksessa tulee esiin vaihdon selkeyttävä vaikutus ihmissuhteisiin:

Suomessa oleviin ystävyysuhteisiin liittyen vaihtovuosi lähensi ja selvensi ystävyysuhteista ne tärkeimmät ja siivilöi heppoiset tuttavuudet pois, tämän koin hyvänä, tavallaan selkeytti sosiaalista verkostoa. Suh-

teen vanhempiini koin tuossa tilanteessa jtk lähentyvän fyysisen välimatkan siivittämänä. [kysymys 10, vastaaja 39]

Kysyttäessä kolmea ensimmäisenä vaihdosta mieleen tulevaa asiaa, sosiaaliset suhteet tulivat mieleen yli puolelle vastaajista. Sosiaaliset suhteet ovat vaikuttaneet niin kotimaassa kuin kohteenkin osalta: toisaalta opiskelukavereiden esimerkki innosti lähtemään ja toisaalta taas vaihdon myötä mahdollisuus saada uusia, eri kulttuureista tulevia tuttuja lisääntyi. Sosiaaliset suhteet vaihtoon lähtöön motivoineina tekijöinä mainitsi vajaa kolmasosa vastaajista. Seuraava lainaus kuvaa sosiaalisten suhteiden piirin laajenemista vaihdon aikana:

Vaihdossa sain muutamia hyviä ystäviä, joiden kanssa olemme pitäneet yhtä sen jälkeen (6 vuotta). Lisäksi sain paljon kavereita, jotka ovat sittemmin jääneet, mutta vaikuttaneet myös maailmankatsomusta avartavasti sekä muutoin hyvinä ihmissuhteina. [kysymys 10, vastaaja 44]

Sosiaalisten suhteiden merkitys nousi esiin myös kysyttäessä vaihdon tekijöistä, jotka vastaajien mielestä todennäköisesti aikaansaavat yksilössä muutosta: liki 40 prosenttia vastaajista toi tässä esiin uusiin ihmisiin tutustumisen. Viidesosa vastaajista toi toisaalta esiin yksin vieraassa maassa ja tilanteissa olemisen merkittävänä muutoksia aikaansaavana tekijänä. 70 % toi esiin itsenäisyyden ja vastuun kasvamisen merkityksen. Eräs vastaaja kuvasi tätä osuvasti "comfort zonelta", turvallisista ympyröistä irrottautumiseksi. Seuraavat lainaukset konkretisoivat asiaa vielä lisää:

'Yksin' oleminen (eli oleminen ilman normaalia turvaverkkoa, perhettä, ystäviä yms.) [kysymys 20, vastaaja 22]

Epävarmuuden sietäminen ja uusien ihmisten ja tilanteiden kohtaaminen YKSIN. [kysymys 20, vastaaja 28]

Tiedusteltaessa asioita, joihin asennoituminen on muuttunut vaihdon myötä, viidesosa vastaajista koki saaneensa uusia näkökulmia ihmissuhteisiinsa tai omaan sosiaaliseen kanssakäymiseensä. Vaihto voi vaikuttaa erilaisten näkökulmien saamiseen myös myöhemmin, kuten seuraava lainaus osoittaa:

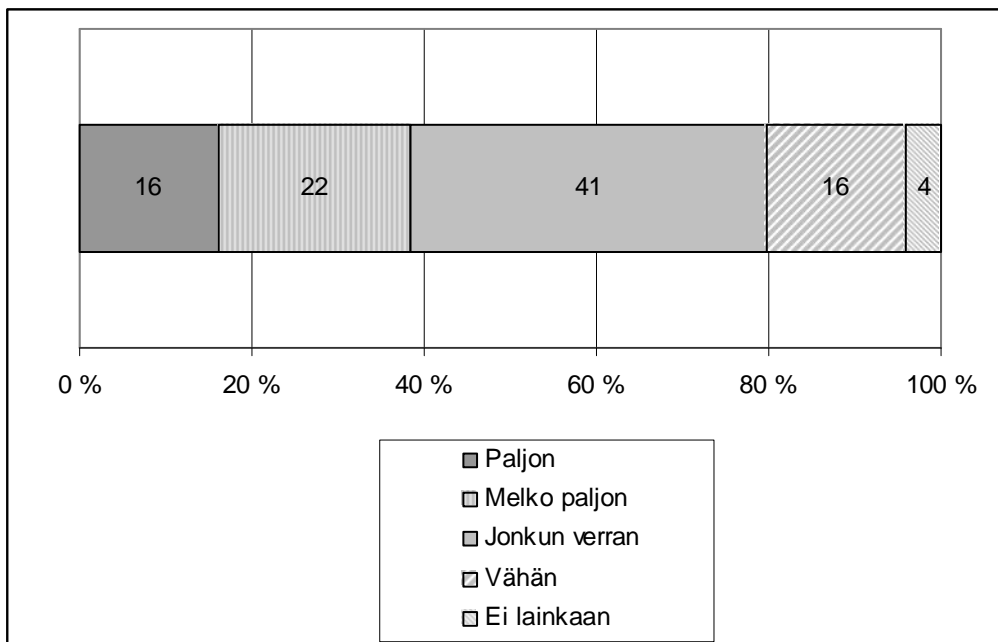
Sain uusia tuttavita ja pari ystävää, joihin pidän yhteyttä ja joiden kanssa voi keskustella esim. eri kulttuureista aivan eri tavalla kuin sellaisten kanssa, jotka eivät ole olleet ulkomailla tai eivät ole tekemisissä ulkomaalaisten kanssa Suomessakaan. [kysymys 10, vastaaja 7]

Vaihdon myötä nousseet pohdinnat ja tulleet vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin voidaan nähdä varsin merkityksellisinä paitsi vaihdossa olleelle henkilökohtaisesti, myös ihmissuhdetyön näkökulmasta: yksilön sosiaalisen verkoston merkitys ja sosiaalisen konstruktionismin perusajatukset (ks. Berger & Luckmann 2005, 149 - 175) voivat konkretisoitua, minkä myötä työntekijä voi aiempaa paremmin kiinnittää näihin seikkoihin huomiota myös tekemässään asiakastyössä.

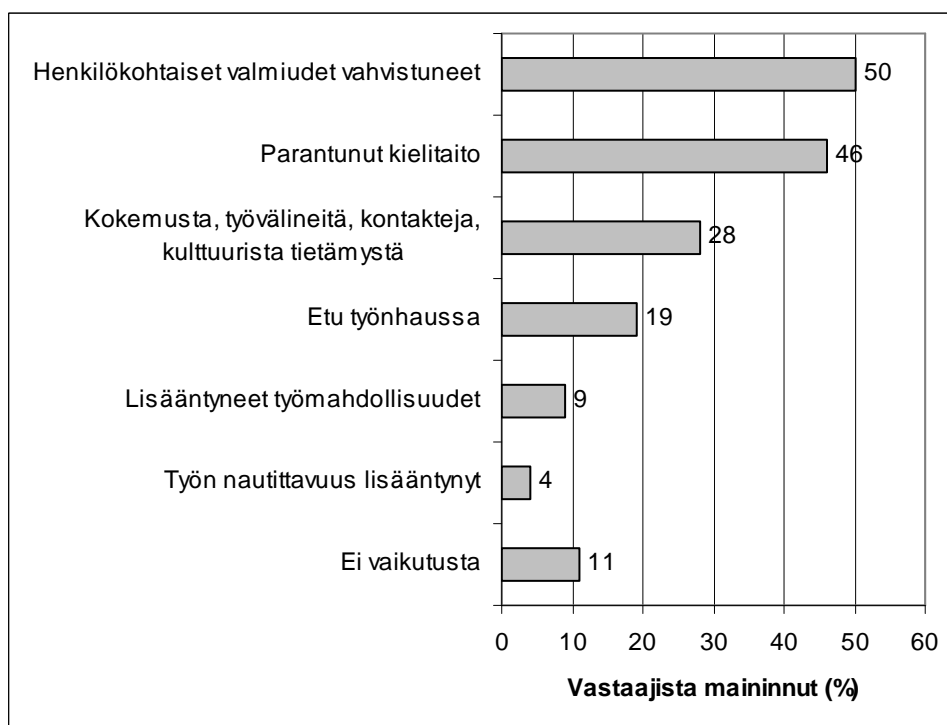
6.7 Vaihdon vaikutukset työelämään

Vastaajista suurin osa kokee vaihdolla olleen vähintään jonkin verran myönteistä vaikutusta työelämässä (kuvio 15). Kaksi vastaajista ei ole kokenut vaihdolla olleen mitään myönteisiä työelämävaikutuksia. 78 % kaikista vastaajista määritteli myönteisiä vaikutuksia omin sanoin (kuvio 16). Heistä, jotka eivät kokeneet vaikutuksia olleen tai jotka eivät määritelleet asiaa tarkemmin, yli puolella ei ollut koulutustaan vastaavaa työkokemusta.

Kuvio 15. Kysymys 13: Missä määrin koet vaihdolla olleen myönteistä vaikutusta työelämässä (n = 49)

Kuvio 16. Kysymys 14: Kertoisitko tarkemmin, vaikka esimerkkien avulla, minkälaisia myönteisiä vaikutuksia vaihdolla on ollut työelämässä? (n = 43)

Kolme vastaajista toi esiin vaihdon kielteisiä vaikutuksia työelämään. Eräissä ammatillisesti vaativassa kohteessa kielitaidon puutteesta seurasi vaikeuksia:

kielteisesti siinä suhteessa, että tulin hieman araksi ulkomaisten suhteiden solmimiseen - - en kokenut pärjääväni englannin kielellä [kysymys 10, vastaaja 10]

Toinen kielteisiä vaikutuksia esiin tuoneista totesi vaihdosta seuranneen opintojen pitkittymisen heikentäneen työnhakumahdollisuuksia. Kolmas puolestaan totesi työn tuntuvan tylsältä kaiken koetun jälkeen.

Avovastauksista suurimmassa osassa ei esiinny mainintaa siitä, että vaihdosta olisi ollut suoranaista etua työnhaussa. 30-vuotiaista ja sitä vanhemmista viisi mainitsi kuitenkin saaneensa tällaista etua (taulukko 5). Tällainen painottuminen voi selittyä vaihdon suhteutumisella muuhun elämään vuosien myötä ja toisaalta karttuvalla ymmärryksellä työelämässä hyödyllisistä valmiuksista.

Taulukko 5. Maininnat siitä, että vaihdosta on etua työnhaussa iän mukaan (n = 54)

			ikä		Yhteensä
			alle 30-vuotiaat	30-vuotiaat ja vanhemmat	
maininta siitä, että vaihdosta on etua työnhaussa	ei	lkm	30	19	49
		%	100%	79%	91%
	kyllä	lkm	0	5	5
		%	0%	21%	9%
Yhteensä		lkm	30	24	54
		%	100%	100%	100%

Khi² 6,888, df 1, p 0.009; tulos epästabiili, koska yksi reunafrekvensseistä 5

Henkilökohtaisten työelämävalmiuksien lisääntyminen tulee vastauksissa esiin sitä enemmän, mitä kauemmin vastaaja on ollut koulutustaan vastaavassa työssä (taulukko 6; p < 0.005). Myös tähän tulokseen vaikuttaneena taustatekijänä voi olla lisääntynyt ymmärrys työelämässä tärkeistä valmiuksista.

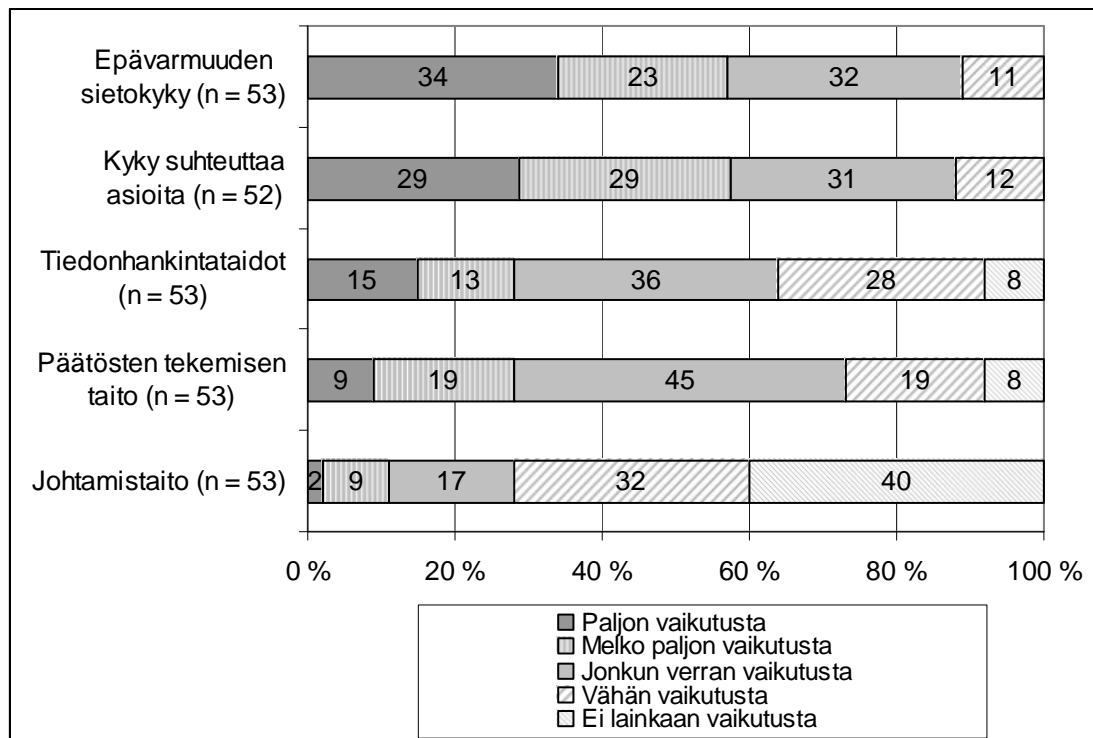
Taulukko 6. Maininnat henkilökohtaisten työelämävalmiuksien lisääntymisestä koulutusta vastaavan työkokemuksen mukaan (n = 54)

			koulutusta vastaava työkokemus			Yhteensä	
			ei lainkaan	alle 4 vuotta	yli 4 vuotta		
maininnut henkilökohtaisten työelämävalmiuksien vahvistuneen vaihdon myötä	ei	lkm	12	9	6	27	
		%	92%	43%	30%	50%	
Yhteensä	kyllä	lkm	1	12	14	27	
		%	8%	57%	70%	50%	
			lkm	13	21	20	54
			%	100%	100%	100%	100%

Khi² 12,936, df 2, p 0.004

Seuraavassa kuviossa 17 on kuvattu strukturoitujen kysymysten tuloksia sel- laisten kysymysten osalta, jotka liittyvät kiinteästi työelämään.

Kuvio 17. Työelämään liittyvä tuloksia, kysymys 17: suotuisa kehitys vaihdon aikana

57 % vastaajista koki epävarmuudensietokykynsä kasvaneen vaihdon aikana paljon tai melko paljon, jonkun verran suotuisaa vaikutusta oli 32 %:lla. Päätöksentekotaidot ovat kohentuneet vähintään jossain määrin 74 %:lla vastaajista. Vähintään jonkun verran suotuisaa vaikutusta johtamistaitoihinsa koki 28 % vastaajista. 58 %:n mielestä oma kyky suhteuttaa asioita on kehittynyt pal-

jon tai melko paljon. Tiedonhankintataitojen merkittävästä tai melko merkittävästä lisääntymisestä mainitsi 28 % vastaajista.

Reilu neljäsosa vastaajista toi esiin työelämässä tarvittavien sosiaalisten taitojen vahvistuneen vaihdon myötä. Itsetunnon ja rohkeuden lisääntymisen työelämässä toi esiin 17 prosenttia. Seuraavassa lainauksessa tulee esiin itsetuntemuksen vaikutus työssä:

lisääntynyt itsetuntemukseni on vaikuttanut positiivisesti työn tekemiseen, mitä paremmin tunnen itseni ja uskallan kohdata itseni sen paremmin ymmärrän muita [kysymys 14, vastaaja 26]

Vaihto nähdään tärkeänä myös kielitaitovalmiuksien osalta: kielitaito oli vaihtoon lähtöön motivoineena tekijänä yli puolella vastaajista, ja yhtä moni koki vaihdon myös vaikuttaneen merkittäväällä tavalla heidän kielitaitoonsa. 83 %:lla vaikutusta kielitaitoon oli ollut vähintään melko paljon.

Vaihto on antanut kokemusta, työvälineitä ja kontakteja, kuten mahdollisuuden verrata eri maiden ammattikäytäntöjä. Kulttuurisen tietämyksen lisääntyminen ja näin muun muassa toisen asemaan asettumisen helpottuminen tuli esiin myös työelämävalmiuksien osalta. Vajaa viidesosa vastaajista koki vaihdon viestivän työnhakijasta jotain myönteistä. Myönteinen mielikuva ei välttämättä liity itse vaihtoon kokemuksena vaan enemmän siihen, mitä vaihtoon lähtö ylipäänsä kertoo kyseisestä henkilöstä. Eräs vastaajista kuvasi asiaa seuraavasti:

vaihtoon lähteminen "edellyttää" ihmiseltä tietynlaisia ominaisuuksia, sillä olisihan paljon helpompaa olla aloillaan ja opiskella kuin alkaa järjestellä lähtöään vieraaseen maahan. [kysymys 14, vastaaja 12]

Vajaa kymmenesosa vastaajista koki työmahdollisuuksiensa lisääntyneen vaihdon myötä, jotkut heistä erittäin paljon. Vastaajat kokivat muun muassa valmiuksiensa vastata haasteisiin lisääntyneen merkittävästi. Eräs vastaaja toisaalta totesi, ettei vaihdolla ole hänelle juurikaan merkitystä työnhaussa:

Luullakseni vaihdolla ei psykologian alalla ole kummoistakaan merkitystä. Vaihdoissa opiskelulla - - kurssilla saattaa olla pieni merkitys konsultaatiotyön saamisessa. Alallamme on käytännössä täystyöllisyys, joten kaikki ovat työpaikan saaneet viimeistään heti valmistumisen jälkeen. [kysymys 14, vastaaja 27]

Vastaaja näyttää ajattelevan työelämähyötyä vain työnhaun kannalta. Koska psykologien työtilanne on erittäin hyvä, työelämävalmiuksia ei tarvitse sen kummemmin kohentaa esimerkiksi opiskelijavaihdolla. Muutoksia aikaansaa-
via tekijöitä tiedusteltaessa vastaaja kuitenkin tiedostaa vaihdon vaikutukset:

Itsenäisenä ja paljon matkustelleena vaihto ei ollut elämää suurempi kokemus, mitä se sellaiselle saattaa olla, joka ensimmäistä kertaa lähtee pitkäksi aikaa pois Suomesta ja ottaa irtioton vanhemmista, parisuhteesta ja ystävistä. [kysymys 20, vastaaja 27]

Faktorianalyysi kyselyn työelämäosion kysymyspatteristosta tuotti työelämä-
taidoiksi tulkittavat kolme pääfaktoria: a) laajentunut ymmärrys, b) johtamistai-
dot ja itseluottamus ja c) käytännön taidot. Analyysi vahvistaa muun muassa
työnantajille tehdyn tutkimuksen (ks. Garam 2005, 57 – 58) tulosta siitä, että
vaihto-opiskelu lisää yksilön työelämävalmiuksia monin eri tavoin. Faktoripis-
teet on nähtävissä seuraavassa taulukossa 7.

Taulukko 7. Kysymyspatteristo 17

Missä määrin koet seuraavien asioiden kehittyneen suotuisasti vaihdon aikana?				
Muuttuja	Faktori a Laajentunut ymmärrys	Faktori b Johtamistaidot ja itseluotta- mus	Faktori c Käytännön taidot	Kommunali- teetti
sosiaalisen kanssakäymisen taito	0,56	0,25	0,27	0,449
epävarmuuden sietokyky	0,61	0,42	0,35	0,671
erilaisuuden ym- märtäminen	0,82	0	0,23	0,7253
kyky suhteuttaa asioita	0,73	0,31	0,24	0,6866
maailmankuvan laajentuminen	0,82	0,35	-0,05	0,7974
itsevarmuus	0,58	0,47	0,26	0,6249
itsenäisyys	0,59	0,39	0,37	0,6371
vaihtoehtojen näkeminen	0,57	0,6	0,21	0,729
vastuuntunto	0,37	0,58	0,49	0,7134
vastoinkäymisistä selviäminen	0,38	0,62	0,37	0,6657
päätösten teke- misen taito	0,23	0,68	0,43	0,7002
johtamistaito	0,08	0,72	0,23	0,5777
rohkeus	0,46	0,77	0,03	0,8054
päätäväisyys	0,22	0,52	0,64	0,7284
tiedonhankinta- taidot	0,21	0,38	0,73	0,7214
taloudenpito	0,08	0,33	0,74	0,6629
Kielitaito	0,43	-0,12	0,61	0,5714

7. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTELMÄT

Mitä tulosten perusteella voidaan sanoa opiskelijavaihdon kannattavuudesta ihmissuhdetyön näkökulmasta, vahvistuiko tutkimushypoteesi? Käsittelen tässä kappaleessa tuloksia kokonaisuutena ja teorioiden valossa sekä pohdin tulosten sovellusmahdollisuuksia käytäntöön. Aloitan kuitenkin tutkimuksen toteutuksen arvioinnilla.

7.1 Arviointia tutkimuksen toteutuksesta

Vastausprosentti jäi varsin pieneksi, miksi näin? Suurin selittävä tekijä lienee se, ettei kysely läheskään aina ole tavoittanut kohdettaan. Avokysymysten määrä on myös voinut vähentää innokkuutta vastata. Monella kyselyn saaneesta vaihdosta on jo paljon aikaa, ja näin ollen kyselyyn vastaaminen ei ole ehkä tuntunut tarpeelliselta. Kyselyn saatteessa olisi tullut korostaa työelämästä kokemusta hankkineiden vastaamisen tärkeyttä. Muutama vastaajista saattoi jättää vastaamatta tuttuuden vuoksi. Satunnaisotannalla tai muulla vastaavalla otantamenetelmällä laajemmasta tutkimusjoukosta kerättyjen vastaajien motivaatio vastata olisi saattanut olla nykyistä suurempi. Käytettävissäni olevien resurssien takia päädyin kuitenkin tekemään tutkimuksen oman yliopistoni sisällä. Mahdollisten vastaajien yhteystietojen etsimiseen olisi tullut käyttää enemmän resursseja, minkä myötä mahdollisuudet tavoittaa työelämässä jo pidempään olleita olisi lisääntynyt.

Ne, joilla vaihto on mennyt huonosti tai neutraalisti, ovat tavallista suuremmalla todennäköisyydellä jättäneet vastaamatta. Tulleet vastaukset kuvaavat kuitenkin sitä, mitä vaihdosta on mahdollisuus saada. Näin ollen vaikka vertailukohtia olisikin hyvä olla, tutkimuksen tavoite vaihdon mahdollisen annin selvittämisen osalta kuitenkin täyttyy.

Sähköposti lienee välineenä tuttu tutkimuksen koko kohdejoukolle. Lähetin kyselyn liitetiedostona. Tätä parempi vaihtoehto olisi ollut www-pohjainen, linkin kautta avautuva kysely. Tällainen kyselyn muotoilu olisi todennäköisesti lisännyt vastausprosenttia sillä kyselyyn olisi ollut nykyistä helpompi vastata. Taloudellisesti sähköposti oli tehokkain tapa yrittää tavoittaa mahdollisimman suuri osa vastaajista. Vastaajien ajantasaisten kotiosoitteiden selvittäminen olisi myös ollut varsin aikaa vievää. Internetkyselyn ja kotiin lähetettävän kyselyn vaihtoehtona olisi ollut myös tutkimuksen tekeminen haastattelemalla vaihdossa olleita. Haastattelututkimuksessa vastaajajoukon väistämätön kutistuminen olisi muuttanut tutkimuksen luonnetta. Haastattelututkimuksessa olisin kuitenkin pystynyt painottamaan tutkimuksen ihmissuhdetyön näkökulmaa. Näin vaihdon anti ihmissuhdetyölle olisi vastauksissa todennäköisesti tullut nykyistä selkeämmin esille.

Aineiston hankkiminen itse valmiin aineiston etsimisen ja hyödyntämisen sijaan vei paljon aikaa. Toisaalta nyt tutkimusprosessin koko kaari tuli käytyä läpi ja tutkimuksen eri osien merkitys ja yhteydet konkretisoituivat, opin myös paljon muun muassa kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Taitoni kvantitatiivisten menetelmien osalta olivat ja ovat osin edelleen kuitenkin puutteellisia. Kvantitatiivisten menetelmien hyödyntämistä olisi edesauttanut strukturoitujen kysymysten nykyistä suurempi osuus. Strukturoidut kysymykset olisivat myös lisänneet tutkimuksen tarkkuutta ja näin reliabiliteettia. Avokysymysten suuri osuus on toisaalta lisännyt tämän tutkimuksen validiteettia. Nyt saatujen, avokysymysten vastausten perusteella strukturoitujen kysymysten muotoilu olisi todennäköisesti helppo toteuttaa. Analyysin osalta avokysymyksiä olisi voinut tutkia myös sanastoanalyysin avulla, oletan että näin esimerkiksi vastausten vahva, positiivinen sävy olisi tullut vielä nykyistä selkeämmin esiin. Teemoitteleluun perustuva analyysi sopi kuitenkin varsin luontevasti tähän kyseiseen aineistoon.

Avovastausten luokittelussa oli useita erilaisia vaihtoehtoja. Esimerkiksi kysymyksen 19 ”Mitä sellaista olet vaihdosta saanut, mitä et muuten olisi uskonut saavasi?” osalta omaksi luokakseen määritelty maailmankuvan laajentuminen on usein seurausta kokemusten saamisesta, asiat siis liittyvät kiinteästi yhteen.

Analyysin yhteydessä näiden yhteyksien pohtiminen edelleen olisi selkeyttänyt tutkimusta, samoin myös luokitteluperusteiden nykyistä perusteellisempi esittely. Eri kysymysten osalta luokittelut ovat erilaisia ja menevät osin päällekkäin, mikä voi vaikeuttaa tutkimustulosten luettavuutta.

Eri kysymysten ja kysymystyyppien osalta vastausten jakaumat eroavat toisistaan mutta mitkään tuloksista eivät näytä keskenään ristiriitaisilta vaan tukevat toisiaan. Tämä viittaa tutkimuksen hyvään reliabiliteettiin. Tulokset ovat myös yhteneviä suhteessa aiempiin, vaihtoa käsitteleviin tutkimustuloksiin, joissa niissäkin kutakuinkin kaikissa vaihto tuotiin esiin antoisana ja monin tavoin rikastuttavana kokemuksena. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin otettava huomioon se, että ihmiset helposti hahmottavat menneen elämänsä myönteisellä tavalla.

Vastaajat vastasivat likimain kaikkiin kysymyksiin, monet vastaajista laittoivat jotain myös kohtaan 23 ”Haluatko vielä sanoa jotain vaihtoon tai tähän tutkimukseen liittyen?” Kysely on siis innostanut vastaamaan siitä huolimatta että kyselyssä oli paljon strukturoituja kysymyksiä merkittävästi työläämpiä avokysymyksiä. Lomakkeen operationalisointi on näin ollen mitä ilmeisimmin onnistunut. Joitain muutoksia lomakkeeseen kuitenkin näin jälkikäteen tekisin. Kysymyksen viisi (k5) ”Kuinka merkittävinä tekijöinä elämässäsi pidät vaihtokokemuksiasi?” muotoilu on epäonnistunut: kysymyksen ja vastausvaihtoehtojen yksikkö- ja monikkomuodot ovat ristiriidassa, keskimäinen vaihtoehto on puolestaan ristiriitainen muiden vaihtoehtojen kanssa. Kysymyksen olisi voinut muotoilla esimerkiksi seuraavasti: ”Kuinka suuri merkitys vaihdolla on ollut elämässäsi?” Vastausvaihtoehtoina tähän olisi voinut olla ”suuri merkitys”, ”melko suuri merkitys”, ”jossain määrin merkitystä”, ”vähän merkitystä” ja ”ei lainkaan merkitystä”. Olemassa olevien kysymysten lisäksi olisi voinut kysyä, kuinka paljon vastaajilla on muita vastaavia kokemuksia.

En ole itse ollut vaihdossa, minkä voi nähdä niin puutteena kuin vahvuutenakin: ilmiöstä ei ole omakohtaista kokemusta mutta toisaalta omat kokemukset eivät näin ollen myöskään ohjaa tulkintoja. Kiinnostus aiheeseen on herännyt useiden, pitkien omatoimimatkojen myötä. Tutkimuksen viimeistelyvaiheessa keväällä 2007 osallistuin yliopistomme sosiaalityön

laitoksen kautta 10 päivän kansainväliseen Erasmus IP PAL – Intensive Programme, Promotion of Active Learning -opintokokonaisuuteen Belgiassa, minä myötä sain mahdollisuuden peilata tämän tutkimuksen tuloksia omiin ja samalla jaksolla olleiden opiskelijakollegoideni kokemuksiin. Kokemukset ovat yhdensuuntaisia tutkimustuloksieni kanssa: jo tällainen lyhytkin kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen voi avata paljon uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia.

7.2 Kokonaiskatsaus tuloksiin ja tulosten arviointia

Opiskelijavaihtoon osallistuminen näyttäytyy tutkimustulosten perusteella varsin myönteisessä valossa: Vaihtokokemus on ollut erittäin merkittävä reilusti yli kolmasosalle vastaajista, melko merkittävä liki puolelle vastaajista. Kysyttäessä terveisiä vaihtoa suunnittelevalle, yli puolet vastaajista kannusti ehdottomasti lähtemään. 80 % kaikista vastaajista kannusti vähintään jollain tavoin lähtemään.

Yli 30-vuotiaat ja ne, joilla vaihdosta on kulunut enemmän aikaa, toivat vaihdon kielteisiä vaikutuksia esiin vähemmän kuin muut vastaajat. Aika varmasti niin sanotusti kultaa muistoja, mutta toisaalta iän ja vuosien myötä vaihtokokemus myös näyttäytyy kokonaisuutena aiempaa laajemmasta perspektiivistä, ajan myötä kokemus suhteutuu uusin tavoin omaan ja toisten ihmisten elämänkulkuun. Vaihtoon lähtöön kannustus näyttää lisääntyvän vastaajien iän lisääntymisen myötä. Vaihdon pituudella ei ole vastaavaa vaikutusta. Mitä ilmeisimmin siis myös muutaman kuukauden pituinen vaihto voi olla varsin antoisa ja kokemuksena tärkeä. Lyhyt vaihto on myös pidempää helpompi järjestää.

Henkilökohtainen kasvu ja sen merkitys ihmissuhdetyössä

Nelisenkymmentä prosenttia vastaajista koki kasvaneensa vaihdon aikana tavalla, jota ei muutoin olisi todennäköisesti tapahtunut. Vastaajista 80 prosenttia toi esiin vastuun itsestä, yksin olemisen ja haasteiden vastaanottamisen

muutoksia aikaansaavina, itseä vahvistavina tekijöinä. Vahvistumisesta kertoo myös se, että erittäin tai melko paljon myönteistä kehitystä itsevarmuuden, rohkeuden ja itsenäisyyden osalta on kokenut vähintään kaksi kolmasosaa vastaajista. Yli puolet vastaajista on myös kokenut vaihdon vahvistaneen heidän valmiuksiaan selvitä vastoinkäymisistä paljon tai melko paljon. Vaihtokokemus näyttää siis tämän kuten myös aiempien tutkimusten perusteella kasvattavan yksilöä (ks. esim. Garam 2001, 4, Penninkilampi & Karjalainen 1997, 43, Taajamo 1999, 60 – 61). Vaihdossa kasvu mahdollistuu harppauksenomaisesti, minkä myötä myös kasvun havaitseminen on tavallista helpompaa.

Bergerin ja Luckmannin (2005) sosiaalisen todellisuuden ja identiteetin rakentumiseen liittyvä teoria selittää hyvin vaihdon yksilöä vahvistavaa luonnetta: Vaihdossa yksilön elinympäristö muuttuu melko totaalisesti, ja peilit omalle identiteetille poikkeavat ehkä merkittävästikin aiemmasta. Tämän myötä omaan identiteettiin liittyvät itsestänselvyydet tulevat helposti näkyviin ja ehkä kyseenalaistuvat. Kuten Kaikkonen (1994, 72 – 82) on todennut, vieraassa kulttuurissa eläminen virittää pohtimaan omaa toimintaa ja sen perusteltavuutta suhteessa toisenlaiseen käyttäytymiseen. Itselle tulee ehkä hyvinkin uudenlaista palautetta verrattuna aiempaan, mikä vaikuttaa yksilön kokemukseen itsestä ja itsetuntemukseen. Omakuvan kyseenalaistuminen lisää helposti myös epävarmuutta, mikä on sekä uhka että mahdollisuus. Vaikka tässä tutkimuksessa ensisijaisesti haettiin vaihdon potentiaalista antia, identiteettiuhkien osalta vaihdon negatiivisesti tai neutraalisti kokeneiden vastaukset olisivat merkityksellisiä. Mitkään aiemmista, esiintulleista tutkimustuloksista eivät kuitenkaan nekään viittaa vaihdon negatiivisiin vaikutuksiin vaan päinvastoin.

Ihmissuhdetyöntekijälle oman identiteetin ja itsenäisyyden vahvistuminen ja itsetuntemus ovat erittäin tärkeitä (ks. Rogers 1977, 56; Rogers 1980, 115 – 116). Identiteetin rakenteiden tuleminen aiempaa näkyvimmiksi ja ehkä horjumisen mahdollistavat identiteetin merkityksen, sen kyseenalaistumisen, vahvuuden, heikkouden ja vahvistumisen mahdollisuuksien ymmärtämistä. Myös ymmärrys ympäristön vaikutuksesta ja sosiaalisesta konstruktionismista

ylipäänsä voi vaihdon myötä lisääntyä, samoin kuin sosiaalisen verkoston ja positiivisen palautteen merkitys. Kaikella tällä on ihmissuhdetyön näkökulmasta merkitystä nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa ja maailmassamme: muutosten tai toisaalta muuttumattomuuden vaikutusten näkeminen ja ymmärtäminen niin yksilöissä, yhteisöissä kuin yhteiskunnassakin helpottuu, minkä myötä auttaminen ja ratkaisujen keksiminen voi helpottua. Myös omakohtainen voimaantumisen, vastuunkannon ja elämänhallinnan kokemus auttaa tuettaessa asiakkaita vastaavissa tilanteissa.

Mahdollisissa jatkotutkimuksissa olisi mielestäni tärkeää pyytää vastaajia arvioimaan sitä, missä määrin he osasivat ennakoida vaihdon myötä tulleita muutoksia muun muassa henkilökohtaisen kasvun osalta. Tässä tutkimuksessa tätä ei kysytty mutta vastauksista on aistittavissa positiivinen yllättyneisyys tapahtuneista muutoksista ja näkökulmien laajentumisesta. Se missä määrin tällaisten muutosten mahdollisuus tiedostetaan etukäteen vaikuttaa varmasti merkittäväällä tavalla vaihtoon lähtemistä koskeviin päätöksiin. Tämä tutkimus muiden muassa vahvistaa käsitystä siitä, että vaihdolla on selkeitä positiivisia vaikutuksia yksilön kasvuun monella eri tavalla. Tutkimustulosten myötä opiskelijavaihtoon tai muuhun vastaavaan osallistuminen on siis suositeltavaa erityisesti ihmissuhdealan opiskelijoille. Jatkotutkimus aiheen tiimoilta on luonnollisesti edelleen tarpeen.

Kulttuurinen kasvu ymmärryksen ja vaihtoehtojen lähteenä

Ympäröivään kulttuuriin sosiaalistuminen jää helposti vähäiselle pohdinnalle varsinkin jos eri kulttuuritaustoista olevien ihmisten kohtaaminen on vähissä (Brislin 2002). Tutkimukseen vastanneilla kulttuurinen tietoisuus on vaihdon myötä lisääntynyt, ja reilusti yli puolella vastaajista myös muuttanut suhtautumista toisia ihmisiä ja kulttuureja kohtaan. Neljä viidesosaa vastaajista on kokenut maailmankuvansa laajentuneen paljon tai melko paljon, erilaisuuden ymmärtämisen puolestaan kaksi kolmasosaa vastaajista. Käsitykset kotimaasta ovat muuttuneet myönteisempään suuntaan kolmasosalla, kielteisempään suuntaan kymmenesosalla vastaajista. Aikaisempien vaihtoa koskevien tutkimusten tulokset ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen kanssa myös kult-

tuuristen käsitysten muuttumisen osalta (ks. esim. Cronin 2005, 1 – 14, 135 - 141, Taajamo 1999, 46 – 61, Taajamo 2005, 95).

Näkökulmien saaminen omaan kulttuuripiiriin sen ulkopuolelta on tärkeää esimerkiksi kulttuurienvälisessä yhteistyössä ja psykososiaalisen asiantuntijuuden osalta (Tyler 2002). Kulttuurierojen ja toisaalta yhtäläisyyksien käsittely auttaa ihmissuhdetyössä tiedostamaan kulttuurien merkitystä sekä kulttuuriin liittyvien ilmiöiden havaitsemista ja niiden reflektointia, myös alakulttuurien osalta. Vieraan tuleminen tutuksi lisää myös ymmärrystä siitä, kuinka omasta näkökulmasta outo voi perehtymisen myötä tulla perustelluksi ja selittyä. Omiin käsitysten muuttuminen, ehkä rajukin, auttaa myös ymmärtämään asioiden kulttuuri- ja tilannesidonnaisuutta ja suhteellisuutta, minkä myötä asiakaslähäinen ote työssä voi vahvistua (ks. Anglem & Maidment, 2004, 114, Dean 2001, 623).

Maailmankuvan avartuminen auttaa näkemään vaihtoehtoja, mistä on hyötyä myös ihmissuhdetyössä: mitä laajemmasta perspektiivistä työntekijä pystyy tarkastelemaan asiakkaan tilannetta, sen paremmat mahdollisuudet hänellä on motivoida asiakasta (ks. Anglem & Maidment 2004, 112.) Monipuolisuus näkökulmissa tukee asiakastyössä myös resursseista liikkeelle lähtemistä, ongelmien sijaan. Erilaisten mahdollisuuksien näkeminen on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa asiakkaan elämänhistorian ja taustan vaikutuksesta yksilön omat kyvyt tai voimat vaihtoehtojen ja omien vahvuuksien näkemiseen ovat vähäiset. Maailmankuvan avartuminen edesauttaa myös erilaisuuden näkemistä rikkautena. Jos työntekijä todella kokee näin – viitaten Rogersin (1997; 1980) korostamaan aitouden merkitykseen – se varmastikin välittyy kokemuksena myös asiakkaalle.

Toisiin yhteiskunta- ja kulttuurirakenteisiin tutustuminen edesauttaa yhteiskunnan toimintojen ja niiden tarkoitusperien ymmärtämistä, mistä puolestaan on hyötyä esimerkiksi sosiaalityöhön sisältyvän yhteiskunnallisen kontrollin, muun muassa tahdonvastaisten toimenpiteiden käytön osalta. Ymmärrys eri yhteiskuntarakenteista ja kulttuureista lisää mahdollisuuksia nähdä perusteita tällaiselle vallankäytölle, tai toisaalta kyseenalaistaa niitä. Mitä laajempi ymmärrys työntekijällä on taustoista ja vaihtoehdoista, sen paremmin hän myös

pystyy perustelemaan toimintansa asiakkaalle ja näin asiakkaan mahdollisuudet yhteiskuntaan kiinnittymiseen parantuvat.

Ihmissuhdetyössä työntekijöiden ennakkoluuloisuus tai muuten rajoittunut asennoituminen ei ole suotavaa. Tämän tiedostaminen johtaa helposti siihen että vaikka ennakkoluuloja olisikin, ne pyritään pitämään pinnan alla. Tähän tutkimukseen tulleiden vastausten perusteella näyttää siltä, että ennakkoluuloja myös ihmissuhdetyötä tekevillä kuitenkin on eikä niistä irti pääseminen ole itsestäänselvyys. Käsitystä vahvistaa Esko Kuittisen (2000, 2) näkemykset kulttuurista itseymmärrystä uudistavan oppimisen haastavuudesta ja toisaalta Lonnerin (et al., 2002) näkemykset vaikeudesta ymmärtää toisia ihmisiä jo omankin kulttuurin jäsenten osalta. Ihmissuhdetyötä tekevien asenteisiin ja niiden välillisiin vaikutuksiin on siis syytä edelleen kiinnittää paljon huomiota, vaikka alan opintoihin sisältyykin jo paljon aihepiiriin liittyvää kirjallisuutta ja keskusteluja. Tämän tutkimuksen pohjalta nostaisin opiskelijavaihdon, vaikka lyhyenkin, aiempaa vahvempaan rooliin ihmissuhdetyön opintojen osalta muun muassa sen tarjoaman, henkilökohtaisen ja kulttuurisen kasvun perusteella.

Työelämävalmiuksien lisääntyminen

Reilu kolmasosa vastaajista koki vaihdolla olevan työelämässä paljon tai melko paljon vaikutusta, vähintään jonkin verran myönteistä vaikutusta koki olleen 80 % vastaajista. Vaihdon näkeminen merkityksellisenä työelämän osalta näyttää lisääntyvän koulutusta vastaavan työkokemuksen ja toisaalta ikävuosien lisääntyessä. Ilmiötä selittänee sama kuin vaihtoon lähdön kannustuksen lisääntymistä: vuosien ja kokemusten karttuessa vaihdon merkitys hahmottuu aiempaa laajemmasta perspektiivistä ja hyödyt tulevat näkyviin eri tavoin kuin aiemmin.

Puolet kyselyyn vastanneista mainitsi henkilökohtaisten työelämävalmiuksien vahvistumisen vaihdon myötä, konkreettisina esimerkkeinä tulivat esiin muun muassa kielitaito sekä kulttuuristen valmiuksien ja sosiaalisen kanssakäymisen taitojen lisääntyminen. Vastauksissa samoin kuin aiemmissa tutkimuksis-

sa tulee esiin myös se, että vaihtoon lähteminen ylipäänsä voi viestiä työnhakijasta jotain myönteistä: ulkomaille lähtemisen kun voi nähdä paitsi vahvistavan, osin myös edellyttävän tiettyjä, myös työelämässä tärkeitä valmiuksia (ks. esim. Garam 2005, 57 – 58).

Erialaisten kasvuun liittyvien seikkojen merkitys ihmissuhdealan töissä on teorioiden valossa ilmeinen (ks. esim. Rogers 1977, 56 ja 1980, 115 - 117) muun muassa sen suhteen, kuinka asiakaslähtöisesti työntekijä pystyy työtään tekemään. Tämä kasvuun liittyvä näkökulma ei kuitenkaan tullut vastauksissa erityisemmin esiin. Henkilökohtaisen kasvun merkitystä ihmissuhdetyössä ei näin ollen ehkä tiedosteta siinä määrin kuin se olisi tarpeen.

Omakehtainen kokemus ymmärryksen ja teorioiden avaajana

Kansainväliseen vaihtoon osallistuminen voi havainnollistaa vaihdossa olleelle kokemuksellisen oppimisen ja monipuolisen kokemuspohjan merkitystä ja vaikutuksia. Tällä on merkitystä niin yksilön itsensä osalta mutta myös ammatillisesti: Opiskelija voi löytää asiakkaan kokemuspohjan vahvistamisen olevan joissain tilanteissa juuri oikea keino edesauttaa asiakkaan voimaantumista. Omakohtaiset kokemukset syventävät tiedon luonnetta, antavat konkreettista kosketuspintaa sekä rakenteita, joihin tiedon voi sitoa tai arvioida sen merkitystä. Kokemustieto on myös pysyvää ja näin ollen antaa vakautta, vaikka elämäntilanteet vaihtuisivatkin ja maailmantilanne heilahtelisi. Kokemustieto on tiedon lajina vaihtoehto nykyään valtavirtaa olevalle kirjalliselle tiedolle. Vaihtoehdot ovat erityisen tärkeitä henkilöille, joilla kirjallisen tiedon omaksumisessa tai esimerkiksi tietotekniikan hyödyntämisessä on ongelmia.

Freiren pedagogiikan mukaisesti pelkän ulkokohtaisen asioihin paneutumisen sijaan omakohtainen kokemus asioista on olennaista aidon kiinnostuksen aikaansaamiseksi (Freire 2005, 105, 120). Opiskelijavaihto ja siihen kiinteästi liitetty reflektio voisi nykyistä vahvemmin ja tiedostetummin olla yksi tällainen ihmissuhdealan opintoihin omakohtaisuutta ja syvyyttä tuova oppimisen muoto. Myös Rogers (1977, 1, 23, 32) korostaa kokemuksen merkitystä ja toteaa sen olevan yksi kaikkein merkittävimmistä opettajista ihmissuhdetyössä.

Kokemus erilaisista asioista ei vielä millään tavalla takaa ymmärrystä ilmiöstä tai ymmärrystä siitä, miten asioiden tulisi olla tai miten ne voisivat olla. Kokemusoppimisessa keskeistä on kokemuksen niveltäminen teoriaan ja reflektio. Käytännön sovellukset ja kokemukset auttavat ymmärtämään teorioita ja näin edistävät ymmärrystä. Teorian ja käytännön yhteen nivoutumisen tärkeys tulee esiin muun muassa Maidmentin ja Eganin (2004, 3 - 7) teksteissä.

7.3 Johtopäätelmät

Kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuminen näyttää tutkimustulosten perusteella vahvistavan yksilöiden persoonallista kasvua ja kulttuurista ymmärrystä. Teorioiden valossa tämä tulos puolestaan vahvistaa tutkimushypoteesia, sitä että opiskelijavaihtoon osallistumisen myötä yksilön valmiudet ihmissuhdetyöhön paranevat. Henkilökohtaisen kasvun merkitystä ja sen tiedostamista ihmissuhdetyön opinnoissa ja työelämässä on syytä pohtia ja tuoda esiin nykyistä enemmän. Opiskelijavaihdon mahdollistaman kasvun tiedostaminen nykyistä paremmin lisäisi todennäköisesti opiskelijoiden kiinnostusta vaihtoon lähtemiseen. Vaihdon nykyistä parempi hyödyntäminen ammatillisen kasvun osalta ja sen mahdollistamana vaihdon nykyistä tehokkaampi liittäminen ihmissuhdealan opintoihin pienentäisi vaihtoajan opintoja pitkittävää vaikutusta.

Vaihto voi kokemuksena konkretisoida siihen osallistuvalla sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksia. Työntekijän kokemus ja ymmärrys rakenteiden suhteellisuudesta, kyseenalaistumisesta ja vaihtoehtoisuudesta edesauttaa tukemaan asiakkaita vaikeissa elämäntilanteissa. Vaihto lisää myös mahdollisuuksia ymmärtää monikulttuurisuudesta seuraavia haasteita. Kulttuurishokeista, identiteettiongelmista, ulkopuolisuuden kokemuksesta, sosiaalisten suhteiden merkityksestä tai vaikkapa vaikeudesta hahmottaa vallitsevien rakenteiden rajoittavat piirteet voi toki lukea mutta omakohtainen kokemus antaa niihin kuitenkin syvyyttä. Vieraaseen tutustumisen myötä ymmärrys lisääntyy, mikä auttaa oudonkin hyväksymiseen ja arvostamiseen sekä lisää valmiutta aitoon kohtaamiseen.

LÄHTEET

Aittola Tapio & Raiskila Vesa (2005) Jälkisanat. Teoksessa Peter L. Berger & Thomas Luckmann. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. 4. painos. Gaudeamus, Helsinki, 213 - 231.

Alastalo, Marja (2005) Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947 – 2000. Vastapaino, Tampere.

Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1995) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 2. painos. WSOY, Juva.

Anglem Jim & Maidment Jane (2004) Introduction to Assessment. Teoksessa Jane Maidment & Ronnie Egan (toim.) Practice Skills in Social Work & Welfare. More than just common sense. Crows Nest: Allen & Unwin, 112 - 126.

Antikainen Ari (1991) Searching for the Meaning of Education: A Research Proposal. University of Joensuu, Bulletins of the Faculty of Education, 38.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2005) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Alkuteos: The Social Construction of Reality (1966). Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. 4. painos. Gaudeamus, Helsinki.

Brislin Richard (2002) Encouraging depth rather than surface processing about cultural differences through critical incidents and role plays. <http://www.ac.wvu.edu/~culture/brislin.htm> Internet-julkaisussa W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes, & D. N. Sattler (toim.) Online Readings in Psychology and Culture (Unit 16, Chapter 2). <http://www.wvu.edu/~culture>. Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, Washington USA. (17.4.2007).

Brown, Rupert (2002) Intergroup Relations. Teoksessa Miles Hewstone & Wolfgang Stroebe (toim.) Introduction to Social Psychology. A European Perspective. 3. painos. Blackwell Publishers Ltd, UK, 479 - 515.

Cronin Michael S. (2005) Enhancing the Cultural Competence of Social Workers. Dissertation. Yeshiva University, New York. UMI Dissertation Services, Michigan, USA.

Eklöf Marjetta (1997) Suomaisten vaihto-opiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia opiskelusta ulkomailla 1995. Aikuiskasvatuksen pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Eskola, Antti (1975) Sosiologian tutkimusmenetelmät I. Neljännen, uudistetun painoksen muuttamaton lisäpainos. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2001) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Vastapaino, Tampere.

Eteläpelto, Anneli (1997) Asiantuntijuuden muuttuvat määrittelyt. Kirjassa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 86 - 121.

Facta Tietopalvelu. Faktahaku: "opiskelijavaihto": opiskelijavaihto. <http://www.facta.fi>. WSOY. (15.11.2006).

Freire, Paulo (2005) Sorrettujen pedagogiikka. Alkuteos Pedagogia do Oprimido. Suomentanut Joel Kuortti. Vastapaino, Tampere.

Garam, Irma (2000) Kansainvälisyyttä käytännössä. Suomalaisten vaihto-opiskelijoiden kokemuksia ulkomailla opiskelusta. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 18/2000, Helsinki.

Garam, Irma (2001) My Finland. Selvitys ulkomaisten vaihto-opiskelijoiden kokemuksista suomalaisissa korkeakouluissa. Cimo Publications 5/2001, Helsinki.

Garam, Irma (2005) Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus ja työelämä. Työnantajien näkemyksiä ulkomailla opiskelun ja harjoittelun merkityksestä.

Occasional paper 1/2005. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
<http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/raportit.htx> (20.4.2007).

Garam Irma (2006) Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2005. CIMO Publications 1/2006.

Hellsten, Tommy (1996) Ihminen tavattavissa. Kohtaamisen taito. Kirjapaja, Helsinki.

Hofstede, Geert (1993) Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Suomentanut Ritva Liljamo. WSOY, Juva.

Honkonen Nina (1999) Vaihto-opiskelijoiden kokemuksia maailmalta – palkitsevaa itsensä voittamista kaukana kotoa. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino, Tampere.

Jyväskylän yliopiston Bologna-internetsivut. <http://www.jyu.fi/bologna> (16.1.2007).

Kaikkonen, Pauli (1994) Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Opetus 2000. WSOY, Juva.

Kivinen Pirkko (2005) Hoitotyön opiskelijoiden oppimiskokemuksia vaihto-opiskelun aikana. Hoitotieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia (2001) Korkeakoulujen kansainvälisen strategian työryhmä. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2001, 23. Opetusministeriö.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/opm_511_23kvstrategia.pdf?lang=fi (20.4.2007).

Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma (2003) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_146_tr27.pdf?lang=fi (20.4.2007).

Korppi-Tommola, Aura (2002) Vaihto-opiskelusta oppia vai vain elämäkokemuksista? Tieteessä tapahtuu 7/02, 53 – 54.

KOTA-tietokanta (2007) Opetusministeriö.

<http://kotaplus.csc.fi:7777/online/Etusivu.do> (20.4.2007).

Koulukaverit -internetsivusto. www.koulukaverit.fi (20.4.2007).

Kurki, Kaisa (2007) Kv-opiskelijaliikkuvuus Tampereen yliopistossa kalenterivuonna 2006. PowerPoint-esitys, luettu 23.2.2007.

Kyvik, Svein, Karseth, Berit, Remme, Jan Are & Blume, Stuart (1999) International mobility among Nordic doctoral students. Higher Education 38 (4), 379 – 400. Kluwer Academic Publishers, Netherlands.

Lehto, Anna-Maija (1998) Laatuä surveytutkimukseen. Teoksessa Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt. Seppo Paananen, Anneli Juntto & Hannele Sauli (toim.) Vastapaino, Tampere, 207 - 232.

Lehtonen Mikko & Löytty Olli (2003) Erilaisuus. Vastapaino, Tampere.

Lehtonen Ulla (2003) Kysely Euroopassa suoritetuista opinnoista ja niiden hyväksilukemisesta. Tulosraportti. Kansainvälisten asiain toimisto, Teknillinen korkeakoulu. <http://kva.tkk.fi/fi/Selvitykset/Hyvaksilukemiskysely2003.pdf> (20.4.2007).

Liebkind, Karmela & McAlister, Alfred L. (1999) Extended contact through peer modelling to promote tolerance in Finland. European Journal of Social Psychology 1999, Vol 29, Nr. 5/6, 765 - 780.

Lonner, W. J. , Dinnel, D. L., Hayes, S. A. & Sattler, D. N. Perspectives On Becoming More Culturally Competent. WWW-teoksessa W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes & D. N. Sattler (Eds.) Online Readings in Psychology and Culture (Unit 16). Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, Washington, USA. <http://www.wvu.edu/~culture> (27.1.2007).

Maidment, Jane & Egan, Ronnie (2004) Introduction: The Integrated Framework. Teoksessa Jane Maidment & Ronnie Egan (toim.) Practice Skills in Social Work & Welfare. More than just common sense. Allen & Unwin, Crows Nest NSW, 3 - 16.

Martin, Jack & Dawda, Darek (1999) Beyond Empathy. A Hermeneutically Inspired Inquiry into Interpersonal Understanding in Psychotherapy. Theory & Psychology. 1999, Vol 9 (4), 459 – 481.

Nyström, Saija (2004) Uralla eteenpäin – kansainvälinen harjoittelu asiantuntijaksi kehittymisen ja työllistymisen näkökulmasta. CIMO Publications 3/2004.

Oksanen, Atte (2006) Haavoittuva minuus. Väkivallan barokki kontrolliyhteiskunnassa. Akateeminen väitöskirja, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto.

Ollikainen, Aaro & Honkanen, Petri (1996) Kosmopoliittien kilpakenttä. Näkökulmia korkeakoulutuksen kansainvälisyyteen. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 35. Turun yliopisto, Turku.

Penninkilampi Varpu & Karjalainen Marja (1997) Erasmus-ohjelman laatua etsimässä. Teoksessa Erasmus, Sokrates ja Suomi. Korkeakoulutuksen eurooppalainen ulottuvuus 1992 - 1997. CIMO. 39 – 45.

Praetzel, Gary D., Curcio, James & Diloranzo, Joseph (1996) Making study abroad a reality for all students. International Advances in Economic Research 2 (2), 174 – 182.

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki.

Rogers, Carl R. (1977) On Becoming a Person. A therapist's view of psychotherapy. Constable & Company Ltd, London.

Rogers, Carl R. (1980) A Way Of Being. Houghton Mifflin Company, Boston.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto SoPhi 61, Jyväskylä.

Rouhiainen, Paula (2003) Kansainvälistyvän yliopisto-opiskelun konstruktio. Diskurssianalyttinen tutkimus kansainvälistymisen rakentumisesta suomalaisten vaihto-opiskelijoiden puheessa. Aikuiskasvatuksen pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Routio, Pentti (2005) Tuotteiden tutkimuksen ja kehittämisen opas. Taideteollinen korkeakoulu. <http://www.uiah.fi/projects/metodi/052.htm> (31.1.2007).

Saarivirta, Toni (1999) Koulutus ja kansainvälisyys inhimillisenä pääomana. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Sagulin, Mari (2005) Yliopistojen kansainvälisen opiskelijavaihdon tuottama oppiminen. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Sartonen, Sinikka (1999) Koulutuksen kansainvälistyminen – Case Mercuria Business School. Lisensiaatintutkimus, Kasvatustiede, Tampereen yliopisto.

Smith, Peter B., Bond, Michael Harris & Kagitcibasi, Cigdem (2006) Understanding Social Psychology Across Cultures. Living and Working in a Changing World. Sage, London.

Spencer-Rodgers, Julie & McGovern, Timothy (2002) Attitudes Toward the Culturally Different: the Role of Intercultural Communication Barriers, Affective Responses, Consensual Stereotypes, and Perceived Threat. International Journal of Intercultural Relations 26, 609 - 631.

Stier, Jonas (2003) Internationalisation, Ethinc Diversity and the Acquisition of Intercultural Competencies. Intercultural Education, Vol. 14 (1), 77 - 91.

Sussman, N. M. (2002) Sojourners to Another Country: The Psychological Roller-Coaster of Cultural Transitions. WWW-teoksessa W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes & D. N. Sattler (Eds.) Online Readings in Psychology and Culture (Unit 8). Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, Washington, USA. <http://www.wvu.edu/~culture> (27.1.2007).

Taajamo, Matti (1999) Ulkomailla opiskelu – kulttuurinen kehitystehtävä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 9. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Taajamo, Matti (2005) Ulkomaiset opiskelijat Suomessa. Kokemuksia opiskelusta ja oppimisesta, elämästä ja erilaisuudesta. Koulutuksen tutkimuslaitos Tutkimuksia 16. Jyväskylän yliopisto

Tilastokeskus (2007) Suomi lukuina. Ulkomaiden kansalaiset.

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset

(17.1.2007).

Tynjälä, Päivi (1999) Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa Anneli Eteläpelto & Päivi Tynjälä (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. WSOY, Juva.

Tyler, F. B. (2002) Transcultural Ethnic Validity Model and Intracultural Competence. WWW-teoksessa W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes & D. N. Sattler (Eds.) Online Readings in Psychology and Culture (Unit 16). Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, Washington, USA. <http://www.wwu.edu/~culture> (27.1.2007).

Valkonen, Tapani (1974) Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Kolmas, korjattu painos. Oy Gaudeamus Ab.

Yip, Kam-shing (2004) The Empowerment Model: A Critical Reflection of Empowerment in Chinese Culture. Social Work, July 2004, Vol 49, Nr 3, 479 – 487.

Wenger, Etienne (1999) Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity. Cambridge University Press, Cambridge.

Wright, Stephen C., Aron, Arthur, McLauhlin-Volpe, Tracy & Ropp, Stacy A. (1997) The Extended Contact Effect: Knowledge of Cross-Group Friendships and Prejudice. Journal of Personality and Social Psychology, July 1997, Vol 73, Nr 1, 73 - 90.

Zikou, Effi (2003) Kysely ulkomailla suoritetuista opinnoista ja niiden hyväksilukemisesta. Tulosraportti. Kansainvälisten asiain toimisto, Teknillinen korkeakoulu, Helsinki.

Hei sinä kansainvälisessä vaihdossa ollut!

Olen tekemässä gradua Tampereen yliopistossa liittyen kansainvälisen vaihdon antiin ja merkitykseen. Kertoisitko kokemuksistasi? Olen kiinnostunut vaihdon vaikutuksista niin henkilökohtaisessa elämässä kuin myös työssäsi. Ohessa on kyselylomake, jonka toivon sinun täyttävän. Voit halutessasi myös kertoa ajatuksiasi ilman lomaketta. Sana on vapaa!

Olen kiitollinen vastauksestasi. Myös ihan lyhyetkin vastaukset ovat arvokkaita. Vastauksestasi olisi hyötyä mm. niille, jotka harkitsevat kansainväliseen vaihtoon lähtöä.

Sain yhteystietosi Tampereen yliopiston hallintokeskuksen ylläpitämästä opiskelijatietojärjestelmästä, päätösnumero D 51/2006 (Tampereen yliopisto, Ak-tuaarinkanslia, 33014 Tampereen yliopisto).

Teen graduni sosiaalipsykologian ja sosiaalityön laitokselle. Vastauksesi tulee ainoastaan tutkimuskäyttöön ja sitä käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti siten, että henkilöllisyytesi pysyy salassa.

Toivon saavani vastauksesi 14.5.06 mennessä. Jos haluat toimittaa vastauksesi anonyymisti, voit lähettää sen minulle postitse. Otathan yhteyttä, jos sinulla on jotain kysyttävää tutkimukseeni liittyen.

Saat kyselyn auki tallentamalla liitetiedoston ensin koneellesi. Tallenna täyttämäsi lomake ja lähetä se minulle liitetiedostona.

Keväisin terveisin!

Parkkosen Hanna
puh. 040 503 1075
email: hanna.parkkonen@uta.fi
osoite: Teiskontie 25 C 49, 33500 Tampere

Kysely kansainvälisessä vaihdossa olleille

Vastauksesi tulee ainoastaan tutkimuskäyttöön ja sitä käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti siten, että henkilöllisyytesi pysyy salassa.

Lomake jakautuu taustatietojen kysymisen jälkeen neljään osaan: Ensimmäisessä osassa käsitellään kansainväliseen vaihtoon (jatko-
sa vaihto) lähtemistä. Toisessa osassa keskitytään vaihdon vaikutuksiin yleensä, kolmannessa puolestaan käsitellään vaihdon vaikutuksia työelämässä. Neljännessä osassa on kysymyksiä uuden vaihtoon lähtijän silmin eli miksi kannattaisi tai ei kannata lähteä vaihtoon.

*****

Taustatiedot

syntymävuotesi

vaihtomaa/-maat ja ajankohta

pääaineesi psykologia sosiaalityö

joku muu, mikä?

sukupuolesi nainen mies

Osa I: Vaihtoon lähteminen

1. Mitkä kolme asiaa sinulle tulevat ensimmäisenä mieleen kansainvälisestä vaihdosta?

2. Mikä/mitkä asiat saivat sinut lähtemään vaihtoon?

3. Sinulle tärkeiden ihmisten suhtautuminen vaihtoon lähtösi (laita yksi rasti kullekin pystyriville; ellei kyseistä suhdetta ole, jätä kohta avoimeksi)

vanhemmat

- 1 erittäin myönteinen
- 2 melko myönteinen
- 3 neutraali
- 4 jossain määrin kielteinen
- 5 erittäin kielteinen

sisarukset

- 1 erittäin myönteinen
- 2 melko myönteinen
- 3 neutraali
- 4 jossain määrin kielteinen
- 5 erittäin kielteinen

ystävät ja kaverit

- 1 erittäin myönteinen
- 2 melko myönteinen
- 3 neutraali
- 4 jossain määrin kielteinen
- 5 erittäin kielteinen

seurustelukumppani

- 1 erittäin myönteinen
- 2 melko myönteinen
- 3 neutraali
- 4 jossain määrin kielteinen
- 5 erittäin kielteinen

jos joku muu taho, mikä:

- 1 erittäin myönteinen
- 2 melko myönteinen
- 3 neutraali
- 4 jossain määrin kielteinen
- 5 erittäin kielteinen

4. Missä määrin lähipiirissäsi on henkilöitä, jotka ovat asuneet tai muutoin viettäneet paljon aikaa ulkomailla?

- 1 erittäin paljon
- 2 melko paljon
- 3 ei paljon eikä vähän
- 4 melko vähän
- 5 ei lainkaan

Osa II: Vaihdon vaikutuksista yleensä

5. Kuinka merkittävänä tekijänä elämässäsi pidät vaihtokokemuksiasi?

- 1 erittäin merkittävänä
- 2 melko merkittävänä
- 3 en merkittävänä enkä merkityksettömänä
- 4 jossain määrin merkittävänä
- 5 en lainkaan merkittävänä

6. Mihin asioihin vaihto on vaikuttanut myönteisesti?

7. Mihin asioihin vaihto on vaikuttanut kielteisesti?

8. Jos suhtautumisesi joihinkin asioihin on muuttunut vaihdon myötä, kertoisitko mihin asioihin ja miten?

9. Missä määrin vaihto on vaikuttanut sosiaalisiin suhteisiisi myönteisesti ja toisaalta kielteisesti?

Myönteisesti

- 1 paljon myönteistä vaikutusta
- 2 melko paljon myönteistä vaikutusta
- 3 jonkun verran myönteistä vaikutusta
- 4 vähän myönteistä vaikutusta
- 5 ei lainkaan myönteistä vaikutusta

Kielteisesti

- 1 paljon kielteistä vaikutusta
- 2 melko paljon kielteistä vaikutusta
- 3 jonkun verran kielteistä vaikutusta
- 4 vähän kielteistä vaikutusta
- 5 ei lainkaan kielteistä vaikutusta

10. Kertoisitko tarkemmin, vaikka esimerkkien avulla, millä tavoin vaihto on vaikuttanut sosiaalisiin suhteisiisi?

Osa III: Vaihdon vaikutukset työelämässä

11. Jos olet tai olet äskettäin ollut työelämässä, millä alalla toimit?

12. Kuinka kauan olet ollut koulutustasi vastaavassa työssä?

- 1 en lainkaan
- 2 alle 1 v
- 3 1 – 3 vuotta
- 4 4 – 7 vuotta
- 5 yli 7 vuotta

13. Missä määrin koet vaihdolla olleen myönteistä vaikutusta työelämässä?

- 1 paljon myönteistä vaikutusta
- 2 melko paljon myönteistä vaikutusta
- 3 jonkun verran myönteistä vaikutusta
- 4 vähän myönteistä vaikutusta
- 5 ei lainkaan myönteistä vaikutusta (siirry kysymykseen 15)

14. Kertoisitko tarkemmin, vaikka esimerkkien avulla, minkälaisia myönteisiä vaikutuksia vaihdolla on ollut työelämässä?

15. Missä määrin koet vaihdolla olleen kielteistä vaikutusta työelämässä?

- 1 paljon kielteistä vaikutusta
- 2 melko paljon kielteistä vaikutusta
- 3 jonkun verran kielteistä vaikutusta
- 4 vähän kielteistä vaikutusta
- 5 ei lainkaan kielteistä vaikutusta (siirry kysymykseen 17)

16. Kertoisitko tarkemmin, vaikka esimerkkien avulla, minkälaisia kielteisiä vaikutuksia vaihdolla on ollut työelämässä?

17. Missä määrin koet seuraavien asioiden kehittyneen suotuisasti vaihdon aikana?

kielitaito

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

päätösten tekemisen taito

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

sosiaalisen kanssakäymisen taito

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

johtamistaito

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

kyky sietää epävarmuutta

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

erilaisuuden ymmärtäminen

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

kyky suhteuttaa asioita

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

maailmankuvan laajentuminen

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

itsevarmuus

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

rohkeus

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

vaihtoehtojen näkeminen

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

päätäväisyys

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

tiedonhankintataidot

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

itsenäisyys

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

taloudenpito

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

vastuuntunto

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

vastoinkäymisestä selviäminen

- 1 paljon vaikutusta
2 melko paljon vaikutusta
3 jonkun verran vaikutusta
4 vähän vaikutusta
5 ei lainkaan vaikutusta

6 kielteinen vaikutus

Osa IV: Ajatuksia vaihtoon lähteville

18. Mitä haluaisit sanoa vaihtoa suunnittelevalle opiskelijalle?

19. Mitä sellaista olet vaihdosta saanut, mitä et muuten olisi uskonut saavasi?

20. Mitkä tekijät vaihdossa ovat sellaisia, jotka todennäköisesti aikaansaavat muutoksia yksilöissä?

21. Millaisissa tilanteissa vaihtokokemuksesi ovat nousseet esiin (keskustelut, havainnot jne.)?

22. Tekisitkö nyt vaihtosi suhteen jotain toisin?

23. Haluatko vielä sanoa jotain vaihtoon tai tähän tutkimukseen liittyen?

Jos päädyn jatkamaan tutkimustani haastatteluilla, voiko sinuun ottaa yhteyttä? kyllä ei

*****
Paljon kiitoksia vastauksestasi! Tallenna täyttämäsi lomake ja lähetä se minulle liitetiedostona/postitse. Iloista kesää!